

TRECIAS

FRONTAS

TURINYS

Vedamasis str.
Bronys Raila. 20.000.000 fotomontažė.
Kazys Boruta. Mediniai stebuklai. Apysaka.
Jonas Šimkus. Prie krištancio vandens. Apysaka II dal.
Petras Cvirka. Žmogus gimė.
Johannes R. Becher. Asfaltas. J. Šimkaus vertimas.
Latvių lyrikos vertimai (vertė K. Korsakas):
L. Laicens. Viens beldėsi naktį.
A. Kurcijs. Poetas.
Apsedels. Na, gerai.
Jonas Radžvilas. Tendencija ir literatūra.
Ka dirbame.
Pr. Morkūnas. Romain Rollandui 65 metai.
V. Drazdauskas. Flirtas ir kultūra (apie J. Savickio knygas).
V. Dr. Iš lentynos (Jakštas — Lyrika. Herbachiauskas — Dievo šypsenos. Venclova — Beržai vėtroje. Ilja Selvinskij — Puštorg).

Pastabos: Meno parodos „Jaunatvės klaidos“ ir „senatvės griekai“, Lietuviški Slunkiai ir Pelėdos. Bukietas jubiliejaus proga. Konkurentai. Kraujo perpylimas ir kitos mediciniškos operacijos. Gyvenimas kaip pasaka.
Už Lietuvos sienų:
Iš Vokiečių žemės: Apie Werfelį ir Edschmidą. Lampelio byla.
Iš STRS žemės: Internac. revoliucinių rašytojų konferencija. Baltgudžių literatūros orientacija.
Iš Skandinavų žemės: Jaunosios literatūros srovės Skandinavijoje.
Iš Žydų žemės: Jaunoji hebrajų literatūra.
Iš Estų žemės: Naujesnioji estų literatūra. Estų svečias.
Tragiška kasdienybė:
Knygos, pateisinančios karą.
Monarchistinis indeksas.
Mes gavome ir kt.

1930 metais didžiausio susidomėjimo sukėlė ir buvo plačiausiai skaitomos dvi beletristikos knygos:

Antanas Venclova
Beržai Vėtroje
Apysakos 256 pusl.

Iš spaudos atsiliepimų:

...Tai šių dienų Lietuvos tragiškas ir tragikomiškas gyvenimas, nuteptas gyvais, realiais dažais.

A. Venclovą reikia pripažinti kaip puikų stilistą, kurio rašymo būdas pasižymi nepaprastu lengvumu, aiškumu, dideliu grakštumu. Liet. žinios.

...stilius ne tik dinamiškas, bet tiesiog dinamiškas. Diena.

...toks rašytojas gali turėti įtakos gyvenimui, versti jį progresuoti; toks rašytojas kuria gyvenimą ne tik popierio lapuose, bet ir gatvėse, fabrikuose, — žodžiu, kur tik verda darbas ir kova.

L. Studentas.

Kaina 3 litai

Petras Cvirka
Saulėlydis
Nykos Valsčiuje
Apysakos 250 pusl.

Iš spaudos atsiliepimų:

Tokia knyga būtinai turi pasiekti visuomenės ir šalies užkampius. Per 10 mūsų nepriklausomo gyvenimo metų tokių knygų pažangioji visuomenė visai maža tesulaukė. Kultūra.

Svarbu ir tai, kad Cvirkos vaizduojamas gyvenimas drauge yra meniškai apibūdintas, nekeliąs abejonių ir kupinas tikroviškumo. Novelių rinkinys visais atžvilgiais skaitytinas. Liet. žinios.

Kaina 3 litai.

Reikalaukite visur! Galima išrašyti iš „Spaudos Fondo“, Kaunas Laisvės a. 62 nr., arba per „Trečio Fronto“ Admin.

Don kairiškis, šiuo metu 1933

TREČIAS FRONTAS

DIE DRITTE FRONT / TREŠA FRONTE / ТРЕТИЙ ФРОНТ
RASYTOJŲ AKTYVISTŲ KOLEKTYVO LITERATŪROS GAZIETA

1931 m.
vasario
mėn.

N 4

Kaunas, 1931 m.
vasario mėn.

„Trečio Fronto“ kolektyvą vienetan suvedė bendras visų jo dalyvių jausmas būtino reikalo prieš dabartinę nusmukusią patriotiškai romantišką literatūrą pastatyti žodį gyvenimišką, aiškų, tiesų, drąsų, naują. Žodį, kuris stotų kovon prieš mūsų buržuazinės literatūros ir visuomenės suglebimą, miesčionišką išsigimimą. Kuris jaunajai kartai būtų tankas, laužas senas literatūrinės ir visuomeninės tradicijas, ieškąs naujų meno ir gyvenimo formų. Kuris eitų prieš mūsų buržuazijos ir miesčionijos rašytojus, norinčius amžinai diktuoti savo „nemirštamus meno reikalavimus ir dėsnius“, dvokiančius 18 ir 19 šimtmečio puvenom.

Neilga mūsų žurnalo praktika parodė, kad mūsų šūvis nebuvo paleistas pro šalį. Tas ausis kurtinašas visokių miesčionijos klapčiukų erzelis, kuris prasidėjo „Trečiam Frontui“ pasirodžius, nenutyla nė šiandie.

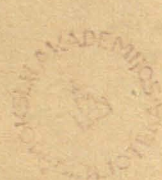
Sunku mum dirbti, kada tos visuomenės klasės ir grupės, kurių mes esame dalis, kurios mum yra artimiausios, yra maža teorganizuotos. Mūsų žodis kartais dar nepakliūva į ausis tų, kuriems jis yra skiriamas. Bet laikas slenka, ir mum vis labiau aiškėja mūsų kelias, mūsų auditorija, mūsų darbo klaidos ir laimėjimai.

Šiandie, kada visam žemės rutuly eina dviejų pasaulių, dviejų visuomenių žūtbutinė kova, ypatingai tenka žiūrėti, kad kožnas žodis muštų į tikslą, demaskuotų atgyvenusią visuomenę ir griautų jos supuvusias drebančias kojas.

13433 Šiandie, kada visame pasauly eina ginklavimasis naujam imperialistiškam karui, daug žiauresniam ir šlykštesniam už visus buvusius, prieš kurį kelia balsą visų kraštų darbo žmonės ir geriausi rašytojai, ir mes jaučiame pareigos užakcentuoti, kad vienas svarbiausių mūsų einamųjų uždavinių yra visom *mum galimom* priemonėm kovoti prieš šią civilizuotos žmonijos barbarybę.

Mes jau ne kartą pasisakėme, kad menas mum nėra beprasmiškų žodžių barstymas ir votuliavimas apie nežemiškas gėrybes. Menas mum — įrankis, didžiulis buomas, kuriuo verčiam, kas supuvo, ir statom, kas dygsta ir auga.

Mes einam ir eisim prie to, kad mūsų meno žodis visada judintų, neramintų, pykintų, nervuotų, džiugintų, drąsintų.

BRONYS RAILA

20.000.000

Tarptautinis Darbo Biuras oficiališkai praneša, kad 1931 m. pradžioj visam pasaulyje yra 20.000.000 bedarbių.

Viršum Essen, viršum New-Yorko skendėja dūmai.
Penkiuos kontinentuos klaidžioja padangėm mėlyni kolosai.
Girios raudonų kaminų apaugo penketą žemynų.
Griaudžia orlaiviai — mėlyni paukščiai dainuoja.
Šarvuoti kreiseriai iškelia vėliavas: šiandien Bombėjų, Gibraltare, Yokohamoj, rytoj Stambule, Rio de Žaneiro, Singapore...

Dunda ir dunda geležinis kelias.
Žali semaforai blykčioja.
Rieda traukiniai raudonom vagonų uodegom, pilni mašinų, mėsos, zuperio, šovinių, tekstilės, pilni tūkstančių reikmenų ir prekių...

U. S. A., Argentina, Kanada nupiovė okeanus rugių ir kviečių, — auksiniai grūdai miega elevatoriuose.
Mašinų mechanizmo nereguliuoja rankos, ir daug plieno sirenų liovėsi giedoti.
Niūriuose sandėliuose pelyja prekės.
Kiekviena diena — pigesnė už milijardą nuostolių.

— Per daug prigaminta!
— Per maža užsakymų!

Ir slenka milijonai kojų nuo kampo ligi kampo ... laukais, gatvėm, parkais, bulvarais...
Vėjas braidžioja suskilusiose sermėgose, kur kišeniuos sustyrę kumsčiai...

Pilni elevatoriai grūdų — jie pamiršo, kas vadinasi duona.

Plaukia garlaiviai su bekonais, konservais, žuvim ir sardinkom — jie niekaip neatsimena, kas yra mėsiškas kepsnys.

Pilni sandėliai dūlinčių gelumbių, dūsta vitrinose šilkas pigiam išpardavimui — daug mėnesių savo marškinių jie neišplovė.

Milijonai paniūrusių kūnų žengia laukais, gatvėm, bulvarais, kaip šiaurės ledinuotasis vandenynas.

Mr. Williams Rogers be galo laimingas — Mrs. Dorothea Rogers pagimdė įpėdinį.

Pasaulis turi žinoti, kad Williams Rogers jun. paveldės 200.000.000 dolerių!

Ir ruošia puotą Mr. Williams Rogers, ir palieja savo draugam 100 bačkų whisky.
Ir tik vėlai vakare atsimena Mr. Williams Rogers, kad sandėliuose nesutelpa guma ir kaučukas.
Ir todėl iš liūdėsio Mr. Williams Rogers užsako savo draugam dar 100 bačkų whisky.
Ir geria vieną bačką už pirmagimio sveikatą, ir nutaria paaukoti bedarbiams 15 dolerių, ir nutaria šis didysis Mr. Williams Rogers!
Ir tai nutaręs jis susigriaudina, ir verkia iš laimės Mr. Williams Rogers.

Klaidžioja badaujanti minia gatvėm ir skaito parašą:

„Išmokėjimas pašalpų bedarbiams sustabdytas“.

Ir niukiasi dangus viršum Sidnėjaus...
Londono...

Berlyno...

Lodzės...

Ir kelia naują streiko vėliavą

Anglijos alkani angliakasiai, kuriems vadovauja draugas Cook'as...

Ir nauja revoliucija nudunda Madrido gatvėm, ir rūksta pelenuos sena Grenada, ir sėda cypėn nauji amalgameitų būriai.

Viešbuty j „Bonjour, Paris!“ yra geras džazbandas
Ten yra daug atskirų kabinetų:

su speciališkais telefonais
ir speciališkais water-clozetais.

Ir kartą ten sustoja ponas Deterdingas, ant jo galvos karūna iš naftos ir žibalo.
Išgeria savo šampaną ponas Deterdingas ir taria tiesiai į telefono triūbelę:

— Alo!

— Jūs sakote? 20 milijonų? Na, ačiū Dievui, pone ministeri! Aha... Na, šimts perkūnų — duokite karą — tuoj neliks nė vieno bedarbio. Che-che-che...

Fanny!

Fanny!

Fanny! — I love you!

O yes, Fanny, I love you!

O yes, Fanny, I love you!

Ir kai iš naujo užgroja džazbandas, jis girdi:

šarvuoti orlaiviai...

FOTOMONTAŽE

lokomotyvai...
granatos...
nuodingos dujos...
bombos...
tankai...

O kiekvieną mechanizmą varo nafta iš sandėlių,
iš sandėlių naftos karaliaus Deterdingo!

■
Plaukia vilnos iš Australijos,
šilkaverpiai plaukia iš Meksikos.
Norvegijos medžiotojai prisaudė auksinių lapių.
Kanadoj —
lūžta sandėliai nuo žvilgančių kailių.

Ach, sakykite!
Nejau Dogerthy dukrelei
užteks 100 paltų
ir 1000 balinių suknelių?!
Mes mirsime, mes mirsime —
pasigailėkite, miss Dogerthy!

■
Sinjoras Alba uždare verpalų fabriką,
ir tamsiaplaukė Dolores Penado
tris dienas klaidžioja po Buenos Aires.

Kasdien atvyksta nauji emigrantai,
ir nebėr jiems darbo prie geležinkelių.
Ir iš La Platos kas rytą išgriebiami penki lavonai,
penki skenduoliai bedarbiai,
penkios moterys iš verpalų fabriko sinjoro Alba.

Klaidžioja Buenos Aires gatvėm Dolores Penado
tris dienas ir tris naktis.

O ketvirtą —
„Stars of Hollywood“ smuklėj
už 8 pezus ją nuperka Don Manuel Laretta.

■
Tylus ledinuotas vandenynas.
Vandenynas bedarbių, valkatų, paliegių.
Bet!

Ar girdite?
Klausykite!
Kažkas traška,
kažkas juda,
kažkas rieda...
Kieti ledai susprogsta,
skeveldros skrenda į padangę!

■
Neša radio per žemę naują žinią —
ir extratelegramą riebios juodos raidės.

Traška,
juda,
rieda,
sugniaužtų kumščių okeanas.

Protestai,
mitingai,
demonstracijos —
nuklojo plakatais aikštes ir skverus,
nuklojo Europos, Amerikos, Azijos žemę.

■
Kaune, Ukmergės plente, pompuoja vandenį
Jonas Dapkūnas,
vyras septyniolikos metų.
Vidurnaktis brėžia šešėlius 20 vyrų,
o kanalizacijos grioviai juodi, kaip kapas.
Pompuoja vandenį Jonas Dapkūnas,
vyras septyniolikos metų.
Jo rankos išblyškę ir liesos,
o veide baisaus smūgio vaga,
nes jis buvo profsąjungos sekretorium,
tas vaikėzas Jonas Dapkūnas.
Ir jis sako:
— Rytoj mes būsime bedarbiai.
— Rytoj bus mūsų žemėj 20.000.000.

Tyliai klauso 20 vyrų
ir žiūri į raudoną liktarną su parašu:
„Pravažiavimo nėra“.
Dega mažytė raudona liktarna:
naktis, šalta, naktis žvaigždėta.
Šoferi,
suk vairą atgal!
Čia tavo ponam pravažiavimo nėra.

■
Žengia armija — 20.000.000.
Žengia armija — kuri pastatė fabrikus ir bankus.
Žengia armija — išalkusi, nublankusi.
Žengia armija — geismu laimėt pilna!

(Bet jie užklijuoja savo mėlynas akis banknotais
ir kartu su Mr. Williams Rogers aukoja 15 dole-
rių vargšam našlaičiam sušelpiti.

Ir kai New-Yorko ir Berlyno asfalte pasilieja
kraujas, jų pilni melo laikraščiai rašo: „Im
Westen nichts neues“).

■
Užrūko pypkę jaunas vyras Jonas Dapkūnas.
Ir 20 draugų žino:
rytoj jie bus 20.000.000
bendron kovon viena didžiulė armija .

Jie stovi tylūs.
Vėjas dainuoja vielose.
Vanduo dainuoja geležinėj pompoj.
Jie skaito parašą,
žiūri į raudoną liktarną
ir žino, —
kad kito pravažiavimo nėra.

Kazys Boruta / Mediniai

Tu, Vincai Dovine, tu, dievadirbi, būtum neišvengęs rūstaus likimo priskaitytu būti prie šventųjų skaičiaus;

tu, Vincai Dovine, tu, dievašmeiži, būtum neišvengęs kaitrios liepsnos šventos inkvizicijos ir prakeikimo amžino, —

jei tu, Vincai Dovine, būtum nepasivėlinęs su savo skaisčiaveidėm Dievo Motinom, su medinių spindulių vainikais apie sopulingą galvą, ir su Kristais, tais liūdnais smūtkeliais Kristais, kurie taip panašūs į valstiečius, žemę praradusius;

jeigu tu, dievadirbi, ir dievašmeiži, būtum nepasivėlinęs gyvent mūsų dievobaiminiam krašte.

Tada tu nebūtum smagiom pagiriom kar-tojęs savo amžino poną Dievą šmeižiančio priežodžio: —

„Tu mane, Dieve, sutvėrei, o aš tave padariau, pardaviau ir pragėriau.“

Tada tu būtum suliepsnojęs ant švento laužo atpirkimui nuodėmės didžiosios, kuri galėjo užtraukti Dievo Rykštę ant mūsų ir tavo, bedievi, galvos.

Tačiau vargu jau teks tau, Vincai Dovine, išpirkti savo mirštamą nuodėmės bei užtarnauti palaimą amžiną, praleisi jau savo gyvenimą smagiai begirtuokliaudamas už šventus pinigus, per savo dievdarbišką amatą pelnytus.

Taip jau parašyta ant tavo, tarytum išdrožto, veido, taip tu droži savo smūtkelius, kurie lietuviškose kryžkelėse nesu-paiso, katruo keliu patraukti, kaip kad ir tie valstiečiai, kada žemę praranda, — taip ir tau, Vincai Dovine, klaidžioti savo girtos teisybės šunkeliuose. Ir tik bene vienos skaisčiaveidės tavo Dievo Motinos, tokios buinios ir tokios malonios, kaip jaunamartės, sugrąžins tave ant teisingo kelio, išprašydamos danguje užtarymo, nes jos ir šioje ašarų pakalnėje tau rodo savo gailestingą širdį: — ne viena jau spėjo stebuklinga pagarsėti ir tavo vėjavai-kišką galvą vainikuoti nevystančios garbės vainiku.

Tai tokia tavo nagingo darbo Dievo Motina stovi ir mūsų — Purviškių — kaimo gale, saugodama mūsų laukus nuo speigo,

ledų, krušos ir kitų dangaus prajovų, mūsų kiemus nuo Dievo Rykštės, o mus pačius nuo noglos smerties ir kitokios baimės nelaimės.

Tai tu, Vincai Dovine, išdrožei iš šimtametinės liepos medžio Sopulingą Dievo Motiną su širdžia, septynetos medinių kalavijų perverta, ir ji dabar atveda maldininkų minias į Purviškes nuo to laiko, kai stambi, tyra ašara nubyrėjo jos mediniais veidais.

Nuo to laiko kiekvieną pavasarį tūkstančiai pavargusių dūšioje ir kūnu palie-gusių žmonių, o ir nepaliegusių, bet šiaip godžių visokiai malonei, ateina į Purviškes pasimelsti Sopulingos Dievo Motinos širdžiai ir per didžiausią nusižeminimą išprašyti užtarymo sau ir visai savo giminei visose nelaimėse imtinai iki trečios kartos.

Todėl nedyvas: —

— jei tūkstančiai vežimų užgrūda tada vi-sus kelius, šunkelius ir vieškelius į Purviškes;

— jei tūkstančiai arklių žvengia pakeliui ir apie mūsų sodybas;

— jei tūkstančiai aklų, luošų, raišų, kreivų, kuprotų, nebylių, lozorių, nepagydomų koliekų bei paliegėlių dejuodami šaukiasi į dangų su stebuklo viltim.

Bet tas dangus paprastai tyli. Dangu temdo dulkių stulpai, sukelti maldininkų kojom. Tačiau maldininkų godžios akys stebuklui pasitenkina Vinco Dovinės medine Dievo Motina, septyneta medinių kalavijų perverta ir apipinta vainikų vainikais bei žalumynais iškaišyta, kad tarp tos žalumos ir sopuliai, rodosi, ne taip širdį varsto, ir Stebuklingoji, kaip tikra karalienė nežemiškos karalystės, dairo linksma į maldininkų suklypusią minią, gaivindama tikinčiųjų širdis stebuklo viltim geriau, negu šaltinis, kuris, kaip sako, atsirado iš Dievo Motinos ašaros, nepagydomas žaizdas gaivina.

Tame šaltiny nepagydomi koliekos bei lozoriai plauna savo užsisenėjusias pūliuojančias žaizdas, o tūkstančiai maldininkų, ieškodami sveikatos ir kitokios pono Dievo

stebuklai / Apysaka

malonės, geria iš to šaltinio ir bonkas prisisėmę namo nešasi, nes: —

— šimtai neregijų praregėjo, nebylių prakalbėjo;

— šimtai raišų pradėjo vaikščioti, o kreivų, kuprotų nehdre išsitiesė;

— šimtai lozorių, nepagydomų koliekių stebuklingai pasveiko nusiplovę žaizdas ir atsigėrę iš stebuklingo šaltinio stebuklingos ašaros, —

ir ne tai, kad tokios paskalos apie tai eitų, bet: —

— tūkstančiai tikinčiųjų savo akim matė tą daugybę stebuklų per tą laiką, kai stebuklingai pravirko pirmą kartą Purviškėse Vinco Dovinės medinė Dievo Motina.

O tai buvo per karą, kai Dievo Rykštė ugnim ir krauju nuplakė ne vien Purviškes ir visų javus negailestingai išklampojo savos ir svetimos kariuomenės, o laukus pavertė kapinėm, kur kas antras žingsnis duobė ligi juostos, — tose duobėse, išnešiose armotų šrapneliais, buvo palaidotas visas artojų ramus gyvenimas.

Tada Purviškės išbėgiojo, kur kojos mato ir akys neša, nes armos sodybas nešė į padanges ir medžius plėšė nuo žemės, kad Purviškių kaimo vietoje vieni griuvėsiai ir laužai paliko.

Vėliau sugrižę gyventojai į savo tėviškes, gyvais numirėliais slankiojo po sodybas, tyrais paverstas. Viena šimtametinė liepa baidykliška dairėsi po griuvėsius, bet ir ji, lyg kareivis, su išneštu šonu, pasvirus, perkrypus, aplaužytas šakas, lyg rankas, sukryžjavusi ir motiniškai sielvartoje suslinkusi. Bet žuvo ir ji vakarop. Pakilo vėjas, sugriaudė perkūnijos, — paskutinius pelenus tada išnešiojo po sukruvintus laukus ir paskutinę liepą pargriovė.

Per visą naktį lietus lijo, ir tas lietus maišėsi su ašarom, keiksmams, dantų griežimu ir maldom, o su auštančiu rytu padegėliai, pernakt akių nesudėję, išvarginti baisios nakties ir apimti didžiausio sielvarto ir Dievo baimės, prisiekė, šaukdami ir dangų užtarymo, pastatyti savo kaime Dievo Motiną, kuri apsaugotų jų sodybas nuo antros tokios baisios nelaimės.

Dievo Motinos statulą padarė Vincas Dovinė iš griuvusios tą naktį šimtametinės liepos ir, išvakarėse Dievo Motinai paskirto mėnesio, gegužės, pastatė savo Sopolingąją gale kaimo, ir Purviškės kitą gražų gegužės pirmosios rytą pamatė stebuklą, kuris išgarsino Purviškes po visą kraštą, o Vincui Dovinei suteikė nemirštamą garbę stebuklingo dievadirbio.

Tai buvo anksti iš ryto, kai piemenys ginė bandą į ganiavas ir, varant galvijus pro naujai pastatytą statulą, buliai pradėjo baubti, karvės mauroti, o piemenys, nekalto piemenų akys, pamatė ašaras, bėgančias per Dievo Motinos medinius veidus.

Parbėgo piemenys uždusdami į kaimą ir pranešė apie stebuklą.

Dievobaimingi Purviškių gyventojai, skaudžiai nuplakti Dievo Rykštės, metėsi atviru širdim stebuklo žiūrėti, ir jų tikinčios akys pamatė stambias ašaras, riedančias per skaisčius Dievo Motinos veidus.

Parpuolė tada visi ant kelių ir, garsiai šaukdami Dievo Motinos užtarymo, klūpojo per visą dieną, — ūkininkai, užmiršdami sėjos metą, o ūkininkės tvartuose žviegiančias nepašertas kiaules.

Tą pat dieną atvažiavo iš Dangiškių bažnytkaimio kunigas Kazimieras Kubiliūnas ir čia pat prie Dievo Motinos po atviru dangum atlaikė iškilmingas mišias ir pasakė gaudų pamokslą apie Dievo Motiną gailestingą, kuri mūsų nuodėmes apverkia, o mes, — žemės kurmiai, kaip atsilyginame švenčiausiai Mergelei už ašaras ir už jos užtarymą prieš visagalintį Viešpatį Dievą ir jo sūnų Jėzų Kristų ir t. t. Verkite, užkietėję nusidėjėliai! —

— ir pravirko visas Purviškių kaimas ir kiti kaimai ne savo ašarom, lyg lietus lytų: —

— verkė nuodėmių gailėdamiesi ir iš džiaugsmo verkė, kad Dievo Motina parodė jiems per stebuklą savo dangišką malonę.

O medinė Dievo Motina, lyg jaunamartė išsiverkusi, smagiai dairėsi po sugriautas karo tolumas, tarytum žadėdama savo užtarymą prieš pono Dievo visokią rūstybę.

Ir tas pažadėtas užtarymas tikrai palaužė pono Dievo rūstybę, kai garsas apie stebuklingą toli nuėjo. Griuvėsiuose tuoį atsistatė sodybos ir begaliniai maldininkai tas sodybas visokiariopų gėrybių prikrovė.

Bet ne vienos Purviškės susilaukė pono Dievo malonės. Ir Vincas Dovinė, garsus dievadirbis, amžiną garbę pelnė. Statulų užsakymai Dievo Motinų, Kristų, visokių visokiausių šventų užtarėjų plaukė iš tolimiausių kraštų, kur tik gandas buvo pasiekęs apie Purviškių Stebuklingą, o siekė jis labai toli, — Vincas Dovinė dirbo juos, didelius pinigų ėmė ir smagiom pagiriom kartojo savo dievašmeižišką priežodį.

Tas nelemtas priežodis gal būtų ir pražudęs vėjavaikišką Dovinės galvą, jei ta galva būtų nebuvus po užtarymu Dangiškių klebono Kazimiero Kubiliūno, garsaus pamokslininko, per kurio pamokslus nuo garsaus balso ne tik pasenę moterėlės pravirkdavo, bet ir surembėjusius, tikėjimui užkietėjusius ūkininkus prakaitas išpildavo. Bet, klebono nelaimė, ne visus. Tie, kurie perėjo per baisenį apkasų pragarą, negu klebonas su velniais galėtų išgalvoti, tuos klebono pamokslas negraudino. Tie šaipydami klausė, kaip klebonas plėšęs vardan Dievo karalystės ir savo eile per dantis leido Purviškių medinės Dievo Motinos stebuklingumą.

— Stebuklų mes ne tokių matėme, — šaipėsi tie netikėliai. — Čia tik zobova, o ne stebuklas. Anava, kai mes buvom po Karpatais, o po Mozūrų ežerais...

Tuos Mozūrų ežerus prigėrė lengvatikių, sugrįžusių iš karo, tikėjimas, ir to tikėjimo dabar jokiais tinklais klebonui nesužvejoti, todėl pono Dievo žodžių skelbėjas perkūnijom švaistėsi iš sakyklos: —

— apie pragarą, su velniais, kurie verda smalą jum, netikėliai, bedieviai, paleistuviai, latrai, parmazonai, dievašmeižiai ir kiti baisūs nusidėjėliai, pono Dievo rūstintojai... Suvaldys jus, nedorėliai, galingiausias dangaus ir žemės viešpats vienu savo mažuoju pirštu.

Klebonas rodė tikinčiai avinyčiai savo mažąjį pirštą, didįjį pirštą, bet pats ponas Dievas nesiskubino į pagalbą savo žemiškam atstovui su savo galingu mažuoju pirštu suvaldyti tuos netikėlius avinus, kurie klebono taip plūstami dar labiau leidosi savo nedorybėje poną Dievą rūstinant.

— Kantrus viešpats ponas Dievas galingiausias, bet visokiai kantrybei yra galas, — užtrauks ant jūs, bedieviai, ponas Dievas baisią koroną, badą, marą, karą, kolelą ir visas kitas negeroves. Sakau aš jum, sulauksite Dievo rūstybės.

Bet ir tai nieko nepadėjo. Bedieviai, sušaudę per baisųjį karą poną Dievą, dabar abejingai galvas purtė.

— Dabar jau ant svieto durnių nebeliko. Kam jų prireiks, tegu pekloje ar danguje pasieško...

Tada klebonas paleido neapykantos gyvatę į žmones.

— Tie prakeiktieji užtrauks ant mūs visų Dievo Rykštę, kuri už vieną kaltą šimtus nekaltų nuplaks.

Prasidėjo tada vaidai, nesutarimai, barginiai visame krašte, kaimynas su kaimynu negalėjo sugyventi, brolis su broliu, tėvas su sūnum; visas kraštas sujudo, tartum padegtas širšių lizdas. Ir tam galo nebuvo matyti. Kad ir klebonas, pametęs vilį Dievuje, kreipėsi prie kleboniškai pavergtos respublikos policijos. Raitos ir pėsčios policijos būriai prieš pirmą gegužės krėtė po visą kraštą, rankiodami klebono įtartus arba šiaip iš pažiūros atrodančius, kad galėtų tikinčiuosius papiktinti ir nuo švento tikėjimo atitraukti. Bet ir tokios griežtos priemonės negelbėjo, tik pagiežą sėjo, o pono Dievo avinyčia po globa klebono Kazimiero Kubiliūno vis mažėjo, kas nemažo rūpesčio sudarė klebonui.

Buvo kuo susirūpinti ir Vincui Dovinei, bet tas vėjavaikis, tas vėjo neštas ir pamestas, negi jam tokiais dalykais užsiimti. Jis leido savo lengvą gyvenimą kaip vėją pro pirštus. Tai jo smagus veidas gudriai šypsojosi pas kleboną seklyčioje prie kleboniškos, kai nusileidžiančia saule liūdnam švietė platus klebono veidas.

Tai buvo gegužės pirmosios išvakarėse. Lengvose sūtemose švento vakaro plaukiojo nesmagios klebono mintys ir, kaip į ežerą, skendo gudrūs vėjavaikio Vinco Dovinės žodžiai.

— O žinai, klebonėli, nieko nebus be antro stebuklo, — pasiūlė jis gudriai primerkdamas.

— Negi, pane meisteri, mum nusidėjėliam, pane, tokią Dievas malonę galėtų parodyti.

— Ale ką čia, klebonėli, kaip užsimanysim, tai parodys. Didelis čia daiktas Dievo galybei.

— Duok Dieve, — atsiduso klebonas.

Tada Vincas Dovinė pakuždėjo į ausį, pralinksmindamas nusiminusią klebono galvą.

— Šelmis, pane meisteri, šelmis, — pasakė tada pralinksmėjęs klebonas, — bet, pane, viskas didesnei pono Dievo garbei.

Šventas vakaras smagiai prabėgo klebonijoje. Pabaigoj išismaginęs Vincas Dovinė į popiežius kėlė savo užtarėją, nes tada: — ne taip dar atsigautų mūsų tikėjimas šventas katalikiškas.

Klebonas smagiai šypojojosi, bet:

— Popiežium, pane, nesirengiu būt, kūnas, pane, nuodėmingas, bet, pane, pragare su degtum už savo šelmystę, jei tavo, pane, stebuklingosios tikėjimui šventam katalikiškam nebūtų naudingos, pane.

— Geram vyrui, klebonėli, ir pragare gal ne taip jau bloga, o šioj ašarų pakalnėj irgi nieko sau besidarbuojant bažnyčios labui. Už jūsų brangią sveikatėlę, klebonėli.

— Į sveikatą, pane meisteri. Į sveikatą. Rytoj didelė darbymetė pono Dievo avinyčiai. Žiūrėk, pane, su stebuklu, pane... Pralotas, pane, gali atvažiuoti.

— Baikos, klebonėli. Pats vyskupas prieš mūsų stebuklą suklups, ne tik pralotas. Pasistengsiu, klebonėli.

Tačiau tavo, Vincai Dovine, išismaginusiai galvai teko nesmagiai apsirikti. Tas pačių Purviškių pramuštgalvis bernas Juras taip nelemtai sutrukdė tavo pastangas.

Kai tu, Vincai Dovine, šventas magaryčias nerūpestingai su klebonu gėrei, tas Juras palaidūnas Purviškių pakluonėm atargiai nematomas ėjo.

Tavo stebuklinga Dievo Motina medinių spindulių vainiku mėnesienoj melsva šviesa spinduliavo, kai Juras eidamas apie pakluones šnairom į ją žiūrėjo.

Pereitais metais, kai per nesusipratimą dėl jos pateko Juras į kalėjimą, jis tikėjo jos stebuklingumu, kad net buvo gatavas savo aštuoniolikinio berno ašarom apie tai paliudyti.

Kalėjimo kamera tada arklių tvartu žven-gė.

— Jurai, ar jau verkia tavo stebuklingoji?

— O ką aš žinau, — atsakė gatavas pats pravirkti Juras.

— O ar tu matei, kaip ji verkė? — iš juoko springo kamera.

— Mačiau, — atsakė Juras.

— Na ir ką?

— Nieko. Aš dar piemeniu buvau. Žmonės sakė, kad stebuklas. O klebonas mišias atlaikė ir pamokslą pasakė.

— O dabar ar virkdo?

— Dabar tai ne.

Kamera vėl nusižvengė.

— Kukūžės, — kažkas nusikeikė. — Patikėk, tai per akis stebuklų pridarys.

Jurui tas vakaras kalėjime giliai įsmigo į širdį. Sugrižęs į tėviškę, nuėjo pirmą naktį stebuklingosios apžiūrėti. Tačiau nieko ypatingo nerado. Tada pasigavo Vincą Dovinę.

— Pasakyk, ko tavo stebuklingosios verkia? — įkibo į akis.

Ir tu čia kaltas, Vincas Dovine, kad Jurui perdaug stačiai atsakei.

— Daug žinosi, per greit pasensi, — nusijuokei tu jam į akis.

— Pasakyk, arba aš ją nakčią nugriausiu, — įpyko tada bernas.

— Pamėgink, skradžiai žemę nueisi, — sugundei tada tu jį.

Tai jis dabar berniškai užsimanė teisybę sužinoti, tai jis, lyg su merga, mėnesienoj su tavo stebuklingąja susitiko ir prašnekiną ją, lyg mergą.

— Labas vakaras. Ko gi čia žiopsai prie kelio. Verčiau atsišaukimus paplatintum.

Ir taip Juras daug negalvodamas aplipdė tavo, Vincai Dovine, garbingą kūrinių bedieviškais atsišaukimais, mėgindamas, ar jis nueis skradžiai žemę.

Dievo Motina nei puse žodžio Jurui neprasitarė, ir jis nuėjo keliais ir vieškeliais, kuriais auštant atvažiuos maldininkų begalinės daugybės, ieškodamos Purviškių medinės Dievo Motinos užtarymo bei visokios malonės.

Ant vieškelio, einančio nuo Dangiškių, susitiko Juras tave, Vincai Dovine, neišsitenkantį ant plataus kelio.

Tai jis iš tavęs pasijuokė:

— Kur kelią matuoji?

Tai tu jam atsakei neatsigrėždamas:

— Stebuklų daryti.

Negirdėjai, kai Juras į saują prunkstėlėjo, ir nuėjai, skersai ir išilgai ant kelio

neišsitekdamas, piktai pats sau bambėdamas:

— Tu man dar ne taip paverksi. Gryniausia kleboniška verkt pradėsi.

Tačiau, kai tu atėjai prie savo Dievo Motinos, pats savo akim nepatikėjai, strapalinėdamas kumsčiom akis pradėjai trinti.

— Čia dabar kas? Bene bedieve būsi išvirtusi. O aš tau, durnius, tikros kleboniškos dar atnešiau.

Murmėdamas sau po nosia stengeisi savo nelaimi atsiplėšti atsišaukimą ir savo akim įsitikinti, kokius stebuklus pradėjo tavo kūrinys daryti, bet raidės kraipėsi akyse ir žodžiai šokinėjo, kad tu išsprendei:

— Žinokis, — kišdamasis į kišenių atsišaukimą prablaivėjusiom akim perskaityti.

— Dėl to man galva neskaudės. Tik nepelningu amatu pradėjai verstis. Verčiau pavertum rytoj gryniausia Dievo dovana, tikra kleboniška.

Ir čia apsikabinai tu nelaimingai medinį kaklą savo stebuklingosios, ir kleboniškosios pusbonkį išsitraukei iš kišenės. Bet čia bene velnias tave sugundė burnelę pačiam išmesti, ranka atsikabino nuo medinio kaklo, ir tave apleido tavo Dievo Motina, nupuolei tu, garsusis stebuklingųjų dievadirbis, papėdėje stebuklingo savo kūrinio. Kleboniškosios pusbonkis sudūžo ant akmeninių laiptų, ir degtinė mažom srovelėm nubėgo į stebuklingosios ašaros šaltinį.

— Kad tave perkūnai! — nesmagiai tu nusikeikei ir užmigai stipriu miegu didžiojo dievadirbio.

Tas nevidonas Juras matė tave nelaimėje ir visa berniška gerkle nusižvengė.

Vai tu Jurai, Jurai, panaktinis kviesly tu auštančių dienų, tai tu taip nelemtai prazūdei garsų dievadirbi, Vincą Dovinę.

Auštant baisi žinia gaisru per Purviškes perėjo, didžiausiu pasibaisėjimu uždegdama tikinčiųjų širdis. Maldininkų minia pasipiktinus pamatė subiaurotą šventą vietą, stebuklingą Dievo Motiną margai išsi-puošusią atsišaukimais, Vincą Dovinę girtą miegantį, ir pusbonkį degtinės, sumuštą ant šventų laiptų. Su maldom ir keiksmams traukėsi atbuli maldininkai, bijodami žemės prasižiojant ir juos prarysiant, platinami gaisru baisią žinią apie negirdėtą bedievystę.

O tu, Vincai Dovine, nekalto kūdikio mie-

gu ramiai miegojai, nenujausdamas, kokia baisi audra renkasi ant tavo galvos.

Tos audros būt neatitolinus ir tavo stebuklingoji, nes tūkstantinės maldos debesys kilo į dangų, reikalaudami rūsčiai vietoje nubausti Stebuklingosios Dievo Motinos išniekintojus.

Laimei dangus tylėjo.

Dangaus galybes pavadavo Lietuvos respublikos policija, šturksčiai tave prikeldama ir už pakarpos vilkdama per minią.

Baisiausiais keiksmams įtūžusi minia tave pasitiko.

— Girtas ar sapnuoji? — tu pats nesu-pratai.

— Eik, eik. Ten išsipagiriosi, — skubino tave policija.

Tada tu, Vincai Dovine, išsyk prablaivėjai ir, užsiėmęs galvą, bėgte perbėgai Purviškes. Paskui tave greitu žingsniu nužygiavo policija.

Ak, Vincai Dovine, garsus dievadirbi, negi galėjai tu tikėtis, kad tavo garbingą gyvenimą tokia didelė nešlovė užgrius.

Teisė tave, Vincai Dovine, dvigubu teismu: apygardos teisme už bedievystę ir nu-teisė tave, bedievi, trim metam kalėjimo; karo lauko teisme teisė už proklamacijas, kurios buvo aplipdytos ant tavo paties darbo stebuklingosios, ir nuteisė tave, dievadirbi, mirties bausme, kuri turėjo būt per sušaudymą įvykdyta.

Taip tau, Vincai Dovine, ir neteko žūti kaitriose liepsnose šventos inkvizicijos, nes tu šventu kankiniu buvai gyvas užmūrytas visam gyvenimui pagal prašymą Dangiškių klebono, garsaus pamokslininko Kazimiero Kubiliūno, aistringo mėgėjo tavo stebuklingųjų, kurios tokio rūstaus atlyginimo iš tavęs pareikalavo, o ir dabar pono Dievo malonei godūs klebonai ir kitos dvasiškos asabos ir ne dvasiškos, bet šiaip spekuliantai neduoda ir kalėjime tau su tom stebuklingojom ramybės, jie ir dabar tau dasiėda su savo amžiniais užsaky-mais skaisčiaveidžių Dievo Motinų nekaltai pradėjusių ir Kristų, tų liūdny Kristų, su veidais žemę praradusių valstiečių.

Tik tu, garbingas dievadirbi, padirbęs šimtus puikių dievų, kalėjime visai kitokius dievus pradėjai daryti. Gal būt todėl, kad tu užmiršai savo smagų priežodį, kad tu savo padarytų dievų negali nei par-duoti, nei pragerti, tik todėl, tur būt, nelaimingas Vincai Dovine, tavo skaisčiosios

PRIE KRINTANČ

7 Ilgais diržais¹ išsitiesęs atėjo laukas iš pat pamiškės, per geležinkelio liniją ir, nosį įdūręs į kelią, plito kiek galėdamas šalikele. Kai kelyje daug molino purvo, kai rugių žalia gelumbė pasišiaušia, kai vėjas viršum žaliosios gelumbės ima groti biliardą, tada visi dvaro darbininkai sėja į pūdymą gryną, išsijotą pavasarij ir dygsta: avižos, miežiai, kviečiai, žirniai. O iš prūdo tada per tvanką virsta neapkabinamais sriautais žalias arba rudas vanduo, ir tame vandeny lydekos, ešeriai ir raudos. Tik putos kažkur apačioj kabinėjasi ant sprogtančių alksnių, kaip milžiniški krekeno gniužulai. Rėkia ant visos apylinkės vėversiai, dangų čiulpdami. Rėkia visas dangus. Taip maždaug iš anapus debesų. Iš po saulės. O paprūdėj špokas, kaip pastogės filosofas, gaudo skambančią dainų medžiagą ir rašo nepabaigiamą operą vinkšnos šakose.

Tuo tarpu nusvyra dūmai į žalią gelumbę nuo lekiančio traukinio. Ratai suklimpsta iki gardžių, ir kumelė betraukdama leidžia po truputį dūšią pro gerklę. Lauko viduriu, šunio lydymas, eina Eglinskas. O visame pūdyme smenga nesusmeg-

¹ Apysakos veiksmas eina krikšč. demokratų valdymo laikais 1920—1925 m.

Dievo Motinos neteko puikumo skaisčia-veidžių ūkininkų ir įgijo nejaukų pavidalą moteriškių, uždarytų kalėjime, o Kristūs, tie liūdni sermėgiai Kristūs, beviltiškai apsirgo džiova visam amžiui nu-teisto kalinio.

Ir tik todėl, tur būt, tavo amžinoji garbė didžiojo dievadirbio pradėjo kalėjime vysti ir tu vis mažiau ir mažiau gauni užsaky-mų iš godžių klebonų visokiom stebuklin-gojom. Pamiršo tave ir Dangiškių klebo-nas, garsus pamokslininkas Kazimieras Kubiliūnas, prasimanęs naują biznį, tegu ne taip šventą, bet ne mažiau pelningą, daro dabar jis stebuklus atsidaręs banką.

O tavo, Vincai Dovine, nelemtas likimas, pamažu sugriovęs garbę didžiojo dievadir-bio, vainikavo tavo nelaimingą galvą kan-kinio vainiku. Priimk todėl mano draugišką užuojautą, Vincai Dovine, širdingai ta-ve gerbiąs —

Kazys Boruta.

dami kumiečiai. Naginė seka plūgą, o plū-gas arklį. Viršum sukas botagas. Bet tas botagas tik šventosios dvasios pareigas eina. Ir arkliui ir kumiečiui.

Centro laukai susiję ir susikabinę kaip smunkanti buržuazija. O už tų laukų, kur pasibaigia kapčiukai, ten kepurės didumo žemės lopiniai nuduoda vienas kito nebe-pažįstą ir vienas į kitą žiūri nusususios nepriklausomybės akim.

Eglinskui paėdė miesčionišką širdį visos Dambravos šeimos su neįdomiom moterim. Į Kauną grįžti nebuvo galima. O dvaras buvo neįdomus, kaip 60 metų moteris. Liu-da per daug tikėjo ir klausė šio pageltusio išsigimėlio, ir todėl jis, besigilindamas į smulkmenas, aptiko, kad jos šlaunys yra daug storesnės už Elvyros, ir krūtys kaž-kodėl daugiau patižę. Nusibodo palaidos ir aptemptos suknelės ant Liudos stuomenio.

Ir tada, kai jis negalėdavo išvažiuoti į ap-skrities miestuką, išeidavo vagom į pa-miškę, ilgai akmenukais daužydavo kurią nors geležinkelio bėgių vietą, palikdavo ak-menioką ant bėgių, kad traukinys perva-žiuotų, ir pats įlisdavo į žalią pušinį mišką.

Juk tur būt tas žmogus vis dėlto ką nors galvojo. Žiūrėjo į mažas pušis, kaip į Laisvės Alėjos gimnazistes ir čiupterėjęs tankių šakų gniužtę, tardavosi 15 metų mergaitės krūtį aptikęs. Jis pasiūsdavo šu-nį apibėgti miško kvartalą ir pats lazda mostiguodamas rykiuodavo pušis į eilę, kaip Napoleonas grenadyrus. Bet pušys į idiotus maža dėmesio tekreipia, ir pušys nėra mergos, kurių Kaune už 100 litų gali-ma visą kuopą nusamdyti. Kažkur aukš-tose pušyse gaubstėsi varnos, ir Eglinskas lazda ilgai tvodavo pušies kamieną, baidy-damas šiuos proletariškus paukščius. Laz-doj pasigirsdavo fokstroto ritmas, o pušis nuduodavo kontrabasą ir tol umzdavo, kol Eglinsko galvoj gimdavo nauja idėja.

Ir kai prakaitas ir purvas, užvertęs ku-miečių pakinklius ir pažastis, pavirsdavo vakaru arba prievakariu, užversdavo Egl-inskas ant lovos galo savo pavargusias ko-jas. Ir jis pagalvodavo, kad šiandie nėra

JONO ŠIMKAUS
II DALIS APYSAKA

daugiau nuvargusio žmogaus visame pasauly kaip jis. Liuda bėgdavo su arbatos puodeliu prie lovos. Paskiau su popirosu ir degtukais. Paskiau su kažkokiais lašais ir pipiriukais. Su proškais, su užuojauta, su pabučiavimu. O Eglinskas nuo „dienos darbo“ alsavo pro nosis ir pro gerklę, dažnai pūsdamas popirosų dūmus ir dūmuose ieškodamas dar nematytų moteriškų pavidalų. O kada sugriždavo ramybė, jis liepdavo Liudai užpūsti šviesą ir ateiti pas jį. Ir ji ateidavo, kai ponas panorėdavo. Ir išeidavo. Juk jeigu jau kartą paėmė ponas, kodėl besipriešinti?

— Tu turi ką nors su savo krūtim padaryti. Jos tiesiog nebepakenčiamos. Nežmoniškai padribę.

Liuda suglausdavo baimingai savo krūtinę rankom, ir atrodė, kad kažkoks žulikas ruošiasi iš jos švenčiausią daiktą atimti. Žiūrėdavo kvailom akim, kol vėl ponas nusišypsodavo.

— Ir užpakalį nežmoniškai atkiši kartais. Nejaugi sunku susitempti. Į priekį visuomet reikia pasiduoti.

Liuda paleisdavo rankas nuo krūtinės ir griebdavosi už galvos. Ji nesuprato už ką ją bara. Stuktelėdavo kažkoks grumulas į gerklę, ir pilna burna priplūsdavo seilių, o akys ašarų. Ji baimingai nususkdavo ir mėgindavo išeiti iš kambario. Bet apvytę Eglinsko rankos sugriebdavo moterį ir paguldydavo lovon.

— Kur tu eini? Aš nesakau, kad iš karto reikia viską pataisyti. Taip po truputį, evoliucijos keliu. Bet taisyti reikia!

Vistiek Liuda nežinojo, ką jai reikia taisyti. Kas tas evoliucijos kelias. Iš jos reikalavo kažkokių šlykštynių. Juk ji pati bijodavo savo rankom apčiupinėti save ir įstebėti, kaip ji atrodo. Ji bijojo stebėti ir į Eglinską. Tik kartais pajusdavo, kad šio pono rankos niekuomet negalėtų dobilų lauke sukkti dalgės bent 5 minutes, ir kad iš kojų blauzdų kažkur visiškai išsekę raumenys.

Jai vyro vardas ir jo rūbai atstojo visas kūno formas ir raumenis. Iš Teliuko ji būtų reikalavusi jėgos, nes reikia dobilai ar vasarojus piauti. Bet kad tą jėgą gamina muskulai, kas jai tą pasakys? O ponui juk nereikia piauti. Nereikalinga jėga. Tad kam reikia jam tų raumenų? Kumiečiai neužpuls. O jei taip, tai raumenim vistiek neatsigins.

O kada iš dvaro išvažiuodavo Eglinskas, Teliukienė susiriesdavo minkštame suole, pasėsdavo po sijonu kojas ir galvodavo, kur dabar yra Teliukas. Ar Jurgiukas

sveikas? Ir kaip tik prieidavo tą vietą, kur jai rodydavosi, kad dievas labai baudžia už svetimoterystę, ji sudrebėdavo visa ir imdavo manyti, kad šis ponas, nors ir ministerio brolis, bet negerai ir negražiai su ja elgiasi. Ji sukdavosi į visus šonus kedė, ir mintys vis tos pačios ateidavo. Iš visų pusių vienodos. Tada ji tarė vieną sykį nusikratysianti ponu. Išeisianti. Bet kai Eglinskas vėl grįždavo, Liuda pabijodavo. O jo dryžos kelnės ir lakierkos taip pat ją nedrąsino.

Ir iš rugių želmėnų išlisdavo varpos, ir prūde nusekdavo vanduo, ir kelias pasausdavo bėgdamas per vasarojų, rugius ir mišką, Liuda neišdrįsdavo nieko Eglinskui sakyti ir iš jo buto išsikraustyti.

2 Įkrito mažajam Jurgiukui žandai. Akys giliai į pakaktę įsitraukė ir bailiai atsidauždavo į kiekvieną žmogų, kuris į jį pažiūrėdavo. Kažkur užpakaly liko Dambra. Paskiau kaimai ir miesteliukai su labai daug nusususių trobelių ir dar daugiau žydų.

Teliukas pateko į miestą. Iš tolo du bažnyčios bokštai jau laužėsi savo kryžiais į dangų. O kai bažnyčia apėjo, tai buvo tikrai miesto bažnyčia. Po šventorių vaikštinėjo vienuoliai ir nuobodžiai mosikavo galvom įsikvempę į maldaknyges.

Mūsų žiniom, tai buvo paprastas apskrities miesčiukas, kurio rinkos vienoj pusėj rėkavo iškabinta didelė apskrities valdybos, o kitoj rinkos pusėj traktieriaus iškaba. Inspektorių, teisėjų, antstolių ir policijos įstaigos buvo sulindę į siauras gatves, apsišlaksčiusias turgavietės purvu.

Pakelėse, kol priėjo miestą, Teliukas gaudavo iš ūkininkų duonos. Ir nieko niekas neprašė. Jurgiukas parkrisdavo ravo pakrašty su duonos rieke abiejose rankose ir tokiom dėmesingom akim teiravosi:

— Al toli dal miestas?

— Ne. Ar pavargai? Mažiukas...

— Al mama ilgi žino, kul miestas?

Ir Teliukui nusmelkė širdį. Tada jis norėjo užsodinti Jurgiuką ant kupros ir risčiomis bėgti namo. Ko jam trūko namie? Tik Liuda. Tik ta Liuda tokia.

— Al mieste yla plūdas? — vėl rydavo akim būsimą atsakymą.

Teliukui nutrūko neilga mintis, ir jis, savo siaura kaip nagine fantazija apibėgęs nebūtą miestą, tarė:

— Ten ne tik prūdas, bet ir upė yra.

— O Kas yla upė?

— Nu upė, vat kur bėga. Nu tai ir yra upė.

— Al kaip kumeliukas namie?

Teliukui įkyrėjo, ir jis nutraukė:

— Nuje!

— Aha! Kumeliukas. Stlikt, pastlikt. Bumpt.

Duonos trupiniukai sulįsdavo į berniuko nosis, aplipdavo skruostus. Pluta nusirisdavo snarglio nupoliruota kelnaičių krūtine. Truputį susiraukdavo.

— Papa, aš noliu eh-eh.

Ir papa atsega ir užsega mažiutes kelnaites.

O paskiau gatvės. Bet miestelyje nebuvo kaimo. Duoną davė tik ubagam, o Teliukas nebuvo ubagas. Ir kada alkanumas padėdė kojias, susėdo didelis ir labai mažas žmogukas ant apskrities valdybos laiptų. Pro šalį bėgo gimnazistai, o gimnazistės sustodavo:

— Koks nusibaigęs gražus berniukas.

— Kur tu kepurę padėjai, mažiuk?

— Koks vargšelis. Basas, nabagėlis.

Paskiau pralėkė būrys. Nulėkė, kaip blezdingos.

Teliukas, paėmęs Jurgiuką, įėjo į valdybą. Prie pirmo langiuko:

— Gal čia kartais yra darbo?

— Čia, tamsta, orderius registruoja, — atsako galva iš už langelio.

— O ar prie ano langelio irgi nėra darbo?

— Ten savivaldybinių dokumentų operacijos atliekamos.

Valdybos grindys buvo slidžios, ir Jurgiukas pradėjo tapšnoti savo basom letenytėm. Taip švelnu, po žvyruoto kelio ir kietų akmeninių grindinių. Paskiau, pasilenkęs paglostė ranka.

— Papa, žiūlėk. Čia taip švelnu, kaip mamos smaklas. Žiūlėk, papa!

O Teliukas sekė abejingai visus langelius. Visur sėdėjo dideli ponai, kaip ministerio brolis, ir tokios gražios išbalusios panos. Jis aiškiai suprato, kad čia žmonės negryni lietuviai, nes pusiau lietuviškai šneka. Jis klausė, ar yra darbo, o jam kažką atsakinėjo.

Bet tuo tarpu priėjo prie jo senas žmogus.

— Ko tamsta nori?

— Darbo, pone.

— Čia nėra tokiem darbo. O iš kur?

— Aš iš Dambrovos dvaro!

— Kodėl iš ten išėjai? Kur tą vaiką radai?

— Čia mano vaikas.

Senas žmogus nuėjo prie vieno langelio:

— Kažkoks kvailas žmogus. Susišnekėti negalima. Iš kažkur vaiką ištraukęs. Gal policiją reikėtų pakviesti? Tegū išaiškina dalyką.

Pakvietė. Teliukas atsakė, ko jį klausė. Atsakė, kad vaikas yra jo. Bet protokole policija užrašė, kad jam trūksta proto ir vaiką reikia apsaugoti, kol dalykas bus išaiškintas. Ir atsidūrė Jurgiukas kažkokioj prieglaudoj, kur lakstė ir daugiau vaikų.

Teliuką paleido ir liepė eiti ten, iš kur atėjęs. Jis pats norėjo eiti ten, iš kur atėjęs, bet be Jurgiuko negalėjo grįžti. Todėl pasuko į vieną gatvę, kurią gniaužė iš abiejų pusių mediniai namų stogai, ir ėjo tol, kol išsitiesė ilgas laukas ir kažkur toli juodas miškų siūlas, prisikabinęs ir prie dangaus ir prie žemės.

Tada jis apsisuko atgal ir vėl praėjo visą gatvę. O kai sugrįžo į rinką, pasuko į kitą gatvę. Kol vakaras atėjo. Kol pakirto kažkokia baimė ir abejojimas pakinklius. Nuvirto į trečią sykį atželiančią žolę ir užmigo.

3 Į Dambrovą atkėlė naują girininką. Į tuos pačius namus, kur pirmasis girininkas gyveno. Kažkas buvo netvarkoj. Ne tiek buvo iškirsta medžių miške, kiek dokumentuose pažymėta. Ne tiek išdan įnešta pinigų, kiek dokumentuose parašyta. Todėl ir naujasis girininkas ilgas savaites tikrino knygas. O kai įkyrėdavo, Galvydis išeidavo tikrinti miško. Pušys buvo tokios pat kaip kituose miškuose. Vienur jos bėgo be galo į viršų, o viršuj laikė užsidėję žalias kepures. Kitur pušys buvo plačios su dideliais žalio aksomo paltais apsirengę ir nė kiek nesiskundė, kad jom nepasisekė išbėgti į tokias aukštumas kaip tom pasistiepelėm.

Galvydis apėjo ir tas vietas, kur augo daugiausia eglės ir kur kadugiai didelėm kupetom sukosi apie aukštus pušų kamienus. Surado miške pievas, kur viduvasary žydėta laukinių dobilų ir dabar, po žiemos miego, tik jų stagarai ir supuvusių pernykščių žiedų mėšlas klojo lygius miško pievos plotelius.

Vieną dieną jis sutiko miške bekliokinę jantį Eglinską. Sustojo vienas prieš kitą. Ir miške, susitikę du žmonės, visuomet vienas kitą prakalbina.

— Aš, tamsta, čia dvaro centre gyvenu. Gal teko girdėti?

ŽMOGUS GIMĖ

„Šiandien bankininko K. šeima susilaukė gražaus įpėdinio, sveriančio 5 klgr. Redakcija ryt įdės platų aprašymą ir naujagimio foto. Mes nuo savęs linkime p. p. K. išaugint pavyzdingą tautai sūnų“...

(Iš laikraščių).

„Vakar S. priemiesty rasta be sąmonės šuns būdoj gimdžiusi moteriškė“.

(Iš laikraščių kronikos).

Laikraščiai didžiausiu šriftu rėkia, telegrafu žinios ateina...

Reporterio skruostai padrėkę, — telefoną jis daužo: —

Užimta? Kas? Nuo ryto?

Alo!

Šimts velnių, juk valandą čia stoviu, Būkite žmonės!

Sakau gi — 999. —

Galų gale, galų gale... — jis atsiduso ir klauso

išpūtęs ausį.

Alo! —

Pono bankininko butas?

Taip... Gal jo sekretorių?

Būkite malonūs... būkite, — painformuot spaudos atstovą.

Leiskit patiekti klausimą: —

gimė poniai sūnus?...

Aha!

Sveikutis... penkis kilogramus sveria?

Aletas, aletas....

Tėvas banko einamon sąskaiton padėjo jo kraičiui — 900.000?

Daug daktarų iš užsienio...

kada tai bus? —

ir daug svečių. O vardas?

Tiesa, vardas?

Neparinktas... Dar svarsto. Įdomu.

Tuo reikalu šeimynos posėdis.

Šiaip — viskas?

Ponia sveika, tvarkoj temperatūra?

Dėkojame Dievui.

Kaip, kaip? Vienuoliktą?...

Galvydis atidžiai pažiūrėjo į ministerio brolių, nes per kelias savaites apie jį buvo daug kas jam pripasakota.

— Kaip tamstai patinka Dambrava? Ar nenuobodu?

— Kai yra darbo — nenuobodu. O darbo yra.

— O ar tamsta nepastebėjai vis dėlto, kad čia be galo nuobodu? Gražioji lytis tokia neįdomi.

Galvydis nieko neturėjo atsakyti. Nelaimei domino jį moterys. Ir toks staigus priėjimas prie moterų išmušė iš jo lūpų visą pasikalbėjimą. Tik Eglinskas jam krito į akis. Suvytęs žmogus geltonu veidu prašėsi, kad į jį atidžiau įsistebėtų.

— Kol kas aš tik per daug išpiautų medžių ir išleistų pinigų pastebėjau. Gal toliau įsistebėsiu ir kitus trūkumus.

— Prašom užsukt prievakariais pas mane į dvarą. Inteligentas žmogus čia maloni naujiena.

Eglinskas nuėjo, kadugiam viršūnes dauždamas. Galvydis žiūrėjo į kadugius lendantį žmogų. Paskiau, pažvelgęs laikrodį, nuėjo.

Jam buvo gera proga pažinti brolių ministerio, kuris jį, kaip „neištikimą gaivalą“, kilnojo iš vietos į vietą. Baigęs miškų akademiją jis ne girininku, urėdu turėjo būti. Ir dabar Dambravoj jis jautėsi, kaip transatlantinis garlaivis baloj.

Jis kelias dienas su policijos atstovu ir valsčiaus žmonėm tikrino miestelio medžio pirklių supirktus medžius. apžiūrėjo kumiečių susivežtas malkas, — dingusiųjų rąstų nebuvo.

Apžiūrėjo ir dvaro centro rąstus. Ir ši sykį teko antru kartu susitikti Eglinską. Pageltęs žmogus parodė savo rąstus ir pridūrė:

— Čia, ponai, galite netikrinti. Aš jeigu norėsiu, pusę miško iškirsiu, ir jum už tai jokios atsakomybės neteks nešti. Ieškokite

vienuoliką valandą pabudo ji...
Gerai, lukterkit, mes užrašysim.
Alo!
Pabudo, suvalgė vynuogių,
12-tą valandą pasakė: —
„Kokia šviesi diena!“
Tiesa krikštynos.
Visas aukštosios visuomenės žiedas bus.
Žinoma, žinoma.
Pranešim pirmame puslapy. —
Adieu!

Brangus reporteri kito laikraščio,
kitos redakcijos,
pasidažyki plunksną,
turiu atraportuoti: —
Vakar mūs priemiesty
12 tą

 naktį
darbininkė Antosė, atleista fabriko,
pagimdė gatvėj.
O kad buvo silpna, kojos ją danešė
į tuščią šuns būdą.
Naktis pasibaigė, bet sąmonė užtemo,
kai didelė danguj revoliucija
degė.
Telefonai joki neskambino,
daktarai neatėjo.
Sakyčiau net seserys žvaigždės

išvaikštineje.
Tačiau sūnus jau žinda krūtį
ir mokus verkti.
Išmoks ir mamą šaukti,
ir badą kęsti,
ir buržujų keikti.
Nuostabus sūnus, ir nuostabi jo motina.
Jo einamojon sąskaiton padėta —
sunkus gyvenimas.
Reporterai proletariško žodžio,
užsirašyk Antosės sūnaus vardą,
užrašyk kiekvieno vardą, varge gimusio:
„Štai, naujas tau darbo armijos karys
štai naujas žingsnis laimėjimui
Jei nepaluš, [didžiam!“
jei nepaklups
sunkios naštos prislėgtas jis,
ir jei džiova, badas, dirbtuvių dulkės
ar kitas kuris velnias neparaus, —
Antosės sūnus
ranka bus vėliavai nešti,
klijuot plakatui,
raudoniem miežiam sėti.
Burna gi — kulkosvaidis žodžiam,
armonika sukilusių maršui.
Proletariate!
Sūnus Antosės —
žingsnis didžiam artėjimui
didžios gadynės!

pas tuos driskius, kurie spiečiasi apie ma-
no centrą, bo jie vagim ir sukčiais gimę.

Paskiau parodė savo prievaizdą ir liepė
su juo kalbėtis. Įžeista ambicija išsprūdo
iš Eglinsko lūpy, kas Galvydžiui maloniai
pakuteno paširdžius.

4 Buvę kumiečiai prievakariais, kai baig-
davo dvaro centro darbus, susistatę ožius
ir susikėlę rąstus ant ožių, piové lentas ir
balkius būsimiem nameliukam. Seniai už
krintančio prūdo vandens ir alksnių krū-
mynojų sudildavo saulė. Kartu su žiogais
čirškė pielos, spiaudydamos viršun ir apa-
čion pielmilčius, kaip geltono arklinio
cukraus trupinius. Ir kai jau visiškai su-
temdavo, palengva imdavo mažėti šis pielų
čirškimas, ir likdavo tik vieni žiogai su
krintančio vandens šniokštumu ir tolimu
miestelio ermyderiu.

žmonės manė, kad sava troba, kad ir ant
pushektario, ant hektaro stovinti, bus daug
malonesnė, negu šios dvaro mūrinės ka-
zarmės. Paskiau bus galima visiškai atsi-
žegnoti nuo dvaro ir tik tada ateiti dirbti,
kai labai gerai sumokės.

Gulėjo ir Teliuko suvežti rąstai. Liuda
nežinojo, kas reikia jai iš tų rąstų daryti.
Ji negalvojo toliau, kaip iki rytdienos. Ir
taipėjo laikas. Bet rąstų parduoti ji ne-
manė. Todėl žolės, dilgynės praaugo pro jų
šonus ir jie susigulę vaidino nenaudingus
numirėlius.

Galvydis jau nebe vieną sykį buvo pas
ministerio brolių. Jis apžiūrėjo visą situa-
ciją. Jam kiek parūpo Eglinsko gyvenimo
pažiūra. Parūpo ir jo šeimininkė, apie ku-
rią dvaras ir miestelis daug kalbėjo.

Graži kaimietiška moteris dėvėjo per-
kelinę suknelę, lakstė pono liepiama. Gal-
vydis matė, kad ji nėra mylima ir kad ji
nė pati nemyli. Bet ji pateko į krinantį

vandenį, kuris ją neša vis tolyn. Jis sušnekdamo kartais su ja, bet kai pasirodydavo Eglinskas, ji dingdavo iš svečių kambario.

— Kaip jums patinka mano šeimnininkė? Ji būtų nebloga, tarp mūsų šnekant, tik labai kaimietiška. Nesusitampo. Kas link meilės dalykų visiškai obskurantė.

— Bet čia jau grynai asmeniškias dalykas ir skonis. Man atrodo, kad ji iš tikro maloni ir gera šeimnininkė.

— Malonumas ir gerumas man ne taip įdomu. Moteris turi būti rafinuota. Ji gali man nematant ir nežinant daryti, ką ji nori, bet kai ji su manim, ji turi raitytis kaip gyvatė, o ne laukti, kaip karvė vakare melžėjos.

Nutilo girininkas. Jam šlykštu ką nors prieš šios kalbos dar pridėti. Todėl jis suko kitom vėžem.

— O ar ilgai čia manote likti?

— Matote, čia komplikuoti dalykai. Mano brolis kartais asilas, bet kartais ima ir pasispardo. Vot, spyrė vieną sykį ir atspyrė mane čia. Dabar lauk malonės, kol pasigailės.

— Bet kiek aš patyriau, jis visai ne asilas. Jis net labai gudrus žmogus.

— O iš kur jį pažįstat?

— Tai visoki dalykai. Daugiausia gal politinio pobūdžio.

— O taip! Politikoj jis nusimano ir nesuklysta. Bet meilėje jis kvailas ir aklas. Tokiem ne gražias žmonas turėti, o telyčias.

Kambaryje nuotaika susitvenkdavo ir vėl išsisklaidydavo, o papirosų dėmai raitėsi palubėj ir priplaukę langų stiklus prikljuodavo nosis, stiklą pilkšvai nudažydami.

Praėjus kuriam laikui Galvydis neblogai pažino Liudą. Jis pradėjo vis dažniau ją kalbinti.

Jis palietė jos padėtį. Jis ilgai jai šnekėdavo, kas ir koks iš tikro yra Eglinskas. O kai daug išpasakojęs, paklausdavo Liudą, ar jis tiesą sakąs, Liuda sutikdavo.

Bet per giliai buvo įaugęs į ją vergas. Ji vis tebekalbėjo prieš guldama poterius.

Ėjo bažnyčion ir stumdydavosi kartu su kitom moterėlėm prie klausyklos. Ir taip kas mėnuo.

O kai po mėnesio ji vėl nueidavo tas pačias nuodėmes pasakyti, kunigai lygiai tokiais pat žodžiais ją graudino ir lygiai tokias pat litanijas liepdavo skaityti, kaip prieš mėnesį.

Bet dabar, kai Galvydis atspėjo jos paklusnios dūšios spiruokles, jai kažkaip baž-

nyčia kartu su klebonu ir kamendoriumi susmuko į žemes ir tik bokšto kryžius pasiliko bestovįs viršum to didelio bažnyčios kapo.

Ir kai vieną sykį nuėjo išpažinties ir išpasakojus seniai klebonui žinomas savo nuodėmes paklausė:

— Pasakyk, kunigėli, kodėl man didesnės atgailos neduodi? Juk aš vis taip pat nusidedu. Kodėl neliepi man išeiti nuo to pono ir kodėl dovanoji man nusidėjimus?

— Mano duktė! Iš kur tokios keistos mintys? Kodėl taip klausi? Juk pati žinai, kad nuodėmė veda į pragarą. Bet kas gailisi už savo nuodėmę, tam Dievas atleis. O kad žmogus toliau gyvendamas nusideda, už tai jis yra žmogus. Dėl to ir išpažintis yra. Dėl to ir tau dovanojama. O tavo ponas juk geras ir krikščionis žmogus. Jis tiek pat kaltas, kiek ir tu. Jeigu mes jį bausime, liepdami tau nuo jo pasitraukti, tai kokią bausmę tada mes turėsime tau išgalvoti? Juk jis tave myli, ir gal Dievas duos, kad vieną gražią dieną judu atsistosite prieš Dievo altorių, kaip vyras ir žmona. Tada ir pirmosios nuodėmės išdyla. Tokia yra Dievo valia, mano duktė. Klaupkis, mano duktė, muškis į krūtinę ir gailėkis...

Liuda mušė į krūtinę ir gailėsio negalėjo išsunkti, kaip rudenį sulos iš beržo.

Nors gėda pasakoti išpažinties pokalbį, bet Liuda parsinešė jį namo ir atėjusiam Galvydžiui papasakojo. Ji net apsidžiaugė. Gal ponas iš tikro geras? Gal pasirūpins ja kada nors?

— Kokia jūsų padėtis žmonių tarpe? Kur jūsų alga? Kur jūs žemės sklypukas, kurį turėjote teisę gauti? Kirmėlės ir žolių šaknys graužia nuvežtus rąstus, kai kiti kumiečiai jau statosi iš jų namus.

Ir jis ieškojo dar daugiau priežasčių.

5 Teliukas rado darbo. Apskrities miesto priemiesčiuose iš Amerikos suvažiavę amerikoniai vežė iš miškų rąstus ir piaudino. Paskiau ketvirtainiški balkiai ir lentos važiavo į miestą. Gulė ant pamatų sienojais. Ant jų kiti. Paskiau stogas. Malonus gyvenimas.

Mažas žmogutis pasilipo ant aukšto ožio ir kinkavo visą dieną. Šiek tiek padrikę raumenys suaugo į krūvą, ir mažas žmogus, stovėdamas ant piaunamo rąsto, visai nesunkiai traukė piuklą.

Savaitės gale jis gaudavo keliolika litų, ir pats nežinodavo, ką su jais daryti. Bet kiekvienai savaitei praėjus, jam atrodė, kad jis darosi turtingas.

Bet vieną šeštadienį pielmilčiais žaidžia vaikai susopino širdį. Ir visą sekmadienį jis vaikščiojo po apskrities centrą, teiraudamasis, ar kas nors nematė mažo vaiko, vadinamo Jurgiuku.

Jis nuėjo ir į prieglaudą.

— Ar tau duoda, Jurgeli, niam niam?

— Duoda, papa. Ale, papa, kul tu buvai taip ilgai? Al mama jau atėjo čia?

— Ne, mama yra namie!

— Tai il aš noliu namie!

Atėjo prižiūrėtoja. Apžiūrėjo Teliuką. Paskiau paaiškino, kad dabar jis galės vaiką atsiimti, jeigu turys kuo užsimokėti.

Teliukas čiupo savo kapitalą. Suskaitė. Bet daug trūko iki tos sumos, kurios prižiūrėtoja reikalavo. Jo kapitalas staiga pavirto į trupinį, kurį kažkoks nepažįstamas kalakutas pasiryžęs suryti.

— Kad tiek neturiu. Neužtenka!

— Ateikite tada, kai užteks. Tik, aišku, tada jau daugiau reikės, kaip dabar.

— O ar tavęs čia nemuša? Ar duoda pienelio?

— Duoda pienelio il pylago. Dal duoda košės baltos. Il dal žalią kumeliuką. Kumeliukas jojo. O ten važiuoja,—parodė į kito vaiko žaislus. — Aš palodysiu.

Išsiskyrė. Teliukas vėl piovė, aukštai ant ožio pasilipęs. Traukė stenėdamas ir nuolat iškišdamas liežuvį. Pasibaigdavo vienas rąstas, kranas užkeldavo kitą. Iš vieno pašalio nyko rąstai, iš kito gulė nauji, ir rąstų eilės neretėjo ir neretėjo.

Skaitė šeštadienį litus. Vis buvo per mažą. Dar vieną šeštadienį. Vėl nuėjo į prieglaudą. Bet pinigų per mažą.

— Ar kur nors tarnaujate? — paklausė prižiūrėtoja.

— Lentas piaunu už miesto, netoli stoties.

Užsirašė darbdavio antrašą ir, nuvilkę nuo Jurgiuko prieglaudos rūbus, atvedė Teliukui.

— Namie, namie, papa! Namie,—striokėjo pipiriukas ir, nučiupęs tėvo ranką, maskatavo ir sukinėjo į visas puses.

— Ten už lango yla baltas ožys su dideliais langais. Papa, al matei ožį?

— Mačiau, mačiau. Einam.

— O ožys al stiplesnis už kumeliuką, papa?

— Einam, tu kumeliuk.

Ir vėl pro bažnyčią, per tuščią turgavietę nuėjo ir nubėgo mažas ir visiškai ma-

žutis žmogeliukai. Akmenys, pakeldami iš purvinos rinkos galvas, žiūrėjo į basas ir klumpiais apautas kojas. Linko namai ir primerkę stiklines langų akis kumsčiojo viens kitą. Ties kampu du žmogeliukai visai sumažėjo ir pasisuko į pakalnę, paupin, kur Teliukas turėjo savo kambariuką su durim ir kumsčiu užkišamu langu.

Jurgiukas vis teiravosi, ar dabar jau pas mamą einama. O kai atsidūrė kambary, tas pats klausimas laužė mažiuko lūpas.

Pinigų nebebuvo. Už klumpiuokus ir kepuraitę Jurgiukui atidavė naujos savaitės uždarbio liekanas.

Paskiau centas glaudėsi prie cento, ir kai jų susirinko nemaža: — iki 20 litų, Teliukas vėl pasijuto turtingas.

Jurgiukas vis nuolat dainavo apie mamą. Jam ir obelys pas mamą rodėsi su daug daugiau obuolių. Paskiau, kai atėjo sniegas, jis Jurgiukui neatrodė toks baltas, kaip mamos karvytės pienelis.

Sniegas užgulė pastogę, perėjo upę, palypėjo į kalną ir nuklojo baltais šalikais visą sodą, kuris ištisą pakalnę vasarą apildavo raudonais ir žaliais obuoliais.

O ant kalno Teliukas vis piovė rąstus, nors jie dabar buvo visi snieginiai. Ant delnų seniai sutrūko trečiosios pūslės. Dabar jų vietose užaugo kažkoki puspadžiai, ir piūklė rankena nebeįstengė jų pragrauzti. Pečiuose ir pažastyse priaugo nereikalingos mėsos gniužulų, ir Teliukui senas išnešiotas švarkas per pečius atrodė mažas. Rodės, vienas mėsos gabalas iš pažasties ims ir prasidauš pro milinę. Rankos priprato prie piūklo, ir tas ilgasis piūklas, kuris suėda tūkstančius glėbių neapkabiamų rąstų, dabar jam buvo visai nesunku ir paprasta valdyti.

Bet kada ateis pavasaris, jis pats sau prižadėjo grįžti.

Sakė ir Jurgiukui.

— Žiūrėk, pypliuk, o ten. Matai, kur sodas su baltu sniegu. Kai bus šilta ir nebebus sniego, kai vanduo vėl ims bėgti va čia, upėj, kai tame sode, o ten, išsprogs medžiai, eisim pas mamą. Pažiūrėsime kumeliuko. Gerai?

— Gelai!

6 — Man įkyrėjo šis gyvenimas! — Liuda spyrėsi Eglinskui.

— O kokio gyvenimo tu nori? Kur tu rasi geresnį?

— Gal blogesnį, bet savo gyvenimą.

— Tai ko tu nori?

— Aš nieko nebenoriu!

— Koks velnias tau razumą sumaišė? Iš kur ištraukei tą viską? Aš maniau, kad tik man vienam įkyrėjo šis gyvenimas. O ką tu manai daryti? Kur manai dėtis?

— Aš noriu viena gyventi. Aš pasiimsiu iš dvaro man priklausančios žemės sklypą, statysiuos namiuką ir gyvensiu, kaip visi gyvena.

— Čia tai tu visiškai sublūdijai. Kas tau pastatys, kas tau padarys?

Liuda visai apie tai negalvojo, bet tvirtino:

— Aš pati pasistatysiu!

— Bet kad tavo žemės sklypo nebėra. Jį primatavo matininkai prie dvaro žemės.

— Aš reikalausiu, kad atmatuotų. Visi gavo, ir aš turiu gauti.

— Ne tu, o tavo vyras!

— Ne vyras, o aš!

— Niekai! Šią vasarą tau protelis truputį apsisuko. Na, eikš. — Paėmė Liuda už liemens.

— Ne, aš nenoriu! Užteks!

Eglinskas supyko. Jis pamatė, kad čia kažkas rimčiau negu juokas. Ši paprasta bobpalaikė išdrįso pasakyti, kad jai nusibodo su juo. Perdėm dvokianti prakaitu ir kitu nešvariu kvapu. Jai nusibodo!

Pavaikščiojo po kambarį ir lempai užgesus dar ilgai pūtė dūmus į palubę, kurie maišėsi su naktimi ir lipo prie lubų.

Liuda judėjo savo lovoj nesumerkdama akių. Antklodė buvo per šilta. Ir ji vartėsi ant abiejų šonų, kišdama giliai rankas po pagalvius ir ieškodama atvėsio.

Jos sąmonę gulė ir spaudė būsimosios dienos ir tie darbai, kurių plano ji aiškiai nematė. Kad būtų bent Teliukas. Nors ir tas mažytis. Nors ir tas Jurgiukas. Bent jam dirbtų.

Ji sugniaužia antklodės gniužulį ir bučiuoja Jurgiuko baltaplaukę galvutę. Nuvargsta ir guli nejudėdama keliolika minučių. O paskiau: „Gal eiti atsiprašyti pono? Bus ramiau“. Nuovargis susimeta į pakinkius, į alkūnes.

Bet ji nebenuėjo. O rytą truputį skaudėjo galvą, bet ji buvo daug drąsesnė ir nebeslankiojo pakampiais kaip pusiau prismaugta katė.

Eglinskas liepė pakinkyti arklius. Nesakė, kur jis išvažiuoja. Tik prievaizdui liepė viską daboti. Geltoname veide garunkščiavosi raukšlikės. Atrodė aptikęs didelį žygį.

Arkliai nunešė jį iki traukinio. Prabėg-

damas traukinys pasičiuopo jį ir nusinešė Kauno linkui.

Eglinsko kambariuose Liuda galėjo daryti, ką norėdama. Bet ką ji galėjo daryti?

Popiečiu, smelkiantis į žemę vakarui, ji apsirengė paltu ir nuėjo pas girininką.

— Jūs net pas mane atėjote! Gal kokia bėda?

— Ne. Bet aš noriu truputį pasikalbėti. Eglinskas išvažiavo. Gal į Kauną. Tik neaišku kokių reikalų.

— Gal jūs jam vakar ką pasakėt?

— Aš su juo susipykau.

— Susipykote? Ir vis dėlto jūs išdrįsote susipykti?

Liuda paraudo. Jai ne visai tilpo galvoj, kodėl šis neseniai atsikraustęs girininkas taip pradėjo jos gyvenimu domėtis.

Moteris visuomet laukia meilės, ir jei kas jai tiekama ar padedama, tai ji tiki, kad vien dėl meilės. Ji dabar atidžiau pažiūrėjo į Galvydį.

Galvydis jai daugiau patiko, negu ponas Eglinskas.

— Kuo aš galiu jums padėti?

— Aš nieko nenoriu. Bet aš noriu pasiklausti. Mum buvo paskirtas žemės sklypas ir patvirtintas, bet mano vyras išėjo, aš likau pas Eglinską, ir dvaro centras paglemžė mūsų sklypą. Kąžin, ar aš dabar galėčiau jį atgauti?

— Galite atgauti, jeigu tik duos. Eglinsko pirštai ilgi, nes jo brolis visas mūsų krašto žemes valdo. Pamėginkite paduoti skundą žemės Reformos Valdybai.

Galvydis parašė prašymą. Pasiuntė jį žemės Reformos Valdybai. Apėjo laukuose padalytuosius sklypus. Ir tą sklypiuką, kuris buvo Teliukam atiduotas.

7 Eglinskas tikrai nuvažiavo į Kauną. Nuėjo į brolio namus. Rado Elvyrą. Bet vėl grįžo liūdnas.

Ministeris nesigailėjo brolio. Kaunan grįžti neleido.

Kelias dienas gulėjo lovoj, nenusiavęs kurpių. Niekas neatėjo kviesti niekur į balių.

Pakilęs apėjo vėl visas turtingesnes Dambraivos šeimas. Aplankė kleboniją. Visur buvo taip nuobodu.

Tada vėl pradėjo įsistebėti į Liudą. Ir ne taip prasta, ir kartais visiškai įdomi ji pasirodė. Bet Liuda nesileido į ilgesnius pašnekesius su juo.

— Pasakyk, kas tau pasidarė? — klausė ją.

— Noriu gyventi, kaip aš noriu.

Paskiau pasigirdama tarė:

— Padaviau žemės Reformos Valdybai prašymą, kad atiduotų mano sklypą man.

— Prašymą?! Tu kvaile, kvaile! Aš tau galiu tokius tris sklypus duoti, bet per Reformos Valdybą tu nieko negausi!

— Ot, pamatysiu. Gausiu ar negausiu!

— Klausyk, būk protinga. Aš tau duosiu sklypą ir net, jei norėsi, namukus pastatysiu.

— Nenoriu! Toks gyvenimas paėdė mane.

— Ar tik ne naujasis girininkas to viso išmokė?

— Nesvarbu, kas išmokė!

Truputis praslinko. Į valsčių atėjo paduotasis prašymas. Iš apskrities atvažiavo tvarkytojas su matininku. Apžiūrėjo. Pasitarė su Eglinsku. Išvažiavo. Paskiau iš Kauno atėjo raštas, kad tokio sklypo visiškai nėra. Jeigu norima gauti, kaip visi gavo, žemės, reikia paduoti iš naujo žemės tvarkytojui prašymas. Gal kas nors ir išeis.

Liuda tikrai įpyko. Ji aiškiai matė, kad ponas Eglinskas savo nagus užkišo.

Ir paskiau:

— Matai. Blogumu tik kalėjimo galima gauti. O gerumu — viską.

— Nieko nedarau blogumu.

— Daryk, kaip nori. Bet tu neprotin-
gai darai.

Galvydis vėl rašė prašymą. Net apskri-
tyje būdamas užėjo pas žemės tvarkytoją.

Ministerio brolis ėmė nebevaikščioti pas girininką ir nejudžiai atsakinėjo, kai Galvydis pas jį atėjęs šnekėdavo.

Eglinskas išsiaiškino, kad tarp judvie-
jų kyla dėl Liudos konkurencija. Jis manė,
kad Liuda tokios konkurencijos visiškai
neverta. Bet kartais, susidarius aplinky-
bėm, tenka varžytis ir dėl nieko.

Ministerio brolio žandai truputį daugiau
padžiūvo. Jis ėmė įsikalbėti, kad Liudą
mylįs.

— Argi ne kvaila? Argi ne kvaila? Ar-
gi ne kvaila? — kartojo sau po kambarį
vaikščiodamas Eglinskas.

Aplinkui daiktai lietėsi prie daiktų. Nu-
byrančiais lapais liepos ir klevai palink-
davo vieni į kitus. Bet tik todėl, kad vė-
jas pūsdavo. Dūmai lūždami nuo kamino
užgriūdavo kitų kaminų dūmus, bet tik to-
dėl, kad vėjas pūsdavo. Ir giria ir miškas
knarkė laukais nusiūbuojančiu knarkimu,

ir debesys bėgo į priekį ir atgal, bet tik to-
dėl, kad vėjas pūsdavo.

Pūtė vėjas paprūdžiu ir apie dvaro tro-
bas. Kartais pro kiaurą langą pasiekė kam-
bario vidų. Bet iš Eglinsko nespėjo iš-
pūsti neramumo.

Kelias naktis jis pusmiegiu sotinosi.
Paskiau plyšo. Vakare, kai Liudos kamba-
riuke užgeso lempa, įėjo Eglinskas ir atsi-
sėdo ant jos lovos krašto.

— Tu nemiegi? Aš noriu kai ką iš-
aiškinti. Pasakyk, ar tu myli Galvydį?

— O kas tau?

— Man tik tiek, kad aš noriu žinoti!

— Nemyliu ir nemanau mylėti, jei nori
žinoti.

— Tai ką tu myli?

— Nieko nemyliu.

— Nebūk tokia išmintinga. Iš tikro.
Argi galima nieko nemylėti?

Jis padėjo savo ranką ant jos pečių.
Ranka nušliauzė nugara.

— Nelįsk! Atsitrauk! — Jis tylėjo, ir
jo rankos varžėsi su jos rankom. Jo ata-
ka vis darėsi smarkesnė.

— Atstok, gyvuly! — Ir ji norėjo šauk-
ti pagalbos. Bet vistiek niekas neateitų
gelbėti, nes kumiečių trobesiai kupras at-
statę tolokai tupėjo nuo dvaro centro tro-
besių.

Liuda susisupo sudraskytų marškinių
pluoštais ir apsimetus paltą išbėgo į vir-
tuvę.

Aušo rytas. Ji sėdėjo kojas surietusi ties
virtuve ir žiūrėjo kažin kur į vieną kamba-
rio kampą, kuriame pelės nuolatos grimš-
nojo.

8 Liuda papasakojo Galvydžiui apie tą
naktį. Nesgi jei moteris vyrui pasako tik
vieną mažutę paslaptį, nepraeis daug lai-
ko, kaip jis sužinos visas jos paslaptis.

— Jei taip, galite persikraustyti gyven-
ti į mano namus. Paskiau pamatysim. Gal
aš jum ir darbo surasiu.

Liuda iš pirmo pamatymo girininku pa-
tikėjo. Juk būna žmonių.

Paskiau, kai dažnai pradėjo su juo šne-
kėti, ji išgirdo tokių šnekų, kurių šioj apy-
linkėj niekas nešneka. Jis juokėsi iš minis-
terio brolio. Sakė, kad kunigų palaimintos
vestuvės niekuo nesiskiria nuo nepalaimin-
tų vestuvių.

Ji nesuprato, kur turi kojas užriesti gi-
rininko kalba. Ji jautė, kad girininkas prie
kažko eina.

Pas Eglinską nebebuvo galima likti. Galvydis buvo visai kitas. Ir jeigu jai būtų atitekęs pirmykštis likimas, vis dėlto ji būtų nešusi jį su daug mažesniu slėgimu, o gal būt ir su laime.

Nutarė persikelti.

Bet Eglinskas pajuto bestovį ant riedančio kamuolio. Jis suvaidino sau smūgį. Gal net tokį pat, kaip Elvyros atėmimas. Iš Kauno jį išvijo brolis. O dabar jį išvijo iš savęs, nes iš dvaro niekas nė nemėgino jo vyti.

Jis trynė dantį į dantį ir nežinojo, kas pradėti. Aiškiai suprato, kad tos permamos kaltininkas yra Galvydis. Ir mielai būtų jį kur nors nustūmęs, kad daugiau nebepasirodytų. Bet priežastys nesisekė išgalvojamos.

Kelias dienas jis vaikščiojo pas kleboną. Vaikščiojo pas stoties viršininką ir pasakojo apie girininko kažkokią neištikimybę. Apie tai, kad jis jau kartą dėl politinių dalykų buvo iš vietos pašalintas. Vadinasi, toks paukštis vargu yra reikalingas šioj apylinkėj.

O kai papasakojo viską, gale pridūrė, kad jo šeimininkę Galvydis visokiais būdais pas save nusiviliojo.

Rūpestis lygia dalim sugniaužė klebo-

ną. Iš tikro, jis naujojo girininko nė karto dar bažnyčioj nebuvo matęs.

— Žinote, ponas Eglinskas, aš parašysiu jam, kad jis būtinai jums šeimininkę gražintų. Parašysiu, kad kitaip gali kilti konfliktas. O Teliukienę reikia pas save į kleboniją pasikviesti.

Laiškas Galvydžiui nepadarė blusos įkandimo įspūdžio. Laiškų jis labai daug iš visur buvo gavęs savo gyvenime.

Liudai klebonas pasiūlė ir pragarą, ir dangų. Iš šios moters kunigas išlupo net nemaža ašarų, bet grįžus namo ji atsigavo.

Galvydis jai tarp daugelio šnekos tarė:

— Jau prasidėjo. Man grasina. Aš žinau, kad neišvengsiu keršto. Bet aš jo nebijau.

Jis parodė klebono grasinimą.

— Aš nekrisiu kiaurai. Daugiausia — galiu tik vietos netekti. Ir viskas. Ir man bus didžiausias džiaugsmas, jeigu mano skriauda kam nors suteiks tvirtas ir atsparias kojas.

Į valsčių vėl atvažiavo matininkas. Bet Teliukienės sklypui žemės nebuvo galima surasti. Tik už geležinkelio linijos stūksojo smėlio kalniukas, apaugęs kadugių šeimom. Be kadugių ir šilų, jame nieks neaugo. Už kalniuko ratu sukosi seni liuteronų kape-

Johannes R. Becher
J. Šimkaus vertimas

ASFALTAS

Esu aš asfaltinė upė, kuri per miestą teka
[ir eina.

Aš savo kuproje nešioju autobusus.
Jie klykauja po miestą savo dainą,
kuri atsiskamba many ir užulūžta.

Asfaltas: prie manųjų krantų juk
[piramidės,
lankais ir gigantais iš plieno į padanges
[ištysę.

Aš tekau apie jas, o jos žiūri žemyn, kaip
[paklydę
ir atsispindi mano kietose vilnyse.

Gimiau aš iš katilo karšto
ir juodąja smala aš ištryškau iš jų šonų.

Esu aš asfaltinė upė, kaip nesuveržiamas
[varžtas,
kuris prasiveržia pro miestą ir pro kalnus
[betono.

Strykčioja bombos ant sopančio laito.
Aš girdžiu, kaip griūva namai į papėdes.
Cemento šachtos ūžia kažkur po manimi
[įkaitę,
ir viršum manęs metaliniai orlaiviai
[kliedi...

Manim demonstracijaėjo ir grūdosa.
Jaučiau jos žengimą savoje širdy.
Vidūnaktis buvo, kai manasis kūnas
[nubudo,
ir kruvinos vėliavos plakėsi jos vidury.

liai. Juose nebebuvo paminklų, tik vienas su kažkokiu parašu ir nelygi žemė vietom klevu, vietom kadugiu apsistačiusi.

Matininkas pasiūlė rinktis. Arba smėlio kalniuką, ar seną liuteronų kapavietę.

— Nereikia. Juk geros žemės sklypas priklausė jum. Savo teises reikia tol ginti, kol gynimosi neišplėšia iš jūsų rankų! — sakė Liudai Galvydis.

Ir Liuda pasakė matininkui, kad nereikia.

Matininkas išmatavo kalniuką. Sukasė kapčius. Paskiau senąsias kapines apsuko kapčių grandine.

Oficialiu raštu pranešė, kad iš dviejų sklypų vieną galima gauti.

— Kol kas daugiau nieko nelaimėsi. Bet nusilenkti nėra reikalo.

Ir Liuda taip padarė.

9 Kiemą valdė gaidys. Jautėsi kapralu. Ant pakaušio grenadieriška skiauturė. Vištos mirdavo vietoj, kai gaidys to panorėdavo. Krinta ir nejuda.

Liudai Galvydis visuomet geras ir už tą gerumą nieko nereikalavo. Net kažkas į meilę panašaus atplaukė į ją. Bet ji bijojo jam apie tai pradėti šnekėti.

Gaidys suvarė vištas į tarpdurį ir visa gerkle nusirėkęs dingo kartu su vištom prievakariškai nusiteikusiame vištidėje.

— Netrukus artėjo Seimo rinkimai. Reikia dėti visas pastangas, kad krašto valdymas vėl nepatektų į tų atžagareivių rankas, — kalbėjo vakare Galvydis.

— Tuoj prasidės agitacijos periodas. Krikščionys turi gauti rimtą antausį.

— O jeigu laimėtų kiti, tai tada aš gčiau savo sklypą?

— Taip. Ir grįžtų iš kalėjimo daug nekaltai sėdinčių. Būtų kojom aukštyn pakabintas šventas plėšikavimas ir provokacija. Ir tas idiotas Eglinskas tuoj velniai žino kur atsidurtų, nes, kiek girdėti, už dvaro centrą dar nėra ministerio sumokėti pinigai.

— O aš ar galiu kuo padėti? — klausė Liuda.

— Žinoma. Būkit kiek galima tvirtesnė. Nesilankstykit kunigui nei aptiekoriui. Jum niekas nieko negali padaryti.

Šilta darėsi Liudai.

Į langą barkšnojo viena obelies šaka ir per sodą plaukė palengva naktis.

— Ne visur tokios ištižusios moterys, kaip pas mus. Juk dabar tiek vyras, tiek moteris turi tas pačias teises. Visokiais

Esu aš asfaltinė upė, ir riksmi iš miesto
[nubėga,

kuriuos aš tylėjimu savo seku.

Pro kampus prašliaužiu, kai miestas

[užmiega,

ir lieku gulėti didžiu klaustuku.

Kartą užplūdau ir tokį, kurs peršovė širdį.
Ant mano krūtinės nuvirto jis akmeniu

[šaltu.

Jo kraujas tekėjo ir lūpas man girdė.

Jis buvo toks juodas, toksai kaip asfaltas.

Aš plaukiu už miesto. Kur žydruma dangus
[alsuoja.

Miestas svyruoja tolyn kaip uždangos

[šviesios.

O žmonės dainuodami eina, eina tamsoje.

Jie grįžta asfaltine srove eilėm išsitiesę.

Esu aš asfaltinė upė, liktarnom apaugus,
prie kurių stovi dažnai nusvirusios galvos.

Ir kartais iš toli prožektoriai mane

[nusaugo,

ir grumdami pila reklaminių žiburių

[spalvas.

Teku aš per miestą. Ir mano bangomis
svajodami einat į tolimus kalnus,

jei drungnasis vėjas tik jūsų landynėm

[bent kiek susidomi,

jei truputį norit pailsinti delnus.

Jūs einat, ir galo nematosi keliui,

nes upė asfalto jus neša ir traukia.

Užmigti ant upės per naktį jūs galite

ir rytą nubusti kalnuotame lauke.

Esu aš asfaltinė upė. Plaukiu per pasaulį,

[per triukšmą ir tylą.

Kiekvienas vis truputį eina manuoju taku.

Teku aš tolyn... Ir grimsta ir kyla —

Bet savo širdyje atgal aš teku.

prietarais sūrūgusios mūsų moterys tik ražančių dėvėti, spavėdnyčias laužyti ir vyram ištikimai sijonus atiduoti temoka. Ot, pamėginkit tik šiem keliem dalykam pasipriešint.

Juk moteris yra toks pat žmogus kaip vyras.

Juk ji gali visuomet taip daryti, kaip jai patinka. Moteris yra ne tarnas ir ne padėjėjas vyrui, bet draugas ir lygus visokiame darbe bendradarbis.

Iš tikro daug kam būtų buvę juokinga klausytis to aiškinimo. Jis perdaug aiškus. Bet šiame krašte yra dar šimtai tūkstančių moterų ir vyrų, kurie nė šios paprasčiausios tiesos nežino.

Prasidėjo agitacija prieš naujus Seimo rinkimus.

Galvydis gavo raštą iš savo partijos centro, kad jam reikia vieną šventadienį suruošti Dambravoj mitingą. Jis labai nudžiugo, bet kai mitingas buvo paruoštas, jis atsiminė tarnybą... Jam gresė pavojus.

Bet mitingas įvyko.

Pravirom lūpom Liuda klausėsi kalbos. Misijonierių pamokslų ji taip niekad neklausydavo. Ir vietom jos saujos susispausdavo į kumštį. Šiurpuliukas nubėgdavo iki kulnių.

Galvydis taip aiškiai ir smarkiai puolė esamąją tvarką, kad iš šventoriaus pusės pasipylė kiaušinių ir akmenų šrapneliai su šukiais: „Šalin tą bedievį, paleistuvį, bolševiką!“.

Liuda ėmė drebėti ir veržtis, pati nežinodama kur, pro žmones. Prasiveržė iki šventoriaus sienos. Ten kelios špitolninkės su zakristijonu tvarkė visą rėkimo koncertą ir šaudymo priemones.

Mitingo minia ėmė suktis kaip sukuryr ir plaukti nuo mitinguojančio į šventoriaus pusę.

Įsimaišė tvarkos dabotojai. Mitingas nutrūko. Galvydis pastebėjo, kad Liudą būtų būrys, kaip jūros bangos varlę, mėto iš vienos vietos į kitą.

Tvarkos dabotojas išskirstė.

Liuda grįžo namo drebančiom rankom ir kojom. Viso miestelio žmonės jau ją pažino. O kitą sekmadienį kunigas per pamokslą pasakė viešai jos pavardę ir liepė visiem saugotis velnio, kad neapsėstų, kaip tą moteriškę apsėdo. Tarp kitko uždavė sukalbėti kelias „Sveika Marija“ už jos atšvertimą.

Paprasta moterėlė, kumiečio Teliuko žmona, pagarsėjo ant visos parapijos.

O Galvydžiui buvo kai kas įdomesnio ruošiamą. Klebonijoj įvyko pasitarimas ir,

visai Dambravos ponijai prašant, paskirta klebonui ir Eglinskui pasirūpinti, kad toki tautos išgamos ir piktos sėklos sėjikai kaip girininkas Galvydis būtų su šaknim iš Dambravos apylinkės išrauti.

Ir nutarė klebonas su ministerio broliu, kad reikia kaip nors prie jo prikibti. Vėliau jau viskas savaime pasidarys.

Eglinskas taip pat nubudo iš savo kasdieniško. Į jo galvą šiek tiek įlindo ir politikos.

Eglinskas parašė broliui ministeriui laišką. Tokį, kuris prašo pagalbos.

Ir iš tikro. Po kelių savičių atvažiavo revizija. Ar ji rado ką, ar nerado, o Galvydį išvežė.

Mušė būgną visi krikščioniški laikraščiai, o priešrinkiminei agitacijai tai buvo daugiau negu geras kulkosvydis prieš opoziciją.

Vežimas pravažiavo pro Dambravos dvaro centrą su areštuotu Galvydžiu. Dvaro trobesių lange kažkas pasižiūrėjo nosį priplojęs prie stiklo.

Paskiau per miškelį, pro krintantį Dambravos prūdo vandenį, pro malūną.

10 Teliuko rankų delnuose nebebuvo taip stora oda kaip pirmiau. Jis jau gana seniai nebepiovė medžių.

Jo pastogės šeimininkas įsiūlė jam savo galastuvą. Tokį, kuris su ratu, kurį minant sukasi keli tekėlai ir čirškia žiežirbas mėtydami, kai prikiši kirvį ar peilį.

Kelias dienas jis suko ratą ir galando kažkokį seną gelžgalį. Iš buko gelžgalio pasidarė kažkoks plonas peilis. Paskiau visiškai sudilo.

Jurgiukas sekė darbą atsidėjęs. Kai tėvas pasitraukdavo, jis nedidelę savo leteną uždėjęs mynė ir mynė, o tekėlai taip sukosi, kad atitraukus nuo jų akis ir pažiūrėjus į langus, į duris, viskas aplink imdavo suktis.

Bet šeimininkas dar aiškino Teliukui, kad reikia išmokti balsingai šaukti vieną žodį „Pagaląsiu!“

Tai buvo niekniekis.

Pirmą dieną išėjęs į miestelį ties keliais namais jis sušuko: „Pagaląsiu! Pagaląsiu!“ Bet jis pats neišgirdo savo balso. Tada padėjęs tekėlą įėjo į namus ir paklausė, be nereiks ko nors pagaląsti.

Kitą dieną jis nusileido į paupį ir ėmė įsidrąsinęs šaukti: „Pagaląsiu! Pagaląsiu!“ Balsas tvinktelėdavo į upės paviršių

ir atsidauzdavo anoj pusėj upės, pakalnėj.

Ji ėmė džiaugsmas, kad jo gerklė vis stiprėja. Bet tėvui berėkaujant, atbėgo Jurgiukas. Klausėsi, ką tėvas šaukia.

— Ką, papa, tu šauki?

— Reikia išmokyti garsiai šaukti: „Pagaląsiu!“ Tada žmonės duos daug darbo, ir galėsime nueiti pas mamą.

— Il aš šauksiu „Pagaląsiu!“ — kalbėjo berniukštis.

— Gerklę prašauksi.

— Aš noliu.

Ir kai tėvas apystoriu balsu rėkė: „Pagaląsiu!“, Jurgiukas plonu balsu neatsilikdamas klykė: „Pagaląsiu!“ Pagaląsiu!“

Tėvo ir sūnaus rėkimas sutartine ūbavo atšlaitėje, kol abiem pavargo gerklės.

Ir po kelių dienų Teliukas jau visur vedėsi Jurgiuką, ir jie, sustoję ties namais, abu — vienas storu, kitas plonu balsu — rėkė: „Pagaląsiu! Pagaląsiu!“

Žmonės, nustebinti keisto koncerto, ir apyastrius peilius, ir kirvius duodavo šiem valkatom galąsti.

Kai baigdavos darbas ties vienais namais, koncertas nuskambėdavo ties naujų namų durim. Jom prasiveriant, stovi du sutvėrimai ir laukia, kiek peilių, ar kirvių šie namai patieks.

Darbas buvo nesunkus ir daugiau buvo galima uždirbti negu piaunant rąstus.

Apgalandę visą apskrities centrą, du sutvėrimai, įsikabinę kuproj tekėlą, nuėjo į kitą miestelį.

11 Apėjo visą Dambravos miestelį darbo ieškodama Liuda, bet niekur tokiai ištvirkelei darbo neatsirado. Ir žydai bijojo moters, kuri nebeina į bažnyčią.

Perėjo ir keletą sodžių, bet ten per pamokslą įgrasindavo žmonės tik melstis ir pakūtavoti pasiūlydavo jai. O bažnyčios smetonėlė, šventasai davatkų ir pusdavatkų korpusas, lojojo ją, kai jai bent gatve tekdavo pro jas praeiti.

Eglinskas pasiūlė jai grįžti į dvarą. Liuda nusijuokė. Ir tada ją kai kas palaikė išėjusia iš proto. Kiti sakė, kad velniai apsedę.

Ir kai niekur nebebuvo galima rasti vietos, ji užėjo pas malūnininką, seną liuteroną.

Susirado vieta. Nelengva. Bet duoną darbininkas visuomet sunkiai uždirba.

Šlavė ir valė malūną. Šėrė malūnininko kiaules. Virė valgį, ir pagaliau malūninin-

kas visiškai pamėgo savo naująją samdininkę.

Liuda ėmė galvoti, kaip atgauti žemės sklypą. Kad ir tą kalvą. Kad ir tuos senus kapelius.

Malūnininkas parašė jai prašymą. Vėl byla atsinaujino, ir po kurio laiko ji buvo senos liuteronų kapavietės savininkė. Ir tik tada malūnininkas ėmė ją kalbinti, kad ji atsisakytų nuo savo sklypo.

Kai kur beržas, kai kur klevas sviro vienas į kitą ir iš sausų šakų ar žalių lapų statė seniai mirusiems šakų antkapius.

Už to sklypo atsižadėjimą malūnininkas siūlė Liudai nedidelį žemės sklypą netoli malūno prie tvankos, kur be perstojimo krito žalios arba rudas prūdo vanduo.

Su skundu, su nauju prašymu grįžo dokumentai kažkur pas notarus, pas žemės tvarkytojus, ir pagaliau žemės sklypą sutiko malūnininkui pakeisti.

Prie to nuolat krintančio vandens išvirto alksnių nemaža šeima. Liuda piaudino iš savo rąstų balkius ir lentas. O kai kuriuos tik kirviais aptašytus suveždino į savo sklypą ir apklojo stogu. Ji išaugo į naują moterį, kuri nieko nebebijo ir niekam nebesilenkia. Tik kai atvažiuodavo opozicijos agitatorius, ji atidžiai klausydavos jo ir, jam nulipus, pasekusi jį ilgai klausinėdavo apie tai, ar bus paleisti iš kalėjimų nekalti žmonės.

Kartą atėjo į Dambravą kirvius ir peilius galąsdamas Teliukas su savo Jurgiuku. Jį apipuolė miestelio ir dvarų moterys ir liepė saugotis. Nes jo žmona virtusi tikra ragana.

Bet kai visus pasakojimus Teliukas išklausė, jam iš tikro pagailo žmonos ir Jurgiuką vedinas, jis nuėjo į malūną.

Jo kišeniuose buvo net keli šimtai litų. Jis jautėsi turtingas ir nebe toks bailus.

Liuda nei nustebo, nei nudžiugo jį pamatčiusi.

— Aš girdėjau, kad tau labai negera, Liudyt. Aš tau dovanuju viską, ir gyvenkim toliau, kaip pirmiau gyvenome.

O Jurgiukas apkabino motinos koją ir vis sakė:

— Mama, kiek daug yra peilių. Aš su papu daug namų mačiau.

Bet mažasis Jurgiukas visiškai neklausė, kaip mamai sekasi. Jis buvo vėl pas mamą.

Liuda pačiupo Jurgiuką ant rankų.

— Tu nebeisi. Aišku, kad nebeisi.

Paskiau ilgai tylėjusi ji tarė Teliukui:

— Tau nėra ko man dovanoti, nes kuo aš prasikaltau? Su tokiu vyru gyventi,

LATVIŲ LYRIKOS VERTIMAI

LINARDAS LAICENS VIENS NAKTĮ BELDĖSI

VERTĖ K. KORSAKAS

Viens naktį beldėsi prie savo durų,
Prie durų nusiminęs ir beveik pamišęs
Viens naktį beldėsi.
Tylėjo lubų spyriai ir snaudė sargai,
Mėnesienoj ant grindų molėtų
Kryžiavos lango štangos ir tuščias visiškai
[dangus

Pro geležis buvo matyti,
Kai naktį beldėsi prie savo durų:
„Gelbėkite, mane nušaus!“
Ir beldė dar stipriau ir verkė ėmė.
„Tau nėra dar sprendimo. Ko krioki!“
Pasakė sargas, atėjęs ties juodom durim.
„Ašai bijau, eik čia, pasikalbėsim!“
Ir nuolat beldėsi prie savo durų
Ir nuolat ant grindų kryžiavos lango
[štangos.

Kažkur toli koridoriuos žingsniai dunksojo
Ir varstėsi vartai, ir šauksmas,

kaip su tavimi gali tos ilgais liežuviais
davatkos. Aš pasiilgau Jurgiuko, bet ne
tavęs. Turi amatą ir nežūsi.

Sudribo Teliukas kedėj ir jo bepradedas
reikštis išdidumas nulėkė, kaip per malū-
no ratą išėjęs vanduo. Tada jis pradėjo
trinti ašarotas akis ir maldauti Liudą, kad
ji jo nevarytų nuo savęs.

Bet gyvenimo dienos įkalė į Liudos širdį
kitą jausmą ir kitą galvojimą.

Ji neatsileido.

Išėjo Teliukas su savo tekėlu į Dam-
bravą. Jis sustojo ties kai kuriais namais
ir pasiūlė pagaląsti. Kai kas išėjo pažiūrėti
ir užšnekinęs vėl grįždavo vidun.

Kelias dienas jis ėjo savo tekėlą nešinas
per Dambrovą. Sustodavo ant tilto į van-
denį pasižiūrėti.

Bet vieną dieną kažkoks žmogus jį matė
einant su tekėlu kuproj vėl į apskrities
miestą.

O tuo tarpu vis dažniau važiavo agita-
toriai. Vis dažniau buvo mėtomi kiaušiniai
ir mušami seni trumeliai. Keikėsi klebo-
nas - kunigas per pamokslą prieš bedievius
ir bolševikus.

Tarytumei komanda, tarytum
[prakeikimas —
Ir šūviai —
Kai naktį beldėsi prie savo durų.

ANDREJS KURCIJS POETAS

VERTĖ K. KORSAKAS

Aš taip pat darbininkas:
Kasuos savoį širdy
Giliau,
Tik giliau,
Matot, jau daugelis metų.
Žvarbiai pučia vėjai iš gilumų,
Smarkiai veržiasi dujos.

Jūs šaukiat:
Persikas jis per žemę kiaurai!
Ne per žemę, o per širdį tiktai —
Ir žinau aš viską,
žinau, kad gyvybės tikrojo žodžio
Nemoka ištart nei dievai, nei dangus.
Tik sapnų kliedesy,
Tik kankinančiam alky, ir darbe, ir
[skausmuos

Jį krūtinė išugdo,
Išrėkia jį gerklės ir ištaria burnos,
Pasaulio darbininkų burnos,
Ir išverčia poeto širdis,
Kuris numiršta, kad pasakytų jum.
[viską...

Jūs tylit —
Šaukit: Jis gyvena!

APSESELS NA, GERAI

VERTĖ K. KORSAKAS

na, gerai! —:
aš skelbiu žmogy,
— „kur yra jis, kada jis bus?
ironiškai jūs klausiat,
gal būt, už šimto, už tūkstančio gal metų,
kai net tavęs jau nebebus!“ —
na, gerai! — aš skelbiu,
bet šiandien jau myliu ir neapkenčiu
[tatai, kas yra,

ir laukiu, kas bus,
visvien, ar rytoj
ar už šimto bei tūkstančio metų,
aš laukiu, kas bus, ir — sulauksiu,
bet šiandien jau myliu ir neapkenčiu to,
[kas yra,
ir skelbiu aš ž m o g y.

TENDENCIJA IR LITERATŪRA

Kiekvieną kiek aktingesnį pažangiosios literatūros reiškinį, kai tik nebeturima kitokių argumentų jį suniekinti ar papeikti, mūsų buržuazinė kritika tuojau apšaukia tendencijos, agitacijos vardais ir oriai užkelia jam vartus į mūsų raštiją, išdidžiai skelbdama, jog joj vieta tik „grynojo meno“ produktam.

Šit, nespėjo prieš trejetą metų K. Boruta išleisti savo „Kryžių Lietuvą“, kai tuoj Putino „Židinys“ jį puolė už tendencingumą, pranašaudamas jam, jei jis ir toliau nesiliaus taip dainavęs, iš tikrųjų nepavydėtiną Jovaro likimą. Išleido B. Raila savo eilėraščius, ir vėl tame pat „Židinyje“ giliai išmintingas ponas V. Bičiūnas juos apšaukė su „grynuoju menu“ nieko bendro neturinčios tendencijos vardu. Susiorganizavo pažangiosios literatūros kolektyvas, ir mandrusis ponas Herbačiauskas, puolęs savo garsiom filipikom iš aukštos „Gaisų“ tribūnos tą kolektyvą, nerado jam apkaltinti jokio tvirtesnio argumento, kaip vėl tą pačią tendenciją ir agitaciją. Pagaliau, išleido A. Venclova (kuriam, kaip ir man, didysis E. Radzikauskas buvo teikęsis pripažinti galėjimą sveikai protauti. — „Gaisai“, 1930 m. N 3, 277 psl.) novelių knygą, kaip ir vėl ponas V. Bičiūnas apšaukė ją esant vienut vienos tendencijos prikimštą. Žodžiu, beveik prieš kiekvieną mūsų pažangiosios literatūros reiškinį buržuazinė kritika išjoja su tendencijos arkliuku. Ir tas vargšas arkliukas paskutiniu laiku tapo taip nujodinėtas, kad iš jo beliko viena skūra ir kaulai. Tegu gi bus leista mum vardan gailestingumo jį visiškai pribaugti.

Žinoma, mes nesam tiek naivūs, jog manytume, kad po šito mūsų akto mūsiškė buržuazinė kritika pritils zaunijusi apie tendencingumą. Mes taipjau nesitikime ją bent kiek pakreipti kitokion protavimo linkmėn. Reikalas eina čia ne dėl įtikinimų. Reikalas čia liečia literatūrinę auditoriją ir literatūrinę tiesą. Mes kalbam ne buržuazinei kritikai, bet skaitančiajai visuomenei. Kas turės akis — tas pamatys, kur tiesa. Kam bus pakeliui su mum — tas paseks mus. Neveltui gi dar senis Levas

Tolstojus sakė, kad šviesa lieka šviesa, nors aklas jos ir nemato.

Kiekvieno literatūros kūrinio biografijoje yra svarbūs du momentai: jo *gimimas* ir jo *gyvenimas*, t. y. — kaip jis rašytojo sukuriamas ir kaip jis skaitytojo priimamas.

Būsime konkretiški. Mes manom moksliinės kritikos esant pakankamai tvirtai įrodyta, jog kiekvienas rašytojas, kiek jis genialus bebūtų ir kurioj epochoj ar šaly jis begyventų, — vis vien priklauso kuriai nors visuomeninei klasei, yra daugiau ar mažiau determinuojamas jos pasauliožiūros ir pasauliojautos, savo kūryboj išreiškia ne visiem kurios nors epochos žmonėm bendrus jausmus ir mintis, savo kūrybiniame darbe priklauso daugelio labai prozaiškų, nieko bendro su Parnasu ar „tyruoju įkvėpimu“ neturinčių sąlygų, ir daugely atvejų savo kūrybinį talentą gali išplėtoti tik tiek plačiai ir turėti tik tiek pasisekimo, kiek tatai leidžia tos pačios gyvenimiškos sąlygos bei aplinkybės. Ir visai teisingai sako prof. L. Schükkingas, kad ieškant literatūrinio skonio plėtotės pagrindinių priežasčių, „socialinė dirva neturi būti palikta be dėmesio. Aišku, ne ta dirva sukuria meną. Dumblas nesukuria vingurio, kaip tvirtino Aristotelis, bet vis dėlto jau daug arčiau tiesos pareiškimas, jog ten, kur nėra dumblo, nėra nė vingurio. Arba tariant Fosslerio metafora: šalty ir leduose neauga gėlės, net ir literatūrinės...“ Tas pats Leipcigo universiteto prof. L. Schükkingas, žinomas filologas-anglistas, garsus šekspyrologas, galva vadinamosios sociologinės krypties paskutiniojo meto vokiečių kritikoj, savo pagrindinėj knygoj „Die Soziologie der literarischen Geschmacksbildung“ puikiai įrodo šekspyro pavyzdžiu, kaip „socialinė dirva“ veikia literatūros ūgį, plėtotę ir tos plėtotės linkmę. Mum taip ir niežti nagai išrašyti iš jo knygos tuo klausimu porą trejetą puslapių, bet tik būtinas reikalas kalbėti trumpai neleidžia pasmagurianti.

Mūsų estetai à la V. Bičiūnas ir Herbačiauskas, žinoma, nenusileidžia tiek „žemai“, kad „grynąjį meną“ pajungtų kaž-

kokiai sociologijai. Didžiausias kompromisas, kurį jie daro, tai pripažinimas, jog literatūra išreiškianti „epochos dvasią“ arba, kaip sako V. Bičiūnas, jog ji visais laikais yra „vienos, neišskiriamos tautos kūrybinį pajėgumą reiškiančių grandžių virtinė“ („Gaisai“, 1930 m. 8 nr., 345 p.). Bet ir vėl pasipainioja prof. L. Schükkingas, kurio moksliniu autoritetu, deja, mes esam linę labiau pasitikėti, kaip pono V. Bičiūno idealistine sofistika. Jau minėtoj knygoj L. Schükkingas pastebi:

„Toku būdu, jeigu kurios nors gadynės meno stilius yra laikomas tiesioginiu „epochos dvasios“ atspindžiu, tai visiškai turi pagrindo kai kurie abejojimai, kas gi, pagaliau, savo esmėje yra ta „epochos dvasia“. Bet norint atsakyti į šį klausimą, pirmiausia reikia atsakyti dar į kitą klausimą: „apie kokią socialinę grupę eina kalba?“ Nes reikia tik mestelėti žvilgsnį į tautą, kaip visumą, kad tuoj pastebėtumėm esant joje ryškių skirtumų pažiūrose į pasaulio supratimą, į jo įvertinimą ir į gyvenimiško elgimosi principus. Tos tautinės visumos atskiros dalys tiek skirtingos, jog jų protavimo formas ne taip jau lengva subrukti vienon formulėn. Geriausiu atveju čia galima kalbėti apie tas ar kitas grupes.“

Ir tik atsakęs, jog socialiniu atžvilgiu negali būti vieningos tautos, L. Schükkingas atsako, jog „negali būti ir vienos epochos dvasios“. Pateikęs tam teigimui įrodyti atatinkamus pavyzdžius, jis teigia: „Iš čia aiškiausiai išeina: visiškai nėra „epochos dvasios“, o yra — tariant — ištisa eilė „epochos dvasių“. Visuose istorijos perioduose galima pastebėti griežtai skirtingas grupes su skirtingais gyvenimiškais ir visuomeniškais idealais. Su kuria iš tų grupių to meto menas būna glaudžiausiai sutapęs — tatau pareina nuo įvairių priežasčių, ir tik tai tas, kuris gyvena ne žemėje, bet debesyse, visa tai aiškina grynai ideologinių faktorių poveikiais.“ Ir savo minėtoj knygoj L. Schükkingas nesugriaunamai įrodo, kokį didelį poveikį meniniam skoniui ir literatūrai turi ne tik pagrindinis faktorius — socialinė aplinka bei visuomeninės sąlygos, bet ir kiti šalutiniai veiksniai, kaip: įvairūs mecenatai (viduramžiais), leidėjai (pradedant XVIII amž.), skaitytojų būreliai, literatūrinė mada, kritika, mokyklos, universitetai ect. Viso to akivaizdoj „grynasis įkvėpimas“ ir „nepriklausomas menas“ apleidžia vargšę mūsų žemelę ir nusikelia viešpatauti kur nors į Marsą, jeigu tik, žinoma, ten yra tokių estetų bei „tyrojo meno“ žynių, kokių, deja, vis dar tebesiveisia pas mus — nelaimingoj Lietuvėlėj.

Jeigu by kuris literatūros kūrinys jau užgimdamas atsineša savo „gimtąją nuodėmę“ — tam tikrą socialinį charakterį, jeigu jis savy išreiškia ne visos „epochos dvasią“, o tik kurios nors visuomenės grupės, toj epochoj egzistuojančios, „dvasią“, tai savai aišku, kad tas kūrinys ir *gyvendamas* negali būti visų vienodai priimamas. Jo įvertinime, pažiūrose į jį taip pat pasireiškia visuomeniški, klasiniai ir kiti faktoriai. Sakysim, Maironio poemą „Jaunoji Lietuva“ vienaip priėmė ano meto lietuviai patriotai iš dešinės, kitaip iš kairės, vienaip į ją pažiūrėjo lenkomanai dvarininkai, kitaip ją sutiko monarchistai rusai, vienaip ji buvo vertinama lietuvių kovų gadynėj, o vėl visiškai kitaip turėtų būti vertinama šiandien. Ir ne tik Maironio poemą vertindami mes neprieitume vienodų nuomonių, bet, kaip teisingai pastebi pats L. Schükkingas, „vargu ar pasisektų tokių vienodų nuomonių įsigyti net vadinamųjų klasikų atžvilgiu. Pirmiausia, juk ir čia vyrauja fikcija, jog egzistuojas toks menas, kuris stovįs aukščiau visokių pažiūrų ir skonių skirtumo. Sakysim, iš mūsų matymo taško žiūrint, Šekspyras išties amžių bėgyje nebuvo deramai vertinamas. Panašūs pavyzdžiai yra žinomi ir tapyboje. Mes matome, pavyzdžiui, iš lordo Česterfildo laišku sūnui, kad tas aukštai kultūringas XVIII amž. atstovas visiškai kitaip manė ne tik apie literatūrą, bet ir apie plastiškąjį meną, negu kad manom dabar mes. Taip, į sūnaus klausimą, ar verta naudojantis patogia proga įsigyti keletą Rembrandto kūrinių, jis atsakė, jog to daryti visiškai neišsimoka, nes minimas dailininkas netapė nieko vertesnio, kaip vienas karikatūras. Net ir tada, kai menininko reikšmė niekieno nėra ginčijama, ko geriausiu pavyzdžiu gali būti Gėtė, net ir tada akylus tyrinėtojas pastebės procesą, primenantį mėnulio fazių kaitaliojimąsi: nuolatos nykstantį ir augantį populiarumą. Taip jau nesunku pastebėti, kad ir ten, kur publikos susižavėjimas nemažėja, jis vis dėlto ne visuomet yra sukeliamas tų pačių meno kūrinio ypatybių. Elzbietiečiai, — tai yra daugiausia publika, o daug mažiau tos epochos literatai, — be abejojimo, suprato Šekspyro didybę, be to juos domino visiškai kitos jo kūrybos pusės negu mus“.

Ir kai V. Bičiūnas „Gaisuose“ kviečia visus mūsų kritikus be pažiūrų skirtumo imtis visų mūsų literatūros „vertybių“ perkainojimo, kad tuo patarnautų mūsų kei skaitančiai visuomenei, tai mum kyla

pora rimtų abejojimų: 1. koku būdu V. Bičiūnas mano visiem tiem skirtingų pažiūrų kritikam surasti vieną bendrą „vertybių“ pervertinimo kriterijų ir 2. kuo remdamasis jis tiki, jog visa skaitančioji visuomenė bus vienodos nuomonės apie kuri nors literatūros bei kūrybos reiškinių, tegu ir kritiko įvertintą? Juk įvertino, pavyzdžiui, pats V. Bičiūnas B. Railos eilėraščius, kaip tendencingą daiktą, tam jo įvertinimui, gal būt, visiškai pritaria mūsų buržuazinė publika, bet, sakysim, mes su šitoku įvertinimu griežtai nesutinkam ir tą tendenciją, kurią surado V. Bičiūnas tuose eilėraščiuose, suprantam visai kitokia prasme, o taip jau manom, jog ir pažangusis skaitytojas B. Railos eilėraščius sutiko kiek kitaip, negu buržuazinė visuomenė. Arba dar. Įvertino, sakysim, J. Dobilas Vienožinskio lyriką ir, kalbėdamas apie jo dainelę „Kaip gi gražus gražus tolimasis dangus“, sako:

„Prisipažinsiu: be ašarų aš tos dainelės negaliu skaityti. Jei kam dar neaišku, jog visa tai išvogta iš lietuvių dvasios gelmių, jog joje tikrai... ne žodžius skaitome, tik gyvus, garuojančius jausmus ir kuo širdingiausias įsitikinimus, — tai stačiai reikia pasakyti, jog su tokiu žmogum nėra ko šnekėtis, nes įrodymais jo neįtikinsi. Čia tiesa taip aiški, kaip diena ir tokios tiesos nieks neįrodinėja ir negali įrodyti“ („Skaitymai“, XVII, 104 p.).

Tuo tarpu drąsiai galima tvirtinti, kad koks nors aršus ateistas, bet ir ne mažiau karštas lietuvis patriotas à la dr. Šliūpas, paskaitęs tą Vienožinskio dainelę, joku būdu su J. Dobilo komentarais nesutiks ir net rizikuodamas su pačiu kritiku susipykęs nebesikalbėti, vis dėlto pasakys, jog čia tik krikščioniška, dar net klerikališka tendencija tedarinuojuama. Griežtai tendencinga šios Vienožinskio dainelės mes nepavadinsim, nes mes kiek kitaip suprantam *tikrosios* tendencijos sąvoką (apie tai pasakui), bet vis dėlto viena aiški išvada savaimė prašosi išvedama: gyvenimo praktika rodo, jog kiekviena visuomeninė grupė „grynom“, netendenciškom idėjom mene laiko tik tas idėjas, tas mintis ir tuos jausmus, kurie priklauso *jai pačiai*, o kitų visuomenės grupių idėjas, mintis ir jausmus, jei tik jie ima išeiti aikštėn apsidarę meno formom, tuoj apšaukia tendencijos, agitacijos vardais. Tokia taktika ypač naudojasi žmonės tų visuomeninių grupių, kurios yra by kurios epochos ir by kurio krašto vyraujančios grupės, ir ta taktika dažniausiai būna nukreipta prieš tas vi-

suomenines grupes, kurios dar tik pradeda išeiti gyveniman, kovodamos už savo būvį ir už savo teises.

Tokia gyvenimiška praktika, visai patvirtinama ir mūsų menkutės literatūros faktų.

Bet juk sakoma, kad praktika ne visuomet sutinka su teorija, ir todėl mes norėtume tendencijos literatūroj klausimą paliesti dar šiek tiek ir iš teoretinės pusės.

Imdamasis šio dalyko, I. Maca¹ visiškai teisingai pirmiausia stato klausimą: kas tai yra literatūra?

Literatūra yra meniškas atspindys bendro visos visuomenės arba atskiros kurios visuomeninės klasės stengimosi pasiekti kiek galint pilnesnę pusiausvirą visų visuomeninių (arba klasinių) psichologijos ir ideologijos elementų, vyraujančių toj epochoj ir išreiškiančių tos visuomenės (arba klasės) materialinių ir ekonominių jėgų dialektiką.

Šitoj definicijoj yra du svarbūs teigimai: vienas — metodiško, antras — principališko pobūdžio.

Žiūrėdami į literatūrą kaip į atspindį *bendro* visos visuomenės ar atskiros kurios visuomeninės klasės stengimosi pasiekti kiek galint pilnesnę *visų* visuomeninės (arba klasinės) psichologijos ir ideologijos elementų pusiausvirą, mes tuo pačiu susidarom ir tam tikrą literatūros reiškinių nagrinėjimo metodą. Mes turim tada remtis griežtai objektingu reališku faktu, būtent, klausimu: ką išreiškia nagrinėjamasis kūrinys ir kaip jis tai išreiškia? Tokiu būdu mes esam verčiami pateikti objektyvišką įvertinimą visų psichologinių ir materialinių jėgų, veikiančių nagrinėjamame kūrinij, o taip jau išaiškinti ir klasinius to kūrinio pagrindus (obuslovlennosti). Bet tuo pačiu juk atsakoma ir į tolimesnį klausimą: kaip gali ir turi tą kūrinį priimti tos ar kitos visuomeninės klasės skaitytojas, kokia to kūrinio visuomeniška reikšmė?

Tai metodika.

Principališko pobūdžio teigimas: tvirtindami, kad literatūra išreiškia stengimąsi pasiekti kiek galint pilnesnę klasinės psichologijos ir ideologijos elementų *pusiausvirą*, mes pabrėžiame visokių rūšių ir visokių epochų literatūros *tendencingumą*.

Tas tendencingumas gali reikštis šiais etapais:

1. Jeigu klasių prieštaravimai tam tikroj epochoj tampa taip griežti, jog atsi-

¹ Toliau mes naudojames I. Maca teigimais.

randa istorišką visuomenišką perversmo būtinumą, tai literatūra, kaip ir visi kiti visuomeninio gyvenimo reiškiniai, griežčiausiom formom išreiškia savo klasinį veidą. Tada literatūroje ideologiniai elementai *viršija* psichologinius. Tada visos rašytojo pastangos yra koncentruojamos nors kuo ryškiau ir griežčiau pabrėžti savo ideologinę poziciją, atatinančią jo atstovaujamos klasės idealus, programą ir aktualias problemas. Tendencija — sąmoninga. Literatūra sužadina, t. y. padeda skaitytojui suvokti ligi tol dar nesuvoktą jo emocionalią santykiavimą su visuomeninio gyvenimo svarbiaisiais klausimais. Literatūra pirmą eilę veikia skaitytojo sąmonę.

[Tokio pobūdžio literatūra mes galime laikyti visą mūsų „Aušros“, „Apžvalgos“ ect. gadinę literatūrą. Jei turėsime galvoj atskirus asmenis, pirmiausia čia tektų, kaip ryškiausią pavyzdį, nurodyti V. Kudirką. Reiktų juk mum, pagaliau, suprasti ir tai, kad vadinamoji mūsų tautiškojo atgimimo laikų literatūra, pradedant net pačiu K. Duonelaičiu, turėjo ne tik patriotinių, bet ir visuomeninių tendencijų. Lietuvių tautinis atgimimas prasidėjo maždaug kartu su mūsų valstiečių ir mūsų buržuazijos *socialine kova* (tegu ji ilgus metus — beveik ligi 1905 metų — ir nereiškė kiek griežtesnėm revoliucinėm formom). Pirmieji kovojo prieš feodalizmo liekanas — dvarininkus ir jų privilegijas, antrieji — prieš biurokratinę, monarchistišką carizmo sistemą, kuri, stipriai liudama Lietuvoje, itin varžė mūsų „trečiojo luomo“ socialinius ir medžiaginius interesus, nebekalbant jau apie ideologinius.

Tokio pobūdžio yra ir visa mūsų pažangioji literatūra (anksčiau atstovauta: J. Janonio, K. Jasiukaičio, J. Biliūno, dabar atstovaujama: K. Borutos, B. Railos. Ant. Venclovos, P. Cvirkos ect.), išreiškianti mūsų proletariato ir revoliucinės inteligentijos pasauliožiūrą bei pasauliojautą, kurioje — tiesa — dar galima pastebėti daug smulkiosios buržuazijos ir valstietijos psichoideologinių elementų].

2. Kai laimėjusi politines ir socialines kovas klasė užima visas visuomeninio gyvenimo sritis, t. y., kai jos ideologija jau taip stipriai paveikia visuomenės psichologiją, kad viešpataujančios klasės ideologijos principai visai išiskverbiasi visos visuomenės psichologijon, — tada literatūra išreiškia jau ne stengimąsi pasiekti psichologinių ir ideologinių elementų pusiausvirą, o stengimąsi užfiksuoti, užkonservuoti

tą pusiausvirą, pasiektą praėjusiose kovose. Tokio periodo literatūroje psichologiniai ir ideologiniai elementai — lygiateisiai ir lygiaverčiai. Tendencija — sąmoninga, bet nepabrėžiama. Literatūra tada įgyja daugiau etišką ir estetišką pobūdį, t. y. padeda gerinti (aišku, iš viešpataujančios klasės matymo taško) ir dailinti kaip sąmoningus, taip ir emocionalinius skaitytojo santykius su visuomeninio gyvenimo svarbiaisiais klausimais, tuo tarpu, kai problemos, sudarančios tematiškąją literatūros turinį, vis labiau ir labiau darosi švelnesnės, „gilesnės“. Literatūra vienodai veikia tiek skaitytojo sąmonę, tiek jo pasąmonę, emocijas.

(Tokio pobūdžio literatūra galima laikyti visą — išskyrus, žinoma, anksčiau minėtą pažangiąją — mūsų literatūrą, pradedant maždaug spaudos atgavimu ir baigiant pirmuoju nepriklausomybės dešimtmėčiu, žinia, atsimeriant, jog mes turime galvoj ne atskiras išimtis, o bendrą visumą).

3. Kai, pagaliau, viešpataujanti klasė istoriškąją prasmę išgyvena save, t. y., kai ji, veikianti savo padėties gamyboje, ideologiniu atžvilgiu nebegali duoti daugiau nieko teigiamai naujo ir kai visuomeninėje arenoje pasirodo naujos visuomeninės klasės sąmoningosios jėgos (ideologija), — tada literatūra tampa „idėjinio visuomenės turtingumo“ „pagilino“ priemone. Literatūroje tada psichologiniai elementai viršija ideologinius. Literatūra žavi, masina, vilioja, linksmina. Tendencija nesąmoninga: ji skaitytoją veikia išimtinai per pasąmonę. Literatūra įgyja grynai estetinį pobūdį, t. y. padeda pergyventi jau ne kartą pergyventą, bet tik švelnesnėm, griežtesnėm ir — svarbiausia — naujesnėm formom. Literatūra veikia skaitytojo pasąmonę.

[Tokio pobūdžio literatūros simptomų Lietuvoje matome tam tikra prasme mūsų simbolikų - dekadentų, impresionistų, ekspresionistų kūryboje (B. Sruoga, F. Kirša, Putinas — vėlesniame periode; J. Savickis, J. Žmuidzinas, Vytolis Alantas, V. Romanas) ir tuose jaunuosiuose rašytojuose, kurie garsinasi visokių stilizuotojų („Granitas“ in corpore) arba estėtų (A. Miškinis, J. Kossu — Aleksandravičius) vardais].

Bet tuo pačiu laiku pasirodžiusi nauja visuomenės klasė ir suvokusi savo istorinę misiją, vėl ima gaminti tos rūšies literatūrą, kurią mes trumpai charakterizavome pirmame punkte, tiksliai su tuo pagrindiniu

skirtumu, kuris išplaukia iš tos klasės socialinio charakterio, skiriančio ją visais atžvilgiais nuo tos ar kitos išskylančios klasės.

Be abejo, tarp tų aukščiau minėtų trijų etapų yra dar ištisa eilė pereinamųjų laikotarpių, kurie kartais turi itin savotišką charakterį ir negali būti išprausti į tą schemą. Tačiau mes čia nebeliesim jų.

Gyvenimo faktai rodo, kad „grynojo meno“ šalininkais pasiskelbia beveik išimtinai tie žmonės, kurių atstovaujamos visuomeninės klasės jau yra pasiekusios antrą ar trečią aukščiau minėtų savo istorinės plėtotės etapų, žmonės, kuriems tenka dalis gyventi „ramesniais“ laikais, kada klasių santykių prieštaravimai nėra toki griežti. Ir „tendencijos“ menan nešėjais dažniausiai yra apšaukiami žmonės, kurie priklauso dar tik gyveniman išeinančiai klasei. „Grynojo meno“ šalininkai šiuo atveju iš tikrųjų turi tam tikrą *raison d'être*, lygiai kaip ir „tendencinio“ meno šalininkai tą tendenciją menan įneša visiškai ne vien todėl, kad to reikalautų tik jų atstovaujamos klasės agitaciniai interesai. Reikalas čia daug sudėtingesnis.

Jeigu apie literatūros kūrinio tendencijos klasinį charakterį spręstume tikrai iš tų idėjų, kurios reiškiamos tame kūrinio, imdami tas idėjas tokias, kokios jos yra *statiškame* savo pavidale, tai literatūros reiškinius galėtume suklasifikuoti daug griežtesnėm schemom. Bet čia reikalas glūdi kaip tik tame, kad meno kūrinio sąmoningai pasirinktą pagrindinę idėją menininkas išreiškia *dinamišką* formoj, ir skaitytojas arba žiūrėtojas ją priima ne „gryname pavidale“, ne tiesiog, o per tarpininkus — psichologinius bei emocijalinius vaizdus, kurių parinkimą ir suformavimą nustato *visa* rašytojo *psichoideologija*, paimta visumoj, ir kurių sukeliamas galutinis išpūdis taip pat veikia visą skaitytojo psichoideologiją apskritai. Tuo būdu mes turim reikalą su sąmoningų ir nesąmoningų psichikos elementų sudėtingų funkcijų dinamika, su dinamika elementų tokios psichikos, kurios pagrindines ypatybes ir bendrą charakterį nustato sociologiniai faktoriai.

Išsiaiškinę tai, mes daug lengviau suprasime, kodėl „grynajame mene“ bet kuri tendencija iš tikrųjų pasireiškia ne taip reikiančiu būdu kaip vadinamame „tendencingame“ mene.

Literatūroje tų periodų, kai vyksta visuomeninis perversmas, mes matome psichiką sudarančiųjų dalių dinamiką, kurio-

je nesąmoningieji elementai, kaip psichologinis paveldėjimas iš *svetimos* klasės, trukdo pasireikšti tiems sąmoningiem psichikos elementam, kurie kaip tik yra *savosios* klasės ideologijos pradmenys. Tokiu būdu — iš klasinio matymo taško žiūrint — susidaro nevieninga psichika, turinti savyje sąmoningųjų ir nesąmoningųjų elementų prieštaravimą ir tuo išreiškianti tikrąją socialinę gyveniman dar vos tik išeinančios klasės būklę. Šita vidujė psichinių funkcijų dinamikos padėtis ir socialinis būtinumas vienos klasės idėjas sąmoningai pastatyti prieš kitos klasės idėjas — ir nustato literatūros kūrinio „tendencingumo“ formas, kuriose sąmoningieji, ideologiniai elementai viršija nesąmoninguosius, psichinius.

Kitu atsitikimu, būtent, socialiniu atžvilgiu jau sustiprėjusios klasės literatūroj mes matome dinamiką tokios psichikos, kuri — iš klasinio matymo taško žiūrint — yra vieninga, tačiau kurioje atsispindi *vidujai savo* klasės prieštaravimai. Šitie vidujai prieštaravimai yra atspindys tų socialinio - psichologinio pobūdžio išdavų, kurias pagimdo nevienoda visuomeninio organizmo materialinių (gamybinių bei ekonominių) ir psichinių pusių plėtotė. Šitokios literatūros kūrinio tendencija paprastai išreiškia tą *vidują klasinį konfliktą* tarp vieningos psichologijos tradicinių ir modernųjų formų¹. Bet kaip tik todėl, kad rašytojo psichikoj nėra orutinio antagonizmo, antagonizmo, atsirandančio — paprastai — tada, kai gyvenime pasireiškia *svetimos* klasės psichologiniai elementai, — taigi, kaip tik todėl sąmoninga tendencija gali pasireikšti netrukdoma nesąmoningųjų psichikos elementų ir įgyti „grynesnį“, meniškesnį pavidalą, nes šiuo atveju psichologiniai elementai kaip tik ir padeda tolimesniam tendencijos pasireiškimui.

Šituo antruoju atsitikimu menininkas savo psichikos socialinio vieningumo dėka gali daug lengviau meniškai apdirbti tą kūrinio pagrindan padėtą tendenciją, tuo tarpu, kai anuo, pirmuoju, atsitikimu daugely atvejų tatau padaryti nepasiseka, nes nėra pakankamo vieningumo psichologinių elementų procese. Rašytojas tokiu atsitikimu, Jurgio Plechanovo žodžiais tariant, blogai „susivokia tose idėjose, ku-

¹ Tenka tik prisiminti Strindbergo, Ibseno, Šou, Hauptmanno kūrybą Vakaruose, arba V. Krėvės „Likimo kelius“ (II tom.); F. Kiršos „Pelenus“, P. Vaičiūno dramas — pas mus.

rias jis garsina“, nes gerai jose susivokti jam trukdo tie jo psichikos elementai, kuriuos jis paveldėjo iš svetimos klasės.

Tokiu būdu, skirtumas tarp „grynojo“ ir „tendencingojo“ meno bei literatūros glūdi tame, kad „grynojo“ meno tendencija yra nukreipta ne prieš aktinę kitos klasės ar visuomeninės santvarkos tendencijas apskritai, bet prieš *pasyvaus pobūdžio reiškinius, kurie trukdo arba torozuoja tos pačios klasės viduje plėtotę*. „Tendencingame“ mene mes matome išreikštas tokias idėjas, kurios yra nukreiptos prieš *aktinius kitos klasės reiškinius*. Tendencija (t. y. primygtinis pagrindinės idėjos išsireiškimas) „tendencingame“ mene visuomet yra sąmoninga, tuo tarpu, kai „grynajame“ mene ji gali būti nesąmoninga tiek pas autorių, tiek pas skaitytoją ar žiūrovą.

Taigi, terminas „tendencingas“ yra pateisinamas ir vartotinas tik šitokia sąlygine prasme.

Ir jei mes, šitaip suprasdami tendencingumą, pasidairysime mūsų literatūroje, mes joje tikrai nerasime nė vieno reiškimo, kuris šiokia ar tokia prasme nebūtų tendencingas.

Kas, rodosi, begali būti bendresnio visiem žmonėm, kaip tie jausmai, kurie sukyla grožėjantis gamta, gamtos reiškiniais? Ir kas gali būti tendencingo tokiuose literatūros dalykuose, kurie vaizduoja, sakysim, tokią nekaltą temą kaip — pavasaris?

O vis dėlto neapsieinama be tendencijos ir čia. Prašom keletą konkrečių faktų.

Prieš mus tokio dydžio poetas kaip Duonelaitis. Jo klasiški posmai:

Jau saulėlė vėl atkoptama budino svieta

Ir žiemos šaitos triūsus pargriaudama juokės,
be abejojimo, yra meistriški. Mes savo literatūroje neturim kitų tokių posmų, kuriuose žerėtų tiek daug stipraus episkumo, tiek realistiško kruopštumo ir net neaprepiamos poetiškos platumos. Rodosi, prieš mūsų akis turėtų būti grynų grynų menas. Bet kiekvienas akylesnis Duonelaičio klasiškųjų heksametrų skaitytojas lengvai pastebės, jog ir juose neapsieita be tendencijos, jog ir čia stipriojo mūsų epiko plunksna tarnauja ne „grynajam menui“, o kam kitam. Tenka tik įsiskaityti kad ir į pirmuosius du šimtus „Pavasario linksmybių“ eilučių, kad visu ryškumu pamatytume, jog poetas, dainuodamas pavasario gamtos prisikėlimą, kreipia skaitytojo mintis ir jausmus į dievą, skaitytojo sąmonę organizuoja krikščioniškos pasaulio-

žiūros linkme. Juk kaipgi kitaip suprasti šitokius posmus —

Tuo potam pašaliai visi kribždėti pagavo,
Irgi, bešūkaujant pulkam, ošims pasikėlė:
Viens storai, o kits laibai dainuoti mokėdams
Ir linksmai lakstydamas ik debesų kopinėjo,
O kits ant šakų kopinėdams *garbino Dievą*.

Krūmus ir girias visokios ošino dainos,
O lankas visur bei pievas skambino garsai.
Gegužės ir strazdai sumišai lakstydami žaidė
Ir *Sutvertoji*, linksmai rykaudami, *gyrė*.

Taip potam abu (gandrai — *J. R.*) daug dirbė
[bei triušinėje,

Valgi sau sužvejoj pas klaną nulėkė greitai,
Ir kelias varles bei rupuižes paragavė,
Dievui iš širdies visos viernai dėkavojo.
Tu, žmogau niekings, mokykis čia pasikakint
Ir pasisotindams gardžiau n' užmiršk savo Dievą.

Ir šitoji K. Duonelaičio reiškiamą tendenciją buvo visiškai logiškai diktuojama jo atstovaujamos klasės socialinės būklės ir tos būklės poveiky susiformavusios pasauliožiūros, nebeminint jau to, kad poeto profesija taip pat galėjo turėti tam tikros įtakos šių posmų pagrindinei minčiai. Duonelaitis, atstovaudamas savo poemoj būrus, t. y. tą visuomeninę klasę, kuri buvo mūsų dabartinės ūkininkijos pirmatakūnas, atstovaudamas klasę, kuri tada kaip tik ėmė veržtis gyveniman ir siekė racionalinės bei politinės revoliucijos (baudžiamos panaikinimo, demokratijos), tiesiog buvo spirte spiriamas sąmoningai apeliuoti į dievą. Ar skaitydami Duonelaičio „Pavasario linksmybes“ (tą 200 eilučių) jūs neįsivaizduojate minties, jog visoj gamtoj yra tik vienas „viršininkas“, kuriam visi turi nusilenkti ir pasikliauti, neišskiriant nė žmogaus, ir prieš kurį visi lygūs? Ir ar jūs nedasiprotėjat, kieno naudon šneka šis teigimas: baudžiauninko būro, ar pono dvarininko, kuris juk kaip tik neretai reikšdavo pretenzijų būti vieninteliu ir aukščiausiu vargšo baudžiauninko „viršininku“? Ir ar jūs nepastebit, kaip pro nekaltas „pavasario linksmybes“ išlenda labai kalta (ano meto feodalo akim žiūrint) demokratizmo tendencija —

Musės ir vabalai, uodai su kaimene blusų
Mus jau vargint vėl pulkais visur susirinko
Ir ponus taip, kaip būrus įgelt išsižiojo.
Juk sviets visas, ar būt būrs, ar pons iširėmęs,
Kožnas ir kiekviens tavo (lakštingalos — *J. R.*)
[šauką garbina dainą.

¹ Pabraukimai čia ir toliau mūsų — *J. R.*

Taigi, konstatuojam faktą: Duonelaičio „pavasariškuose“ posmuose ryškiai žymu aiški, klasiška, sąmoningai pabrėžiama tendencija. Tatai, žinoma, nemažina tų posmų meniškiosios vertės, o tik pažymi, jog net ir toks didelis poetas „iš dievo malonės“, kaip K. Duonelaitis, atidavė duoklę praeiktai tendencijai ir nedasikasė ligi „grynojo meno“...

Bet eikim toliau.

Prabėga kelios dešimtys metų, ir Duonelaičio apdainuotas būras įveikia feodalaž dvarininką. Baudžiava panaikinta. Socialinė revoliucija tam tikra prasme įvykusi. Mūsų valstietis ūkininkas pasijunta stovįs gyvenimo priešaky. Tegu jis dar ir nėra pasiekęs visų savo tikslų, tegu politinė valdžia dar ir ne jo rankose, tegu jam dar ir reikia kovoti, bet socialiniu atžvilgiu jis stovi jau daug tvirčiau. Mūsų literatūroje tas periodas tam tikra prasme gali būti pavadintas „maironiniu“. Ateina Maironis, ir vėl tarp kitko uždainuoja apie pavasarį. Vienintelio jo eilėraščio, pakrikštyto „Pavasario“ vardu (Maironio raštai, I tom. 17 psl.), pagrindinis posmas skamba:

Taip giedra ir linksma! Tiek šviečia vilties!
Vien meilę norėtum dainuoti,
Apimti pasaulį, priglaust prie širdies,
Su meile saldžiai pabučiuoti!

Be abejo, tatai grynai lyriški žodžiai. Bet būtų akla nematyti, jog tą asmenišką poeto nuotaiką determinuoja jo klasinė prigimtis, jog poetas čia yra tik savo klasės „burna“. Pagrindinis šio posmo, kaip ir viso eilėraščio, bruožas: kažkoks pakilus, linksmas, giedras džiaugsmas, niekieno nedrumsčiama nuotaika. Klasinių prieštaravimų, kovos, protesto vietoj vyrauja meilė (ne erotinė, o socialinė). Luomų ar klasių vietoj — kažkoks panteistinis jausmas, apimęs visus žmones, be klasinio jų skirtumo, apimęs visą pasaulį. Bet visa ta nuotaika ir jausmai kaip tik yra charakteringi pasauliožiūrai ir pasauliojautai tos klasės, kuri jau pasiekė tam tikros savo istorinės plėtotės laipsnį, kuri jau jaučiasi sociališkai sutvirtėjusi, kuri šalia savęs dar nemato naujai kylančio klasinio priešo ir kurios ideologijos elementai jau įsisunkė visos visuomenės psichologijon, kas įgalina ją identifikuoti save su visa visuomene apskritai ir tuo būdu persiimti tam tikru panteizmu. Be abejo, tatai juk savotiška tendencija (skaitytojo sąmonė čia organizuojama „taikingumo“ linkme), tačiau toji tendencija dėl aukščiau sumintų

priežasčių čia pasireiškia nesąmoninga forma, neryškiai, meno kūrinys tampa kažkaip „gilus“ ir tuo pačiu atrodo „meniškesnis“, artesnis „grynajam menui“. Bet juk dalyko esmė vis dėlto ir šiuo atveju yra kiekybinė, o ne kokybinė prasmė.

Yra pastebėta, kad erotinių jausmų, kaip pagrindinio bendros nuotaikos bruožo, vyravimas visuomet pasireiškia kūryboj tos klasės, kuri idėjine ir istorine prasme pradeda išsigimti, žlugti, kuri pereina mirimo, dekadanso stadijon. Erosas, tartum koks voras, savo tinklu apraizgo kone visus tokią stadiją prigyvenusios klasės buities reiškinius, o ypač jos kūrybą. Yra pakankamai rimto pagrindo manyti, kad kaip tik tokioj dekadanso būklėj paskutiniuoju dešimtmečiu atsidūrė mūsų iš kaimo ūkininkijos kilusi buržuazija ir miesčioniškoji inteligentija, kurios kūrybinės nuotaikos bei užsimojimų reiškejų tarpe Putinui, be abejo, priklauso viena pirmųjų vietų. Ir užtat kažkokiu griežtu nuoseklumu skamba šie jo posmai, paskirti „pavasario žemei“¹ —

Pavasario žemė aistri kaip meilužė
Audringais sapnais mūs dienas pranašauja.
Bučiavimui pradengė kvepiantį kūną
Ir saulėtaiš žvilgesiais svilina kraują.
Vidurnakčio dangų ir ūkanų klonius

¹ Šitos pavasariškos nuotaikos „susierotizavimo“ paskutiniojo periodo Putino kūryboj negalima išaiškinti, kaip kai kas gal mėgintų daryti, vien tuo, kad poetą šitaip nusiteikti galėjo paskatinti toji analogija, kuri iš tikrųjų yra tarp viską atgimdančios pavasario žemės ir moteriškes - motinos, savo meilės aistroje taip pat atnešančios pasaulin naują gyvybę, — negalima to išaiškinti šitaip todėl, kad tolygi nuotaika vyrauja ir kituose Putino „pavasariškuose“ posmuose (pav., „Romansas“, „Pavasario saulėj“, Ibid., 9, 10 psl.), kurių pagrinde glūdi jau ne toji analogija. O, be to, kaip daug pasako tas faktas, jog, sakysim, ano meto Putino kūryboj (žiūr. Putino raštai, I tom. 15—23 psl.), kai poetas dar tebebuvo mūsų „kovojančio patriotizmo“ dainius, pavasaris apdainuotas visiškai kitokia nuotaika! Beje, šioj vietoj tebus mum leista pastebėti ir tai, — kaip faktą, tam tikra prasme paremiantį mūsų teigimus, — jog toks mūsų dekadentiškojo estecizmo atstovas iš jaunųjų kartos, kaip J. Kosu - Aleksandravičius, savo eilėraščiuose apie pavasarį (Piūvis, II, 53 p.) taipjau sukasi toj pačioj orbitoj (plg. „Obelis, vyšnius, lyg jaunąją, — Apnėrė balto šilko tulius. — Mergaitė kojas au-nasi — Ir slepias nuo motulės“).

Apsejo Kūrėjas palaiminta sauja —
Ir kvepianti žemė aistri kaip meiluzė
Audingais sapnais mūs dienas pranašauja.

arba:

Nuo juodbruvo veido saulėleidžio skarą nutraukus,
Tu šiltą pavasario naktį manim apsvaigai:
Jaučiau tavo plakančių širdį ir kvepiančius

[plaukus,

Kaip galvą svaigina, lyg žydinčių pievų ūkai.
Aplėbiau tave, kaip nė vienas aplėbt negalėtų.
Jaugau tavin chaotingų geismų šaknimis.

Kaip pasakos augalas kilsiu lig ruimų žvaigždėtų,
O kraunamas žiedas tavąja gyvybe išmis.

(„Tarp dviejų aušrų“, 33 ir 36 p.).

Čia mes kaip tik turim pavyzdį tokios literatūros, kurioj emocijos viršija idėjas, kurios vyriausias uždavinys žavėti, mąsinti, jausminti skaitytoją, kuri siekia „meniškėsnė“, „gilesnė“, „moderniškėsnė“ lytysė atnaujinti tai, kas jau kartą buvo pergyventa ne taip „giliai“.

Tendencija čia uždara, paslėpta ir veikia ne skaitytojo sąmonę, bet jo pasąmonę, emocijas. Tokiu būdu, ir čia tendencija atitinka būklę tos klasės, kurios naudai ji organizuoja skaitytoją.

Bet dar toliau. — Atėjo mūsų literatūron „futuristas“ K. Binkis ir savo futuristiškąjį užgimimą pradėjo „šimtu pavasarių“. Parodijuodamas tą patį Duonelaitį, jis tiksliausiai išreiškė savo literatūrinę misiją ir savo klasinį veidą. —

Ir tu, žmogau niekings, išgerk kiek tau priklauso
Ir balsa savo sprausk į užiantį ermyderį.

Žinok, jog sauso nieks neklauso, —

Išgerk pavasario sulos

ir stok į vidurį.

Velionis P. Janeliūnas „Keturiuose Vėjuose“ (Nr. 1, 48 p.) sakė, jog šie žodžiai vienam K. Binkiui tegali priklausyti. Ir tai yra daugiau negu vykęs pastebėjimas. Nesunku įžiūrėti, kad kaip šitame, taip ir kituose¹ Binkio — futuristo „pavasariškuose posmuose vyraujantis bruožas—individualizmas, išdidus, kiek maištingas „aš“, agitavimas už žmogų, kaip individą. Bet juk neginčijamas faktas, kurį patvirtina visa modernišką literatūra, kad tokio individualizmo kulto nešėju buvo smulkioji buržuazija ir kiek anarchistiškai nusitei-

¹ Pavyzdžiui:

Visi paukščiai sujudę pakrūmėmis balsuoja,

Tur būt renka mane savo viešpačiu.

O, šiandien aš skrajot ir dainuot pasirengęs!

Ei tu, lengvasai vėjau iš priešpiečių,

Nuvalyk tik greičiau man padanges.

kusi smulkioji buržuazinė inteligentija, kuri Didžiojo karo metu nusivylusi stambiojo kapitalizmo plėtotės išdavom (ekonominė katastrofa, karas, armijų, apkasų kolektyvizmas, moderniškai mašinuotas fabrikas, užmušas individualinę iniciatyvą...) išstojo maištan prieš tą kapitalizmą vardan žmogaus, vardan individualizmo. O futurizmas, kaip ir daugelis kitokių moderniškųjų „izmų“, buvo tipingas tos smulkios buržuazijos nuotaikos išreiškėjas tiek svetimojoj, tiek mūsiškėj literatūroj².

Tendencija čia pusiau sąmoninga, daugiau linkstanti veikti skaitytojo sąmonę, o ne jausmus. Bet visu aktyvumu ir konsekventišku aiškumu (iš klasinio matymo taško žiūrint) pasireikšti jai kliudo tie svetimos klasės ideologiniai ir psichologiniai elementai, nuo kurių dar nėra laisva poeto psichika. Taigi, tendencija ir čia visai atitinka klasinę poeto prigimtį ir istorinę jo klasės būklę.

Bet šit pasirodo gyvenime nauja visuomenės klasė — proletariatas, kuri kasdien vis labiau ir labiau sąmonėja savo ideologijoj ir auga savo istorinė reikšmė, kuri tolydžio ir labiau ima virsti, tariant K. Markso žodžiais, iš „klasės savyje“ — „klase dėl savęs“. Tegu Lietuvos proletariatas dar ir labai silpnutis, bet jis vis dėlto nebėra tiek silpnas, kad neturėtų nė vieno savo žmogaus literatūroj. Atsiranda toks žmogus ir „pavasario proga“ pasako:

Ei, bernai! Berkit grūdą dirvon pilnom saujom,
ryt oras bus žavimas.

Ant skardžio iškildamas bliauja

pavasario avinas.

Meskit skrandas, —

te srovena nuo sąnarių prakaitas kandantis.

Į debesį avinas ragą galanda,

kaip plieną noragą, pavasario žemėn įsmen-
[gantį.

Dirbkit, gyventojai!

Sėkit bulves, avižas, griežčius...

Kad ateičiai gyvi gyventume —

reik maisto ir kaimui, ir miestui.

Juk žmogui ir bepročiui gyvuliui

reik parūpinti duonos ir pašaro.

Tad —

energiškai kūną susyvinkit

naujai gamybai naujo pavasario!

² Plg. kad ir V. Majakovskį, turėjusį didelės įtakos mūsų Binkiui. Žiūr. tuo reikalu puikų V. Polonskio škicą apie V. Majakovskį žurnale „Novyj mir“, 1930 met. 6 knyga, 173-198 psl.

KĄ DIRBAME

K. Boruta dirba naujas apysakas — „Gyvenimas kaip obuolys“ ir kt. A. Biliūnas pavasarį išleidžia apysakų knygą. Butkų Juzė netrukus žada pasirodyti su naujomis knygomis. P. Cvirka dirba romaną ir naujas apysakas. K. Korsakas- J. Radžvilas paruošė didelę latvių novelių vert. knygą ir rengia spaudai savo kritikos straipsnių knygą. V. Drazduskas rašo platų straipsnį apie K. Duonelaitį. Pr. Morkūnas rašo romaną. Eilėraščių nebeleis. J. Šimkus paruošė apysakų knygą. Br. Raila dirba didelę apys. „Pienas ir lizdai“ ir verčia E. M. Remarko „Kelias atgal“. A. Venclova dirba naujas apysakas ir rašo ilgą straipsnį apie U. Sinclair.

Aplamai pasakytina:

jūs vieni kultivuojate dirvą.

Broliai!

Vieną pavasario rytą — surikit
skambančiomis gerklinėmis virvėm:

— Pasauli, bulvėm penimas!

Tau švinta

naujas, nuostabus gyvenimas.

Šiame B. Railos eilėraštyje, kurį V. Bičiūnas, be abejo, pavadintų gryna agitacija, iš tikrųjų nesunku pastebėti *maždaug* aiški (aiškesne būti jai trukdo *svetimos* klasės psichoidėjiniai elementai, dar tebesireiškią poeto sąmonėj, sąmoningai pabrėžiama klasinė tendencija. Istorijos ratas nuo Duonelaičio atsisuko ligi čia, ir literatūroje ideologija vėl ima viršyti psichologiją, literatūros kūrinys vėl ima veikti daugiau skaitytojo sąmonę, o ne emocijas, jausmus. „Grynasis menas“ yra verčiamas užleisti vietą „tendencingam“ menui. Ir toji tendencija čia vėl maždaug (kodėl ne *visiškai* — *mes jau pasakėm*) atitinka pasauliožiūrą bei pasauliojautą, o taip jau ir istorinę būklę tos klasės, kurios naudai ji organizuoja skaitytojo sąmonę. Juk nesunku šiame eilėraštyje pastebėti ištisa eilė motyvų, kaip tik charakteringų proletariato psichoideologijai: darbo kultas, dirbančio žmogaus išaukštinimas, jauna, pilna energijos nuotaika, sąmoningas kolektyvizmas, tikėjimas nauja ateitimi, kuri priklausys tik darbo žmogui, pagaliau, kvietimas kovoti už tą ateitį — juk visa tai didesne ar mažesne prasme, J. Dobilo žodžiais tariant, išvogta iš proletaro „sielos gelmių“ (plg. kad ir prolet. rašytojo A. Gastevo tezes apie proletarinės kultūros tendencijas, „Literaturnyje manifes-

ty“, 131 p.). Ir kai ponas V. Bičiūnas labai filosofiskai samprotauja, kad „bulvėm penimam pasauliui niekad nebuvo lemta ir nebus nuostabųjį naują gyvenimą išvysti, nes gyvenimo nuostabumai ne per bulves, bet per dvasinį kilnumą, per kūrybinį pajėgumą ateina“ („Gaisai“, 1930 m., Nr. 8, 338 p.), tai mum taip ir norisi priminti, rodos, vieno vyskupo pasakymą, jog tiesiausias kelias į širdį per pilvą. Tegu pamėgina ponas V. Bičiūnas gerą amželio gabalą pamisti vienom „bulvėm“, ir mes pažiūrėsime, kiek daug dvasinio „kilnumo“ bei „kūrybinio pajėgumo“ jame bepaliks! Ir tas pasaulis, kuris iš lūšnų, iš kumetynų, iš fabrikų kvartalų dabar siekia naujo gyvenimo, pražystančio šviešiais pavasariais, tas pasaulis *jau nebenori misti vien bulvėm!* Šio punkto ponas V. Bičiūnas *sąmoningai* nepastebėjo, ir tai yra toks faktas, kuris jokia būdu nerodo mūsų buržuazinio kritiko „dvasinio kilnumo“.

Mes baigiam.

Jeigu jau, rodosi, niekuo nekaltas pavasaris kalba tokiom kaltom tendencijom, tai imtis ieškoti „grynojo meno“ mūsų patriotinėje lyrikoje arba tose „maldose į Kūrėją“, kurių pilni visi poetų-kunigų eilėraščių rinkiniai, imtis ieškoti to „grynojo meno“, sakysim, tokiose knygoje, kaip pono V. Bičiūno „Mano apysakos“ arba Herbachiausio „Dievo šypsėnos“ — būtų daugiau, negu tuščios pastangos. Tai būtų tiesiog užsimojimas iš ožio gauti pieno.

Jeigu po šitų trumpų žodžių mūsų buržuazinė kritika dar ir toliau jos kovon su progresyviąja literatūra tendencijos arkliuku, — tegu joja (tai jos reikalas), bet mes nė trupučio neabejojame, jog dabartas arkliukas eis atbulas.

ROMAIN ROLLANDUI 65 METAI

RAŠO PR. MORKŪNAS

Šiomet vienas stambiausių prancūzų rašytojų, pasaulio literatūros įžymybė, Romain Rolland sulaukė 65 metų amžiaus. Kilnus rašytojas, visada rašęs apie humaniškumą, žmonių protybę, didžiųjų idėjų vykdymą, kovą už laisvę ir gerų žmonių internacionalą. Ypač tai atsispindi R. Rolland'o stambiausiuose kūrinuose — „Jean Christoph“ ir „Sužavėta siela“. Ir jis tikėjo, kad Prancūzija ir kitos didžiosios valstybės siekia amžinos taikos. Didysis karas jį apvylė, protestuodamas 1914 m. apeleido Prancūziją. Karo išdavą — 1917 m. rusų revoliuciją, jis sveikino, bet tos revoliucijos pastangas išsilaukė jau kritikavo, tik 1928 m. pripažino, kad nauja santvarka, kaip kūdikis iš motinos, galėjo gimti kraujuose.

Dabar Romain Rolland'as vėl ausylai klausosi: jis vėl girdi artėjančių karų griaudimus, vėl mato kad idealistai svajotojai turės nubusti ir dar kartą išklausti pasaulio karo pamokos. Kad taip bus, jam rodo „taikos sutarčių“ padariniai: Vokietija spaudžiama, dar daugiau spaudžiamos „nelaimingos tautos, patekusios į Pilsudskio Lenkijos nagus“, „Vengrijai... teliko tik per nusikaltimą ištrūkti iš kapų“, „Europos nėra, yra tik sukaustyta tautos, graužančios savo grandis. Ir dar yra tie, kurie laiko rankose tas grandis, toki viešpačiai — „Comité de forge, Standart Oil, sir Henry Deterding“ ir t. t. Rolland'as sako: „aš miegu viena akim ir visą eilę metų seku piktas pastangas... apsupti SSSR“, „du trys stambūs grobuonys pasidalijo tarp savęs žemę. Jų apetitas neturi ribų. Jie ligi sočiai prisiryja aukso ir kraujo tautų, prašokančių juos skaičium dvidešimt kartų. Britų leopardas įsikibo nagais į Indijos šonus, įsikibo taip stipriai, kad jis negali jau jų ištraukti, negali gyventi be to savo grobio“. „Nubudę Kinai jau nebeužmigs iš naujo. Pajutusi savo jėgą Gandhi įtakos Indija tik ką davė ženklą didžiai emansipacijai. Kitos Azijos tautos nedels pasekti ja... Toks pat drebulys — nubudimo pažymys — apima dabar milžinišką islamo kūną, kuris užima trečdalį Senojo kontinento“.

Romain Rolland'as beletristikos srity neberašo. Jis jaučiasi senas, mato netoli savo mirtį, todėl rašo tik „savo išpažintį“ ir kartais pakelia savo skardų ir svarų balsą, kai pajunta intensingiau ruošiantis prie pasaulio gaisro sukūrimo. Bet R. Rolland'as gyvenimo skaudžiai pamokytas: jis gana gėdingai kapituliuo 1914 m., kaip pats pripažįsta. Aukščiau buvusios citatos visos paimtos iš jo laiško tarptautinės demokratinių rašytojų sąjungos laikraščio „Nouvelle Revue Mondial“ re-

dakcijai. Dabar pasyviškai protestuoti gana. Jei prancūzų karo misijos organizuoja samdomas Lenkijos ir Balkanų kariuomenes, jei Briand'as kapitalistiniais, militaristiniais ir imperialistiniais tikslais organizuoja Pan-Europą, jei ruošiamas dar didesnis karas, tai Romain Rolland'as aktingai sako: „atverčiau savo kortas“. *jei SSSR-ui grasys, kad ir kas bus jo priešas, aš stosiu į jo pusę. (R. Rolland'o kurs.).* Aš turiu balsą ir dažnai sakiau Sovietų sąjungai į akis apie tai, kas man atrodė pas juos neteisinga. *Bet aš tikiu ir žinau, kad ji vykdo herojiškiausią mėginimą, tvirčiausią ateities viltį. Jei ji išnyks, aš daugiau nebesidomėsiu Europos ateitimi. (R. Rolland'o kurs.).* Socialinėj srity aš ją tada laikysiu nuteista amžiam“. „Kai prasidės dvikova, kurią aklašis Europos egoizmas daro beveik neišvengiamą, kas bus paklusnus europiškų avantūristų kareivis?“ Romain Rolland'as vis tam pačiam laiške atsako:

„Aš nebūsiu tuo kareiviu. Europa, jei tu pradėsi baisų muši, aš eisiu prieš tave, prieš tavo despotizmą ir plėšrumą, už savo brolius iš Indijos, Kinų, Indo-Kinų ir visų eksploatuojamų ir slegiamų tautų. Aš taip padarysiu ne tik vardan teisingumo ir šventų teisių, kurias tu melagingai nurodai savo ideologinėse deklaracijose. Bet vardan civilizacijos, didžiausios civilizacijos, vardan begalinės žmogaus dvasios progreso: nes jos gyvenimiškiausias šį momentą būtinumas — apsilobinti ir apsinaujinti su pagalba tų didžiųjų tautų intelektualinio ir moralinio indėlio. Plėšikavimo amžiai galėjo atimti iš jų auksą, bet jie išlaikė nepalietus dvasios turtus savo tūkstantmetinės civilizacijos, atgimstančios dabar“.

„Aš sakau Lenino SSSR ir Sun Jat-seno Azijai ir Gandhi:

„Broliai, pasikliaukit manim? Esu tikslai žmogus, vienas iš milijonų! Bet tas žmogus kalba ir kalbėjo visą savo amžių nepriklausomu Vakarų balsu, Jono Kristofo ir Kola Brenjono balsu“ (R. Rolland'o kurs.).

„Ir aš sakau Europai:

„Išsiplėsk arba numirk! Išimk visas naujas laisvas žemės formas! Tu uždūsti savo puikios, bet pakrypusios praeities kevalę. Nusimesk jį! Atsikvėpk laisvai ir nekliudyk mum giliai kvėpuoti. Mum reikia namo, mum reikia tėvynės erdvesnės negu Europa“ (R. R. kurs.).

„Mano tėvynė ne Vakar. Mano tėvynė — Rytų. Ir išrytinis to „Rytų“ varpas jau suskamبėjo“.

FLIRTAS IR KULTŪRA

APIE J. SAVICKIO KNYGAS

V. DRAZDAUSKAS

„...neturėdamas ką veikti,
mėtinėjo akmenukus“.

J. Basanavičius. „Liet.
Pasakos Ivarios“.

J. Savickis — autorius knygų: „Šventadienio Sonetai“ ir „Ties Aukštu Sostu“. Mėgsta Savickis prašmatniais vardais savo knygas krikštyti¹.

Skaitai „Šventadienio Sonetus“ ar „Ties Aukštu Sostu“ ir matai: iš palengvo lakierkų galais eina skrupulingai pasirėdęs ponas. Kelias purvo, pelkių ir kitioniškų nepatogumų pertekęs. Nelengva karts nuo karto elegantiškai skrybėlę kilstelėjančiam ponui laviruoti retai kur pasitaikančiais akmenukais, plytgaliais, lentom. Lengva ar nelengva, bet ponas mandagiai šypsos. Mat, tur būt, tos pažangios filosofijos: brudna ir perdėm liūdna, bet duok prakajų! Tiesa, prie iš svetur atgabentų kaip vien tik reikiant blizgančių lakierkų ne per daugiausia lietuviškos tikrovės brudas limpa. Todėl tai prašmatnus ponas ir gali taip mandagiai ir nuolankiai šypsotis. Chlorodontu valytų dantų eilė kaip sakant, kultūringai jaukus žvilgsnis vienas kitą papildydami, nušviečia Lietuvos pilkas padanges, niurius laukus ir pievas truputį sarkastišku, truputį artistišku šypsniu. Tokiu šypsniu ir tokiu žvilgsniu paprastai šypsos tėtė savo nenusisekusiems vaikam.

Maloniam ponui ramščio pareigas eina lazda su keistu užrašu „Flirt“. Ant tos lazdos yra kitas parašas, būtent: „Kultūra“, ir taip iš viso susidaro „Flirtas su Kultūra“. Menkutė, prancūziškai lengvutė, daniškai padori ir kukli lazdutė nedrįsta būti rimtu mūsų malonaus pono ramentu. Todėl ir su lietuviška, protarpiais liūdna, protarpiais brudna tikrove išeina irgi tik lengvas flirtas.

¹ Redakcija, pradėdama nuo šio Nr-io, dės ir toliau straipsnius apie „stambius“ mūsų buržuazinės literatūros atstovus, nes yra reikalo nustatyti naujai kylančios literatūros santykius ir tikrą pažiūrą į tuos šulius, ant kurių rymo mūsų buržuazinės literatūros daržinė. Red.

„Kelias mano, — tvirtina mūsų malonus ponas, — nesiliauja niekuomet. Aš nežinau, kaip pasaulis sutvertas, kaip ir niekas to nežino ir nežinos (koks išmintingas nepasitikėjimas gamtos mokslais! V. D.). Aš keliauju, o tas vabalas, kurio vardas: „lakas perdaug ilgas“, nuolat man širdį ėda. Ten, kur kelias sunksnis, man taką padeda praskinti mano lazda su keistu parašu „Flirt“ ir t. t.“

J. Savickis pamažu, nesiskubindamas, ir ne tikslą turėdamas eina per Lietuvos liūdną ir brudną dabartį, bet taip sau nieko dėtas, nonšelantiškai, truputį nuobodžiaudamas se promėne. Ponas Jurgis Savickis pirmas aiškus ir atviras „bezdienikas“ mūsų literatūroj.

I

žodis — priemonė. Yra žodžių, kurie kalnus judina, yra žodžių, kurie nesveria nė drachmos. Kiekvienas žodis vertinamas net plunksnos galu. Čia mistikos nėra. Tai Savickis žino, bent turėtų žinoti. Todėl navatna, kad Savickio žodis plunksnos svorio. Iš lengvų žodžių Savickis nori sukurti literatūros daiktus. Čia be mistikos sunku. Darbininkas iš sunkių plytų stato trobesius. Masyviškume patvarumas. Tačiau apie tai paskui.

O dabar apie tai, kad Savickis moka valdyti lietuvišką žodį. Žino visus lietuvių kalbos išteklius ir perteklius. Rieškučiom semias žodžių iš mūsų kalbos šaltinių: tautosakos, Daukanto, Valančiaus, žemaitės raštų. Taipos atrodo, kad Savickio domiai skaitomi ir mūsų kalbininkų koneveikiami laikraščiai. Jis perdėm šnekamosios kalbos meistras, bet tik tos šnekamosios kalbos, kuri nugis vartojama mūsų suburžuazėjos, nuo liaudies nutolusios inteligentijos.

Savickio žodis realizman linkęs tik protarpiais. Pas jį dažniausiai žodžių prasmę perdėm retušuoja koloritingumas. Jo žodis, ne prasmės, bet nuotaikos: vos nuvokiamo lūkuriavimo, tam tikro nūdumo, neaiškiaus liūdesio kupinas. Savickis lietuvišką žodį valdo kaip impresionistas ir estetas.

Dar ne taip seniai mūsų įsiveisiančios buržuazijos apaštalai vardan liaudies žuvo,

ir po raštus, ir po senovę su aistrumu ieškodami „didžių ir šventų idėjų“. Ižengus nepriklausoman gyveniman, dedas kitoniškai: buržua ir jo, taip sakant, intelektualinės pajėgos — visokiariopa inteligentija, o jos tarpe ir rašytojai — idėjų ir nebeturi, ir nebereikalingi. Nugis mūsų įsigalėjusios buržuazijos obalsis — *mes turim ramiai tukti*. Aiškus daiktas, kad ir šio obalsio su mūsų buržuazine visuomene giminingai susijęs rašytojas kibirkščių išskelti, jei jam ir užėitų ukvata, negali. Kiti obalsiai ir kitos idėjos mūsų rašytojam, kaip mūsų tunkančios buržuazijos dvasios vaikam, ir neįmanomi, ir svetimi, ir nepakenčiami. Iš čia nūdienis persimetimas į impresionizmą ir estetizmą. Kadais Lietuvos rašytojo žodis buvo „širdim uždegti“, nugis svarbu, kad tas žodis kutentų mūsų miesčionies papilvę. Žodžio prasmė, jei taip galima išsireikšti, daros vis labiau nereikalingas balastas. Iškeliami aikštėn, likviduojant prasmę, žodžio estetišiai ir emociniai prašmatnumai.

Pastangos paverst prasmės žodžius nieko nereiškiančiais produktingos. Prirašyti šimtai puslapių, pasiliekančiam ištikimu aukštam literatūros snobų obalsiui: „*menas menui*“. Pasiekimai žymūs. Savickio knygos — tų pasiekimų liudijimas. Tuščiaviduris riešutas, kiekvienos knygos puslapis. Fe tam, kurs kalba ar drįstų kalbėt apie kokią nors ideologiją. Ją gali turėti kaminkrėtis, koks nors komunistas ar anarchistas, bet ne Dievo pateptas rašytojas. „Ideologijos“ dar neseniai galima buvo išgirsti nuo bačkų, bet nuo pat 18-tų metų netenka ieškot bent kokios ideologijos buržuazinės literatūros knygoje. Ten grynas menas! Ten aukštas menas! Ten nutukusios miesčionijos aiškus bankroto dokumentas. Mūsų miesčionijos reikalas kalbėt ir nieko nepasakyt, ir Savickis patenkintas. Ten nēr drąsios svajonės, nebēr „drąsiai aukštai pakils balsai“. Visur tuščiavidurės varpos. Tūkstančiai žodžių nieko nekalba, tik beprasmiškai truputį bovindami aidi.

Iki šiol buvo abejotinas lietuviškos saloninės literatūros galimumas. Savickis susirūpinęs užpildyti šitą „trūkumą“ — varo mūsų literatūros suaristokratinimo darbą. Ir galime džiaugtis. Pasirodo, ir iš lietuviškų žodžių galima parašyt nieko nekalbą saloniniai daiktai.

II

Rašytojas mąsto vaizdais. Taip buvo manoma. Rašytojas stebina triukais. Taip

dabar manoma. O galutinai įsitikinama paskaičius Savickį.

Savickis perdėm prašmatnus, ne paprastas, bet ceremoniškas, su uodegaitėm ir su panašiais blogo tono padarais. Žodžiu, stiliuje de bonne campagne. Dažnai nesupranti, su kuo turi reikalą: ar su menininku, ar komedijontu. Perdėm palinkimas prie butaforiško, prie navatno, prie nenaturalaus. Vietoj kraujo burokų rasalas. Savickis didis tik suktumu. Pagal Moskarilio ir Moljero komedijas Savickis bus: „un esprit chaussé tout à rebours“. Ir visa tai dėl pikantiškumo. Toks Savickis ir kitoniškas būt negali. Knygoj „Ties Aukštu Sostu“ matyti noro prastėti, bet paprastumo tačiau nēr. Savickio bandymas nusiimt šposininko kaukę nuėjo niekais. Ir reikia pripažint, jei galima kalbėt apie Savickį, kaip menininką, tai tik ten, kur jis suktas. Kur paprastas ir realistinis, vertas pasigailėjimo. Sukčiausias Savickio daiktas — „komedijontai“ — geriausias daiktas. Nepaprastumų ir netikėtinumų kupina tos humoreskos perdėm pesimistinė nuotaika. Čia viskas: ir lietuvių kaimiečio palyginimas su besiblaškančia Tosca, ir „grakšti parafino rankutė su mėlynom gyslom ir mėlynū krauju“, ir panašus rafinuotumas.

Savickio ir jam panašių dėka pastaru laiku Lietuvoj ima reikštis didis ir nemalonus nesusipratimas. Kai kas, apglušinti savickiško sakinio ir vaizduotės, bombastika ima „giliai įsitikint“, kad Valančius joks menininkas, kad žemaitė tik fotografė. O tačiau padoriam Lietuvos piliečiui „Antano Tretininko pasakojimai“ ir „Martii“ suteikia kur kas daugiau estetinio pasigėrėjimo, kaip kad Savickio šventadieniškiausias sonetas. Paprasta ir nesukta žemaitės ir Valančiaus: — šiem turint tam tikrą dūšios kapitalą nereikėjo dvasios ubagystės, tartum figos lapeliais, dengti stiliaus suktumais.

Dabar svarbiausia — išmislumas. Bet kokios „mintys“ šios gadynės buržuaziam menininkui nebeprivalomos. Dabar būtinas ne formos ir turinio sinkretizmas, bet formos dominavimas. Nesvarbu „kas“, bet svarbu „kaip“. Tegu bus ir brudas, bet tik reikia pagaminti taip, kaip kad Paryžiuj prie Bois de Boulogne restorane „Au Chapon Fin“ dažnai iš dvėselienos, pagaminamas „dieviško kvapo kotletas“ (le gigot de mouton piqué au divin Parfum), ir bus menas. Mąstymo amatui neva esą skirti filosofai, ekonomistai, sociologai ir panašūs eiliniai žmonės. Menininkui svarbu

ne daikto esmė, bet forma. Todėl menininkui būtinas tik išmislumas.

Paprastumui priešpastatomas rafinuo-tumas. Gražu, kas prašmatnu; puiku, kas pikantiška. Nėra nieko gražesnio už dirbtines ugnis, — taip mano nutukęs lietuviškas buržua. Tą žino elegantiškas Savickis. Nors pigu, bet efektinga, ir todėl daugiau dirbtinės šviesos! To reikalauja mūsų miesčionijos „geras skonis“.

III

Amatas komedijonto — liūdnas. Dažnai tragiškas. Juokdario „ličinos“ dengiamas sopulingas veidas. Atitrūkę nuo liaudies, proletariato nepriaugę menininkai, — šių dienų buržuazinėj visuomenėj dažniausiai komedijontai, — jaučiasi vieniši ir visų apleisti. Ir noris paguodos, ir nér kur dėtis. Bovint nutukusią, namų statymo ir automobilių pirkimo interesuose paskendusią miesčioniją nubosta. Tuomet griebiamasi „neapsakomos žemės mistikos“.

Noras ištrūkti iš supančios aplinkos — aršus noras. Kad nors retkarčiais persimest į anapus ribos — pasaulin šiltesnin, neg mūsų žemė“. „Ties Aukštu Sostu“ autorius iš viso vieko jaukia vaizdus ir stengiasi pasivyti Andrej Belyj, dėdamas rimtas pastangas atmest realistinius apmatius idealistiniais ataudais. Andrej Belyj, vienas iš garsiosios rusų simbolistų traicės, laikomas rusų simbolistinės prozos tėvu, kurios pagrinde yra supynimas realaus pasaulio su irrealiniu pirmojo nenaudai. Savickio asmeny Andrej Belyj turi Lietuvoj simbolistinės prozos lietuviško masto atstovą. Ir „šventadienio Sonetai“, ir „Ties Aukštu Sostu“ perdėm ta pati „impresionističeskaja razdroblennost' realističeskich tem, prenzizannyh povtorijajuščeisiam temoj irreal'nosti (I. Joffe „Kultūra i stil'“), kaip ir Andrej Belyj romane „Peterburg“. Ieškojimas navatno ir kartu neapsakomo — toks Savickio užsimojimas ir kelias.

Neturėdama aiškių perspektyvų ateičiai ir laikydamosi tik ant dievo žodžio, mūsų buržuazija linkus drauge su savo menininkais, ypač rūpesčių valandom, pagyvent „kraštuose, šiltesniuose, negu mūsų žemė“. Lietuvoj, berods, tylu, ramu be sukretimų, gyvenimo miesčioniškumas lyg ir patvarus, bet iš anapus sienų atskrenda dažnas gandas, nieko gero nežadaš. Realus pasaulis, o dar labiau mūsų miesčionijai, atroda realūs ir amžini santykiai tarp žmonių pradeda atrodyti nebe taip jau įtikinamai pastovūs. Nerasdama savo istorinio buvimo pateisinimo objektingoj tikrumoj,

mūsų buržuazija ir jos menininkai ieško nusiramavimo ir atsparos, „kur dangiškos ganyklos dėl žmogaus“. Ne lietuvių ūkininko, o juo labiau darbininko sielą, bet mūsų miesčionies nebesuvokiančią durų dūšią galima ir tenka palyginti su besiblaškančią Tosca.

Menininkai, iškeldami „šiltesnius pasaulius negu mūsų žemė“, stengiasi tuose šiltesniuose pasauliuose sušildyti namus bestatant, pinigus bekalant, automobilius beperkant, sušalusias miesčionių dūšias. Šios mielaširdingos menininkų pastangos vertos pagarbos ir pasigailėjimo.

IV

Prie to viso dar prisideda: — nebeaišku, kas gera ir kas bloga. Vienodai šaltai sutinkamas ir tiesos žvilgsnis, ir melo nusišypsojimas. Atsistojama „Ties Aukštu Sostu“, vadinasi, užimama padėtis „anapus gero ir blogo“. Visur kur ir visame kame atidengiama tik menkysta. Gyvenimas negeras ir neblogas, bet tik mizernas. Ginčyti, kad Savickio miesčioniškas gyvenimas bent ko nors vertas, netenka.

Gyvenimo anekdotai ir triukai, buities šposai ir nonsensai dabar literatūros objektas. Ir tik į tuos gyvenimo momentus tekreipiamas dėmesys, iš kurių gal ir galima sarkastiškai ar bent artistikiškai nusišypsot. Gyvenimas perdėm nonsensas arba „tref“ — tvirtina Savickis. „Tad kokie jau gali būti himnai tekančiai saulei!“.

Visos dirbtinės šviesos, kuriom Savickis apšviečia gyvenimą, visos fejerverkiškos ugnys, kurios kibirkštīm išsipila Savickio knygų puslapiuos, eikvojamos tik tam, kad kiek galint labiau pabrėžtų visokiariopą gyvenimo menkystą. Didis skirtumas tarp žemaitės ir Biliūno gyvenime matomo vargo ir skurdo ir tarp pono Savickio suvokiamos gyvenimo mizerijos. Ten vargas ir skurdas dėl to, kad trūksta duonos, kad tamsu, kad sunku vargšui žmogui rast ant svieto teisybė. Čia miesčioniškas perteklius, čia noras poniško laiko leidimo ir todėl čia ir menkysta, ir mizerija. Nes čia nematyti kovos už bet kokias žmogaus teises, nes čia nebėr skirta žmogui jokių pareigų ir nes čia nieks nebeieško bet kokios teisybės. Taip, kol vaikas mažas, jis dar stengiasi tėvo sukruvintą ir suspardytą vagį paliuosuot, bet palaukit, vaikas paugs, pajus „šventos nuosavybės teises“, ir nebebus vagies šmotui mielaširdystės. Viskas, kas gražu, kas kilnu, kas žmoniška, randama buržuazinėj visuomenėj tik vaikų svajojimuose ir dar neva ten toli, —

„pasauly, šiltesniam, negu mūsų žemė“. Su dideliu pasišventimu Savickis stengiasi likviduoti „pavasario balsų“ nuotaiką iš mūsų buržuazinės literatūros. Tai nėra Savickio kūrybos tikslas, bet tokios tos kūrybos išdavos.

Praeitį liūdna, dabartis brūdna, ateities jokios — toks slaptas vidujinis kiekvieno miesčionies įsitikinimas. Taip ir Savickiui rodos. Kiekvienas Savickio knygu puslapis kalba: — nieko gero nėra ir negali būti, ir todėl gal liūdna, bet duok pakajų!

V

Gyvenimas viešas, ir slaptas, ir visuotinis nesusipratimas, be žymių pasiekimų, vien menkų, nė skatiko nevertų užsimojimų kupinas. Toks gyvenimas Savickio „iškelto pasaulio“ piliečių gyvenimas. Visi ir kiekvienas gyvena ir kenčia, ir džiaugias, ir žūva beprasmiškai. Liūdnei baigia savo gyvenimo dienas operos fleitistas, žiogas, nereikalingai, kaimiečių batų suspardytas, miršta vagis, banališkai skęsta įstumtas į eketę Dalbos šuo. Toks pat beprasmiškas gyvenimas ir likimas linksmo vyro V. Pridotko, dirvonų dulkintojo K. Smilgos, gyvenimu patenkinto kapitono Burbos ir visų kitų. Visur ir perdėm aiški, bet didvyrių individuališkai nesuvokiama gyvenimo „nikčėmnost“. Jei protarpiais ir pasitaiko koks gilesnis ir nuoširdesnis užsimojimas, tai tas užsimojimas skubiai žūva niekam nei naudos, nei džiaugsmo neatnešęs.

Gyvenimui ir žmonėm metamas kaltinimas visa ko pigumas. Viskas, nėra to, kas būtų negalima, Savickio nuomone, nupirkti už pusbutelį geros maderos. Ginčytis netenka, Smilgos svajonės šokti valsą — pigus daiktas. Niekam nereikalingas ir pono Eimučio, „mėgusio pasijuokti ir žmonėm, ir poezija“ neva labdariškas darbas — prostitutės vedimas su povestuvine kelione Paryžiun, kur rasta reikalo aplankyti Palais de Venus. Labai praktiški, bet lyg ir mažos vertės ponios Janinos Suchodolskienės gyvenimiški sumetimai. Viskas perdėm pigu ir „ersatz“. Tačiau, rodos, čia bus ne pro šalį klausimas: ar toks gyvenimas ir žmonės, kokius Savickis mato, ar tik tokį gyvenimą ir žmones Savickis temato? Atrodo, kad buržuazinė visuomenė krinta į akis tik brūdas ir tik atsitiktiniai, niekam nereikalingi ir nežinia kuo savo buvimą pateisiną žmonės.

„Jaunasis Mr. Kriukas buvo nusistovėjusių gyvenimo pažiūrų — rašo Savickis.

— Pavyzdžiui, jis adoravo tik blondines. Ir jokių kitų! Jis temėgo moteris, vilkinčias juodo šilko skalbiniais, — (buvo tokia mada). Juodo ir jokio kito. Tarytum jam teegzistavo moterys, vilkinčios juodai dažyto šilko skalbiniais, — vieną kategoriją, ir tokiais nevilkinčios — antra kategorija“.

Toki žmonės, o tokios ir į šias panašios „nusistovėjusios gyvenimo pažiūros“ ir pono kapitono Burbos, ir „moteriškumo, elegancijos ir didžiausio jaukumo pavyzdžio“ ponios de Savigny ir besimokančio „stebėtine valso“ dirvonų dulkintojo K. Smilgos, ir visų kitų Savickio apysakaičių gyventojų beveik imtinai. Keisti ir navatni svečiai Savickio apysakaičių didvyriai mūsų buržuazinėje literatūroje, bet ne netikėti. Įgyvendinus mūsų buržuazijai vadinamąsias tautiškas idėjas „svarbiausiuose momentuose“, turėjo išsibaigti mūsų buržuazinėje literatūroje ir vadinamosios tautiškos idėjos skelbėjas, apaštalas ir kankinys — Rainiai, Gintautai, Sutkai, kurių „nusistovėjusios gyvenimo pažiūros“ buvo:

Tėvynei skolą išmokėt!
Dėl jos gyventi ir kentėt!

ir kurie iš pertvinkusios patriotiškais jausmais širdies šaukė gimstančiai buržuazinei Lietuvai:

Tik į darbą greičiau!
Tik mylėklyną karščiau!
Tik, vyrai, pajadinkim žemę!

išsigimė į Mr. Kriukus, ponus Albertus Smilgas, Pridotkus, kapitonus Burbas ir panašius „didvyrus“. Tai žmonės, kurie neturi jokio gyvenimo tikslo, kurį kadaise nesisarmatijo turėt ir būtinai turėjo kiekvienas Rainys, Gintautas, Sutkus ir kuri dabar būtinai turi kiekvienas savo istorinį vaidmenį nuvokiąs proletaras. Žmonės patenkinti ar nepatenkinti savim ir tuo, kas apsukui, bet perdėm be tendencijos peržengti per gyvenimo pilkumas, nūdnumus, per pačius save. Gyvenimas liūdnas, beprasmiškas, brūdnas, bet niekas neranda reikalo pareikšti, kad tas miesčioniškas gyvenimas niekam vertas ir todėl kruštinas perdėm. Ir juo labiau niekas neranda jėgų gyvenimo neteisybės ir klastas nugaltėti. Savickio apysakų pilietis arba miesčionis, kurs, atrodo, gyvena išimtinai seksualinių užuogaidų tenkinimu, arba žmogus menkysta, kurs nedaug nori, bet dar mažiau gali. Šios rūšies tipažo pavydėt netenka.

Dažnai mūsų buržuazinė literatūra ir didvyriai atrodė ir atrodo mizerijos, bet žmonių aiškių menkystų ir žmonių „į gyvenimo reiškinius žiūrinių blaiviai“ ten dar trūko. Savickis tarp kitų lygiai garbingų spragų užkišo ir šią spragą. Vietoj „tėvynės darbininkų“ vadinamosios idealistų kartos Savickis įveisė, vadovaudamasis dabartinės mūsų buržuazijos aukštais idealais, ponios de Savigny, ponus Žiogus, ponus Eimučius ir panašius menkystas ir ralius.

„Tautos atgimimo“ laikotarpio didvyris mūsų tautiškos buržuazijos literatūroje (vadinamas, ir gyvenime) padarė evoliuciją, kuri labai primena „evoliuciją“ žmogaus iš šešto aukšto lekiančio žemyn galvais.

VI

Iš viso išeina keistas, bet nuolat ir perdėm pasikartojęs vaizdas: menininkas buržuazinėje visuomenėje nemato ir neberanda individualybės. Vadinasi, jos nėra. Žmonės be būtinos pareigos dabarčiai ir be žadančios perspektyvos ateičiai gyvenimo centre. Ir nieko čia nepadarysi. Sunaikiai sekasi, bet Savickis skrupulingai stengiasi tuos prieš nieką neatsakingus ir niekam nereikalingus žmones parodyti. Pastangos, galimas daiktas, vertos pagarbos.

Savickio tipažas — „kaip negyvos lėlės šoka“. Tai nėra žmonės bent kuria to žodžio prasme, bet artistai, statistai, o dar dažniau užsukami automatai ir skiriasi viens nuo kito tik savo numeriais. „Pasuk rankeną kairėn, visi pasisuks, pasuk dešinėn, visi atsigręš“. Šitų manekenų veiksmams mechaniški, beprasmiški, vadinasi, komiški. Savickis „mėgsta pasijuokti ir žmonėms ir poezijai“.

Žinoma, Smilgos, Burbos, Žiogai — nepadorūs gaivalai, navatni sutvėrimai, bet ir jiems reikėtų turėti mielaširdystės ar bent pasibiaurėjimo bent už ditkę ar bent už grašį. Bet Savickis perdėm objektingas, prasmė šaltas. Smilgos, Burbos, Žiogai neįstengia išnarplioti susivėlusios būties: visur klumpa, nuolat atsimuša į gyvenimo kietumas arba vėl verčias laimės mirksniais, „sukuriamais su pusbuteliu geros maderos“. Todėl ne pro šalį būtų truputį susirūpinti. Bet Savickiui visa šita didi menkysta teduoda progos „visokioms aplinkybėms gražiai šypsotis“. Toks ir panašus priėjimas ir pažiūra į žmogų įmanoma tik rafinuotam miesčioniui.

„Gyvenimo manekenai“, artistai ir statistai, „žengdami plačiais manieruotais žingsniais taktan“, nuolat ir perdėm daro nešvankius „pas“, bet Savickis kantrus baletmeisteris ir nepasipiktina, nes turėtų būti kilnaus įsitikinimo: „ekstravagantingumas ir elegancija — tai idilija atitinkanti paskutiniams reikalavimams progreso, žmonijos ir kultūros“. Atrodo, kad „žmonės leisti vien tik tam, kad pavaidintų *nonšelantiškai* (m. p. V. D.) suaugusių žmonių roles“. Savickis iš viso labai abejingai žiūri į žmones ir tik retkarčiais gal tai tikro etiketo sumetimais sau leidžia „la cordialité théâtrale“. Rodos, iš susigraužimo ir susirūpinimo reikėtų galvą apsibarsyti pelenais. Alaslyvai ir drąsiai pareikšti: trokšta žmogus miesčionijos srutose, todėl už naują gyvenimą ir naują žmogų! Tačiau Savickis perdėm ištikimas pats sau, o juo labiau savo klasei. Būtų gyvas stebuklas, jei toks perdėm suktai prašmatnis ir elegantiškai nonšelantiškas miesčionis drįstų „rebelieren“.

Vispasiškas ir visokiariopas nusigyvenimas. Buvo gadynės, kada menininkas ir pranašas buvo viens ir tas pats. Tarti žodį, kurio pagalba būtų galima nugalėti dabartis vardan ateities buvo menininko garbės reikalas. Dabar „virto kita gadynė“. Dabar buržuazinio menininko kūrybos centre „individualybė“ ir jos priepuoliai. Vadinasi, savo aukštas „kūrybiškas“ žodis teiseikiama tarti tik tokiais „individualiniais“ ir intimiškais klausimais, kaip kad nusigyvenusių tipų širdies ir pilvo tragedijos. O kad būtų skanu, tos tragedijos patiekiamos prašmatniai: — kaip šventadienio sonetai ir būtinai ties aukštu sostu.

VII

Gražu pažiūrėti, kaip mūsų miesčionija, tiek laiko muiliniusi buržuazine kultūra savo priešam akis, bankrutuoja. Kiekvienas naujas mūsų buržuazijos žygis kultūros srityje — papildomas bankroto dokumentas. Kaip aiškus ir neabejotinas mūsų buržuazinės kultūros bankroto dokumentas, J. Savickis tenka vartyt su dideliu pasimėgimu: Savickis savo „kūryba“ teisingai rodo, kad pamažu, bet nuosekliai išplėtodamas tempą virsta nuo cokolio buržuazinės kultūros balvonas.

Iš lentynos

Jakštas-Lyrika. Herbačiauskas-Dievo Šypsenos. Literaturnaja Enciklopedija I-IV tomai. Venclova - Beržai Vėtroje. Ilja Selvinskij - Puštorg.

Nuostabu, kaip taikiai knygų lentynoje sugyvena priešingų mokyklų ir priešingų pažiūrų „autoritetai“. Pavyzdžiui, didelis malonumas matyt šalia Jakšto-Dambrausko Lyrikos p. Herbačiausko Dievo Šypsenos. Jauti, kad ir vienas, ir antras šia kaimynyste nepatenkintas, bet lentynoj abu mandagūs ir nesilojoja. Ramiai ir taikiai gelsta ir trunyja tos kupinos „kilnių minčių“ ir „krištolinės poezijos“ knygos. Kad būtų bent kas nors supiaustęs, tai gal būtų nebūtų taip skaudu. O dabar pagels ir su-trunys net nesupiaustytos. Koks tat žiaurus iš „kūrybos“ pasityčiojimas! — anot pono Herbačiausko.

Norėdamas įsitikinti, kad ne vien Lietuvoj toks impotentiškas brudas gaminamas, ieškau visuose keturiuose iš spaudos išėjusiuose Literaturnaja Enciklopedija tomuose (išleido: „Kommunističeskaja Akademiija, Sekcija Literaturny, Iskusstva i Jazyka“) ar kur nors kitur nėra ko nors panašaus. Pasirodo, kad nėra. Ir, kas liūdniausia, šios enciklopedijos liudijimu, Dambrausko ir Herbačiausko irgi nėra. Keista, kad toks „gilus kritikas“ ir toks didelis „gyvenimo artistas“ nesuminėti. O tačiau pasaulinė literatūra gal pirmą kartą enciklopedijoj taip turtingai surinkta ir moksliskai sudorota. Ypač puikiai nušviesta naujausia vadinamoji moderninė literatūra. Tačiau nei vietos, nei darbo nepagailėta ir didiesiems klasikams. Įdomu, kad šios enciklopedijos darbininkai, būdami imtinai ar bent daugiausia rusai, įstengia išvengt žalingo patriotizmo — rusofilizmo. Vartant „Literaturnaja Enciklopedija“ atrodo, kad prancūzų literatūra šioj enciklopedijoj paduota net geriau kaip rusų. Šios rūšies kosmopolitinė dvasia tą didelį darbą (iš viso, rodos, bus 16 t.) daro ypatingai objektyvišką, malonų. Tik vienas ir, berods, gan stambus trūkumas: literatūros teorija šioj enciklopedijoj atrodo kaip ir įnamė.

Tačiau nusimint nereikia — Vaižgantui paskirta visa skiltis su kaupu. Tarp kitko trumpai ir aiškiai pasakyta, kad Vaižgantas aiškus ir atviras lietuviško buržuazėji-

mo idealizatorius, betgi neužmiršti „Pragiedrulių“ stiliaus ir kalbos gerumai. Tarp mūsų kalbant, mes apie poną Vaižgantą net kiek blogesnės nuomonės negu „Kommunističeskaja Akademiija“. Užtat tenka visai sutikt su duota Duonelaičio „Metų“ charakteristika. Neblogai, tik gal per kukliai įvertinta Žemaitė. Kai Vaičiūnui skiriama net 20 eilučių, Duonelaitis ir Žemaitė turi teisės jaustis nuskriausti vietos atžvilgiu. Ponas Vaičiūnas aiškus eiliakalis ir nedakepęs playmaker'is galėjo būti ir nepaminėtas. Tas pats ir dėl Vaitkaus. Visai nedovanotinas daiktas, kad nerasta vietos ar užmiršta toks kad ir nedidelis ir negausus, bet šviesus ir lietuvių literatūrai brangus poetas kaip Biliūnas. Gale pirmo tomo prisiminta lietuviško „futurizmo ga'va“ — Kazys Binkis. Šio gimimo metai nurodyti. Mirimo metų nėra. Keista. Trumpai, bet gan įtikinamai pakalbėta ir apie Girą. Nežiūrint į atskirus mažus, taip sakant, perspektyvos pobūdžio trūkumus, duotas bendras atskirų lietuviškų autorių ir aplamai lietuvių literatūros vaizdas teisingas. B. Pranskus (iš simpatijų Vaižgantui atrodo, kad tai Kapsukas-Mickevičius) gan nuoširdžiai ir nuosekliai kalba apie lietuviškus autorius. Kuklu ir paprasta.

Ši Literaturnaja Enciklopedija — demonstravimas marksistinio metodo literatūros klausimuose. Pasirodo, kad marksistinis metodas visai nepanašus į p. Bičiūno ir p. Juodelio „ekonominių materializmą“, iš kurių vienas „estetiskai“ aiškina, kad „Tamošius Bekepuris“ — lašinių skutimas literatūroj, o kitas siūlo rimų pasikartojimą aiškinti kainų kilimu ir kritimu maisto produktam (bulvėm, kopūstam ir pan.).

Išėjus visai enciklopedijai iš spaudos, teks dar kartą pakalbėti bent kiek plačiau. O dabar...

O dabar truputį apie A. Venclovos Beržai Vėtroje. Pona Šimėnas, Bičiūnas, Juodelis (ir tas juk ši tą gali!) labai nepatenkinti draugu Venclova. Rašytų Venclova taip, kaip Inčiūra, Grušas, Paukštelis ar koks nors mizerija Banaitis, tai nieks ne-

rustų reikalo ir prie progos, ir be progos lojotis. Tuomet tie ponai dovanotų Venclovai net pornografiją, kurią jis, vaizduodamas miesčionių gyvenimą ir būdamas objektingas, negali nuslėpti („iš dainos žodžio neišmesti“), dovanotų, nes minėti ponai dėl panašių daiktų neširsta: jie prie panašių delikatesų pripratę. Ir Venclovą jie lojoja už panašius daiktus, taip sakant, tik prie progos, o tuo labiau, kad tai trečiafrontininkas ir ne „savo žmogus“. Tas toks nepaprastas tų ponų pasipiktinimas galima paaiškinti tik tuo, kad draugas Venclova užsimojęs lietuvių literatūron įvest, net baisu pasakyt, „socialisto tipą“, V nuo ko p. Bičiūnui plaukai nebuveliai stojasi. Teisingu p. Bičiūnų, Juodelių, Šimėnų samprotavimu, tas socialisto tipas lietuvių literatūroje „tautiškam tipui“ būtų labai nepatogus konkurentas. Todėl ponų „tautiškos kultūros ugdytojų“ nerimas visai suprantamas ir pateisinamas. Kol kas Venclovai tas tipas ne visur pavyksta, bet net įsivaizduot gražu, kiek išlies tulžies mūsų kritikos žiurkės à la Bičiūnas, Šimėnas, Juodelis ir kiti, jei Venclovai tas užsimojimas pasiseks. O pasisekt gali ir turi.

Tik reikia padaryt maža, bet rimta ideologijos pataisa. Kad Venclovai tikslas aiškus, abejot netenka, bet atrodo, kad jam vis dar neaiškios susisiekimo priemonės su tuo tikslu. Užtūt perėjęs tiesiog prie darbininko, Venclova orientuojasi vis dar į inteligentą (menininkai, muzikai, studentės, gimnazistai, gimnazistės ir k.). Venclova vis dar stengias suvest sąskaitas su įvairiausiais miesčionim. Pagaliau gal tai ir reikalinga, bet, kas neabejotina, tos sąskaitos reikia suvest socialinėj, o ne estetinej plotmėj. Draugui Venclovai miesčioniška visuomenė ne dėl to nepatinka, kad ji gyvena iš svetimo prakaito, o dėl to, kad ji neestetiskai, „negrąžiai“ gyvena. Venclova stengėsi miesčioniškumą parodyt tik iš „estetinės“, o ne socialinės pusės. Toks faktas, kad Miniota kvėpia šviežia duona arba kad jam vaikas ant sprando lipa, arba tai, kad jį žmona apgaudinėja, jo miesčioniškumo neįrodo. Aš bent manau, kad net 100% susipratusiam darbininkui vaikas ant sprando užlipa, ir ne labai patogu abejot, jog būva, kad ir žmona apgaudinėja. Miniotos miesčioniškumą sudaro ne tai, kad jis šviežia duona kvėpia, ir ne tai, kad jį žmona apgaudinėja, bet tai, kad jis stovi vietoj, kad prieš jį nėra jokių perspektyvų (išskiriant ordeną ir panašius daiktus), kad jis tik paklusnus šriubelis visuomenėj, kuri iš viršvertės gyvena.

Miesčioniškumas ne tiek šeimyninis, kiek visuomeninis reiškinys. Šeimyninio gyvenimo miesčioniškumas yra visuomeninio gyvenimo miesčioniškumo atgarsis. Arba dar tiksliau: tik visuomeniniam gyvenime miesčionis bus ir šeimyniniam gyvenime miesčionis. Tas, kuris visuomeniniam gyvenime įstengia nugalėti ir savo, ir kitų buržuazinius prietarus ir grumtis už plačiųjų masių reikalus, gyvendamas ir labai miesčioniškoj šeimyninėj atmosferoj negalės būti vadinamas miesčioniu. Nes jis bus aukščiau tos šeimyniškos miesčioniškos atmosferos.

Be to, Venclovai tenka padirbėt su detale.

Tam tikrų laimėjimų, nežiūrint į temos tariamąjį pasenimą, rodo Venclovos apysaka: „Jei versmė išdžiūsta“. Ši apysaka kalba, kad su gerais norais Venclova įstengs ir tuos „baisius socialistų tipus“ įkurdinti lietuviškoj ideališkai tautiškoj literatūroje. Ir iš viso, nors su tuo p. Bičiūnas ir nesutiks, draugo Venclovos klaidos įdomesnės už ponų Paukštelių, Banaičių, Grušų ir net tokių romanistų kaip Putinas laimėjimus. Tačiau, kad p. Bičiūno visai neišvesčiau iš pusiausviros, baigiu, bet Venclovos knygos Beržai Vėtroje dėti lentynon, kad ten trunytų, nepatariu. Verta ir labai verta susidomėt. Tikėkit, kartais žmonės daro labai ir labai įdomias „klaidas“.

Gaila, kad Literaturnaja Enciklopedija teisėjo iš spaudos dar tik keturi tomai. Labai ukvata būtų pažiūrėt, kaip ten nusakomas Ilja Selvinskij. Iš lentynos į mane žiūri to aršaus konstruktyvisto dvi knygos: Puštorg ir Zapiski pisatelija, o biografijos ir bibliografijos žinių apie tą Majakovskio kandy priešą aš beveik neturiu. Būtų enciklopedijos tomas raidės „S“, galima būtų užvest su Uljalajevščinos autorium artima pažintis.

O dabar aiškiai težinoma tik tiek, kad Ilja Selvinskij 1899 metais gimė Simferopolio mieste poetu. Nėra jokių žinių, kad turėjo tėvą ir motiną ir ar vedęs. Tik dar viena aiškiai žinoma, kad Ilja Selvinskij ne žydas, nors ir „predsedatel“ (konstruktyvistų grupės) ir net, gal būt, katalikas (kad būtų lietuvis, neatrodo), nes savo laiku, vadinas, prieš karą, mokėsi Konstantinopoly katalikų vienuolyne. Tarp kitko irgi savo laiku dalyvavo pilietiniam kare „v kuchne voiny kipiatil pulemetų“, dirbo fabrike, 1921 m. įstojo Maskvos universitetan, kurį, reikia tikėtis, jau ir baigė. Pir-

PASTABOS

MENO PARODOS

Pastaruoju laiku Kaune buvo atidarytos trys meno parodos: dvi kolektyvinės ir viena savamokslio, meno mėgėjo, matyt prie pastarųjų nepritapusio (Bortkevičiaus paroda). Apie šį „chudožniką“ plačiau neteks kalbėti. Bortkevičius, afišuodamas save savamoksliu, gudriu būdu nori paimti žiūrovą ir kritiką. Matyt, jam žinoma versija, kad mokykla ir akademija gadina talentus, pražudo juos sąmoningai. Nesiginčysime.

Vis dėlto Bortkevičiaus darbai rodo jų autorių esant ne tik be minimalio akademinio išsi-prusavimo, bet rodo ir gyvenimiško menininko igudimo stoką. Jei plastinis menas ir bendrai menas eina prie formos prastinimo, jei šių laikų menas darosi savo forma primityviškas, — tai vis dėlto per didelę dailininko dvasios kultūrą. Tuo tarpu nemokšos primityviškumas, — toks ir paliks.

Viena gera p. Bortkevičiaus savybė, — neblogas paveikslų įrėminimas.

Kitoje vad. Nepriklausomų Dailininkų Dr-jos parodoje imtinai dalyvauja jauni, plačiau nežinomi vardai. Viens kits jų matė Paryžiaus, Berlyno meno gyvenimą, ir specifinis, vyravęs senosios impresionistinės mokyklos bruožas lyg ir pakitėjo...

Vizgirdos ir Samulevičiaus darbuose esama kažkokių protesto prieš vadinamąjį tautišką mo-

tyvą ir „valstybinį“ žanrą mūsų tapyboje. Justi kažkoks ilgesys ir nepasitenkinimas nudėvėtais „tautinės“ tapybos atributais bei visa šia butaforija: bakūžėm, piliakalniais, kryžiukais, lietuvaitėm, kunigaikščiais ir t. t. Vizgirdos ir Samulevičiaus kelias — kelias turėtų būti kur kas toliau.

Kiti, — Kalpokas, Valeška, Kazakevičius — mažiau imponuoja. Šių turinys nors reikiamos mūsų gyvenimui akcijos neduoda, tai nors jaučiamas ilgesys, stengimasis būti geresniais ir susirast savaimingus vieškelius, kelius — platesnėn auditorijon. Baugu, kad vienas kitas čia minėtų nedingtų.

Visi kiti — perdėm silpni. Žilinskas savo „prabočių milžinų“ alegorijom tiesiog juokina. Jaučiama, kaip per dideles pastangas padirbti rimtą darbą išėjo „vapsviškos“ karikatūros.

Lietuvių ir latvių žydų sujungtoji paroda žiūrovą imponuoja kur kas stipriau negu mūsų dailininkų. Jie savo išeitom arba einamom mokyklom skiriasi nuo viens kito kaip koloritu, kompozicija, taip žanru bei įgytu prityrimu. Tačiau yra vardų, kurie galima atsiminti: M. Dembo, Školnikas, Markusas, Kazlauskas. Vienas iš jų skiriasi savo turiniu, tema — kauniškis Becheris. Jis vaizduoja žydų proletariatą. Nekalbant apie piešinio silpnumą, kolorito vienodumą — būtų išsinešamas iš šios parodos tik per daug liūdni, paliege, melancholiški, nusivylę rachitikai jo žmonės. Jo proletariate nėra pasiryžimo, akcijos ir pastangos kovoti bei geriau gyventi. Jie veikia daugiau nuotaika ir sentimentališkumu.

mą eilėraščių knygą išleido 1928 metais, būdamas 27 metų amžiaus; o šandien dar vos tik keturių knygų autorius: be minėtų, dar jo parašyta knyga Komandarm 2.

Neproduktingas ir todėl, inčičių supratimu, netaalentingas. Tačiau atrodo, kad genialus. Galimas daiktas, kad ir banalus. Kalba labai paprastai apie tai, kad negalima kurti be apetito gyventi. Be to, nors parašė eiliuotą romaną Puštorg 200-tų puslapių su lyriškais nutolimais, bet labai pasipiktinęs Majakovskio tyrizmu ir iškilmingai pareiškia: „Počest' vozdam seren'koj proze“. Ir reikia pripažinti, kad, palyginus su panelės Orintaitės Vingių Vingiais, Selvinskij nepoetiškas. Kad ir šie posmai:

(Глава V, 6)

О юность моя! Я загдох, зачах,
Я рвусь, я тянусь к тебе неукротимо,
Но ты затонула в татарских ночах,
В маринах густых золотистого Крыма,
Где обледелена ко мне навсегда
Женских глаз голубая вода.

Глава X, 59)

Женщины Запада, вы, буржуазки,
Глория Свенсон, Барбара ля-Мар!
Пока на кино хоть копейкой владею
Вас не отдам под колеса вледи.
Что из того, что август не март,
Что из того, что вы в пудре и краске!
Да здравствует краска если она
На обояние наслена.

Aiškūs ir rėžiantys „prozaizmai“. Čia nėra nieko panašaus į „amžių žingsnius“, nėra nei rūtelių, nei radastų, nei „džiaugsmo puotų“, nei „ilgesio“ rasalo. Ponai Bičiūnai ir p. Banevičiai turi racijos: nėra proletarinė Rusijoje „krištolinės poezijos“. Romano Puštorg siužetas irgi kuo banališkiausias: biurokrato išgalėjimas ir nepartinio speco susilikvidavimas (nusižudo). „Prozaiška“, „banalu“, o tačiau Puštorg ne tik rusų literatūros, bet ir pasaulinės literatūros įvykis.

Visur ir perdėm palyginimų aštrumas, frazės sudrumas, drąsumas ritmiko

Išėjus iš parodos, man atsitiktinai kilo vienas tikras ir gal būt tikslus, analogiškas kitai meno rūšiai visų tų parodų reikalingumo išsprendimas. Išėjus viskas išgaruoja, užmirštama.

Tapyba nedekoratyviška, nepritaikomasis menas šandie lieka nereikalingu luxusu. Meno mėgėjas žiūrovas nyksta, — nyks ir mėgėjam meną kurią žmonės. Štai, reikalas ir problema, kuri vakaruose seniai aktuali ir seniai pradeda įgyvendinti praktiškiam tikslam.

Ta proga norėtusi atsiminti du parodos dalyvius — Šepetį ir Jonyną, kurie išstatę savo grafiškus darbus (vynui etiketes, knygom viršelius, įvairias vinjetes) atrodo praktiškai juos pritaikę gyvenimui. Dar „praktiškiau“ šiuodu dalyviai savo darbus gal būt pritaikė V. D. metam, nes iš įvairių jų karalių ir karalienių „dvelkte dvelkia“ anie romantiškieji, galingieji laikai...

Vis dėlto, jei ir nuoširdžiai tenka mum pripažinti jaunesiems tam tikrų nuopelnų, kaip reacionieriam prieš „senius“, — bet mūsų kolektyvas, labai gyvai sekąs politinio, visuomeninio ir meno gyvenimo reiškinius, negalės kol kas nuoširdžiai jų pasveikinti...

Jie, einą impresionistinės, tegu ekspresionistinės mokyklos pėdom ir vaizduoją mūsų dienų gyvenimą, imant objektu kaip teigiamą tąją dabarties tautinę kultūrą... Be jokio protesto šiam gyvenimui ir griežtesnės paralelės kitam gyvenimui...

Puodynėm, obuoliais, lėlėm, mergelėm su lieuviškais sijonais, smūtkeliais, sopulingom Marijom, ir kitais darbais toliau nenuvažiuosim, vy-

(Devstvennost' metra, sinkopoj rvi! O dissonans i raznoudarnik, Vy, pryžki s šestych etažej) kiekvienam Selvinskio romano Puštorg posme. O tokių posmų po 8 eilutes („sovetskije oktiny“) romane Puštorg su viršum 700! Jei dar neseniai Lermontovas rašė: „Po sinim volnam okeana“ — Selvinskis dabar rašo: „Zelenoj lunoju polnočnyh vod“. Jei Puškinas rašė ar rašytų: „I židkim zolotom iskrilasia volna“ — Selvinskis rašo: „I žirnym zolotom losnilasia volna“. Vadinas, p. Herbačiauskas ir p. Bičiūnas, ne sekt klasikus, bet juos mokyti, juos pataisyti, juos nugalėti šių dienų poeto pareiga. Ilja Selvinskis rusų proletarinėje literatūroje — pasukimas prieš sudėtingesnę poezijos. Dem'jan Bednyj korta mušta!

Нет революция не с тем кто требует
Преданно славить наше отребье,
Не с теми, кто хочет поднять на щиты
Социализм нищеты;
Ведь лучше плетенья резная ограда,

rai, kaip iki Čiurlionies galerijos, to mūsų meno kapinyno, kurį taip saugo savo mistiška, pūvančia, nesveika dvasia visų aukštinamas Čiurlionis.

Gyvenimas ir jo raida neša savo. Gal masių sąmonėjimas, gal tai atmosfera, visuomeninės ir visos kitos būtinos sąlygos pakreips jaunų meno darbininkų kadrą kita vaga, radikališkai kitoniška tėkme.

Tada mes tegalėtume juos tik sveikinti.

Petr. Cvirka.

„JAUNATVĖS KLAIDOS“ IR „SENATVĖS GRIEKAI“

Mūsų buržuazinė literatūros kritika, čia nu-neigdama, čia pripažindama literatūros krizį, vis dažniau ir dažniau tuo reikalu kalba. Net ima rodytis, kad tom apščiai tuščiom kalbom nebėbus galo. Iš viso gražus vaizdas: p. L. Gira, „kurs kaip tik atsako Europos Vakarų kritikos supratimui“ (taip bent p. Krėvė mano), savo „kritikos pavyzdžiais“ (to paties Krėvės Girą vainikuojąs terminas), iš viso neigia bent kokį krizį mūsų buržuazinėje literatūroje. P. Bičiūnas ir mūsų buržuazinės kritikos nauja pajėga p. Juodelis kitokios nuomonės. Tas toks griežtas buržuazinės literatūros kritikų nuomonių skirtumas tarp kitko rodo, kad mūsų buržuazinėje visuomenėje blogai organizuotas ir kritikos ūkis.

Šiuo metu mūsų buržuazinės literatūros krizė reikalu rimtai susirūpino rekordinis miesčio-

И выше рашника звонкий сонет —
Не притупляйте у пролетариата
Жажды того, чего у нас нет.

Ir vis dėlto, ponai iš „Gaisų“, romanas Puštorg — perdėm „socialinis uždavinys“. Tas taip p. Bičiūno nemėgstamas socialinis uždavimas visur: ir siužeto pasirinkime, ir net ten, kur kalbama apie Gloria Svenson ir Barbara la Mar. Dabar Rusijos poezijoje vis dažniau girdėti toks „socialinis uždavinys“: — „dajoš iziaščnuju žizn“ „Majakovskis mirė, bet gyvena Selvinskis!“

Dar ketinau pakalbėti apie Zapiski Pisatelja, bet kad ši kartą Selvinskio nebūtų per daug, pasiliksim kitam kartui. Padėsim tą ne mažiau vertą dėmesio knygą lentynon, ir tegu ten ilsis. Žinoma, mažas malonumas tokiai knygai būti Herbačiauskų ir Dambrauskų kompanijoje, bet ką darysi. Iš viso gerai ir seniai žinoma, kad liūdnas Lietuvoje kiekvienos geros knygos likimas.

V. Dr.

niskumo žurnalas „Gaisai“. P. Bičiūnas „Gaisų“ 8 nr. „išsitarė“ (15 „Gaisų“ puslapių!) įvairiaisiais reikalais. Visa tai, Bičiūno nuomone, tiesiog ar bent artimai liečia mūsų buržuazinės literatūros negalavimus. Iš pono Bičiūno apstaus straipsnio sužinom įvairiausių daiktų, būtent: apie dvigubo atstumo dėsnį iš perspektyvos mokslo, apie „skirtumą vokiečių ir prancūzų dailės“, iš „kartą girdėjau“, apie tai, kad Bičiūnas esąs buvęs „tolimam pavolgio mieste Kazaniuj“ ir tarp kitko dar ir apie tai, kad be „Puškino nebūtų buvęs proletarinio Majakovskio“ (koks gilus literatūros plėtotės supratimas!). Visa tai labai įdomu ir visa tai akla teisybė. Tenka prisipažinti: — didelis malonumas turėt reikalas su tokios gilos erudicijos žmogum.

Tačiau liūdnas žmogaus likimas. Anot patarlės: amžių gyvenk, amžių mokykis, o betgi kvailas mirsi. P. Bičiūno erudicija, pasižymėdama nepaprastais privalumais, ne be spragų. Labai gerai atsimindamas smulkmenas iš savo biografijos, Bičiūnas sunkiai atsimena faktus iš mūsų buržuazinės skurdžios literatūros istorijos. Tvirtindamas, kad „naujos meninės kryptys mūsų poezijoje, dėka drąsiai Keturių Vėjų pradžiai, nepaprastai lengvai iš svetur atnešamos ir asimiliuojamos“, Bičiūnas paneigia Herbačiauskų, Vydūnų, Krėvių ir aplamai senųjų barininkų, o dabartinių gaisininkų nuopelnus. Užtenka paskaityti Čiurlionienės „Lietuvoje“ ir bent truputį A. Jakšto „Mūsų naujoji literatūra“, kad nebebūtų mažiausių abejonių dėl importinio pobūdžio mūsų „lietuviškos“, „tautiškos“ barininkų ir gaisininkų „kūrybos“. Vadinasi, ir ponai gaisininkai ne be „apgailėtinų jaunatvės klaidų“. Tačiau nieko nepadarysi, tokia jau tvarka, kad seniai, savo laiku ne mažiau griešiję už jaunosios kartos „jaunatvės klaidom“. Kai ponai iš „Gaisų“ ėjo į lietuviškos literatūros dirvonus, A. Jakšto nesiklausė, ar galima importuoti lietuviškon literatūron simbolizmas, estetizmas, individualizmas ir panašus miesčioniškai psichologijai artimas izmas. Tačiau dabar mano turį teisę rodyt savo nepasitenkinimą, kada „Trečias Frontas“ bė ponų iš „Gaisų“ palaiminimo bando duot Lietuvos darbo žmonėm aktingą konstruktyvišką literatūrą. Navatna tų ponų iš „Gaisų“ logika!

Ypač p. Bičiūnui „Trečio Fronto“ „importas“ daug susirūpinimo ir nerimo teikia. Neaiškus jam lietuviško „barbaro riksmas“, nesuprantamas „Trečio Fronto“ aktyvizmas. P. Bičiūnas pripažįsta (koks drąsumas!), kad Majakovskio žodžiuose „buvo jausti artėjimas kažkokio „kosminio“ (!) momento“, bet tuo pat metu jis nenori tikėti, kad aktyvizmas Lietuvoj užkariautų sau ateitį. Čia nieko nuostabaus nėra, nes ponas Bičiūnas, būdamas ponas Bičiūnas, neturi mažiausio pagrindo manyti, kad Dievo malūnai mala mūsų naudai.

Protarpiais Bičiūnas stato geniališkus klausimus. Jam neaišku, ką iškėlė aikštėn „nuosavą, ryškų, savaimingą naujoji mūsų poezija“. Atsakymo vietoj tegu bus leista pasiūst tą patį klausimą truputį kitu adresu: „ką iškėlė aikštėn nuosavą, ryškų, savaimingą“ simbolistinė „Gaisų“ poezija? Kol bus gautas atsakymas, mes drįsim manyti, kad simbolistinė poezija „iškėlė aikštėn“ liaudies dainų „aiškų, ryškų, savaimingą“ žaginimą. Nėr kas sakyti, kilnus tų ponų „Gaisų“ poetų amatas, tai tau ne koks nors „socialinis uždavinys“!

Iš viso „objektyviškai imant“ mes prašytume ponus iš „Gaisų“ à la Bičiūnas prie tvarkos: užuot apgailestavę mūsų „jaunatvės klaidas“, tegu susirūpina savo pačių griekais. Tuomet, reikia manyti, tie ponai darytų mažiau „apgailėtinų senatvės klaidų“.

Viena tokių „apgailėtinų klaidų“ — tai Bičiūno straipsnis. Galima buvo laukti, kad jis „iškels aikštėn“ mūsų buržuazinės literatūros literatūrinių temų pasenimą, literatūrinio siužeto nebuvimą, literatūrinės kalbos štampuotumą. Galima buvo tikėtis, kad Bičiūnas, kurs taip mėgsta vartoti posakį „objektyviai imant“, įstengs įvertinti „Trečio Fronto“ pastangas surast naujas temas, naujus siužetus, atsikratyt mūsų buržuazinės, inteligentinės kalbos štamputų. Galima buvo laukti, galima buvo tikėtis, bet mes nei laukėm, nei tikėjome. Perdaug jau gerai mum ponas Bičiūnas pažįstamas.

Bičiūno nuomone, „atliekamųjų rašytojų ir raštų daugėjimas už vis daugiau sudaro kliūčių tikrom kūrybinėm pajėgom tarpti“. Todėl Bičiūnas siūlo „paskelbti griežtą ir atvirą kovą visom abejotinom vertybėm, visiem literatūrinim prisipačėliam“. Šia proga Bičiūnas prisimena net prieš dešimtį metų Liudo Giros — Radzikausko mestą paraginimą (fenomenališka to Bičiūno atmintis!) varyt rašytojus „per kritikos ugnį“, daryt „senųjų reviziją“. Su panašiais sumanymais negalima nesutikt. Tačiau jei Liudas Gira — Radzikauskas („kurs kaip tik atsako Europos Vakarų kritikos supratimui“ — anot Krėvės) ir Bičiūnas ir toliau tenkinsis vien paraginimais (viens antram) ir ketinimais ir tokiu pat tempu darys „reviziją“, tai gali atsitikt, kad jaunųjų, o ypač „senųjų revizijos“ iniciatyva pateks į „Trečio Fronto“ rankas, ir tuomet nė vienas Bičiūnui ir Radzikauskui mielas „Gaisų“ ponas gali atsidurti „atliekamųjų rašytojų“ skaičiuj.

Berods, liūdną Bičiūnų, Radzikauskų ir aplamai „Gaisų“ padėtį bent kiek stengiasi išgelbėt jauna „Gaisų“ pajėga — Juodelis. Atrodo, kad Juodelis tos nuomonės: jei jis jau iš tikrųjų nullis, tai jo vienintelė prasmė stovėt užpakaly vienetu. „Gaisų“ 9-10 Nr. Juodelis aiškina toliau (pradžią žiūrėk „Piūvio“ dviejų nr. komplekte) lietuviškos literatūros ir kultūros krizį. Kadangi

dar ateity numatomos tų „aiškinimų“ įvairios variacijos, tai kol kas tenka nuo jų vertinimo susilaikyti.

Baigiant prisimena dar maža smulkmena iš Bičiūno straipsnio. Bičiūnas tvirtina, kad futurizmas sutapo su bolševikų valdžios politika dėl to, kad bado metu Rusijoje proletarų poetam buvo „patogi būklė“. Vadinas, poemą „150.000.000“ poetas Majakovskis parašė eidamas pilvo sumetimais. Be to, Bičiūnas tvirtina, kad Kazio Binkio „Tamošius Bekepuris“ — „ne kūrybos vaisius, bet pinigų reikalas“. Visa tai, kaip paprastai pas Bičiūną, labai įdomu ir visą tai akla teisybė. Pasirodo, p. Bičiūnas, kad „ekonominio materializmo“ pagalba labai lengva išaiškinti literatūros faktus. Bet, p. Bičiūnas, taip „materialistiškai“ samprotaujant, tamstos straipsnio ilgumo paaiškinimo tektų ieškoti „Vokiečių Komercijos Banke“ „Gaisų“ einamojoje sąskaitoje. P. Bičiūnai, „ekonominis materializmas“ — lazda su dviem galais.

V. Drazdauskas.

LIETUVIŠKI SLUNKIAI IR PELĖDOS

Pereitais metais mes buvom įdomių reiškinių liudininkai. Apvaikštinėjome p. V. Bičiūno, E. Škliaro, A. Jakšto, K. Puidos ir kitokių jubiliejus. Daug gražių žodžių teko išgirsti apie gerb. jubiliatų. Daug nupelnytų ir nenupelnytų komplimentų malonūs jubiliatui prisiklausė, daug būtų ir nebūto apie save prikalbėjo laikraščių reporteriam, o reporteriai, be abejo, neblogai uždirbo ir... išsigėrė. Viskas praėjo kultūringai, gražiai, elegantiškai.

Tik vienas jubiliatas, didysis „chamas“ ir „cinikas“ buvo užmirštas. Tas „chamas“ ir „cinikas“, kuris buvo toli nuo mūsų ponų rašytojų mėgiamo simbolizmo ir estetizmo, kuris, būdamas ne mažesnis nepraustaburnis už „Trečią Frontą“, be abejo, netiko mūsų malonių ponų kompanijoje, nes galėjo juos savo rėžiančiu atvirumu šokiruoti, yra Kristijonas Duonelaitis. Jam *pernai nuo mirties sukako 150 metų*. Mes atsidėję sekėm mūsų ponų jubiliejus, aiškiai nujausdami, kad mūsų ponai neris laiko Duonelaičiui paminėti. Ir iš tikrųjų neatsiminė jo nei Bičiūnas, nei Puida, nei Jakštas, nei kiti mūsų „patentuoti“ kritikai bei literatūros mokovai laikraščių bei universitete.

Liūdnas tikrųjų Lietuvos kultūros darbininkų likimas: — užtenka visokių žmogystų, kurių jubiliejus besvenčiant, tostus bekeliant ir panegyrikas berašant linksmai prabirbina metai, anot Duonelaičio.

Matyt, liet. tautiškai rafinuotai kultūrai tas „nepraustaburnis“ svetimas ir nereikalingas. Todėl „Trečias Frontas“, pats taip pat būdamas, anot

tų ponų „genijų“, ne mažiau „ciniskas“ ir „chamiškas“ už Duonelaitį, drįsta manyti, kad apie Duonelaitį teks kalbėti tik „Trečiam Frontui“.

BUKIETAS JUBILIEJAUS PROGA

Pereitais metais „Trečias Frontas“ nesuskubo paminėti gerb. Jakšto 70 m. jubiliejus. Tebus mum atleista, jei mes tik dabar teatliksime šią malonią pareigą.

1930 m. išėjusioje jubiliejinėje Jakšto „Lyrikoj“ greta „Šv. Pranciškaus himno“ (25 p.), greta „Himno šv. Elzbietos mirties sukakčiai“ (64 p.), greta „Šen eikit, krikščionys“ (41 p.), „Giesmės Jėzui kūdikeliui“ (44 p.) ir k. yra himnas ir... „Trečiam Frontui“ bei aktyvistam. Manome, kad gerb. jubiliatą kaip poetą, kritiką ir kaip žmogų geriausiai charakterizuos žemiau cituojamos jo paties nupinto poezijos bukieto eilutės:

... nesat echistai, nei konstruktyvistai,

Bet turit naują vardą, esate... šunistai.

Jis (tas vardas. *Red.*) publikai pateisint bus
[visai lengvoka,

Skelbkit tik: mūsų poezijai šuneilės tetinka...

Taip pat, kad jau ir vertė šunprozės pašoko...

... pritaras daug kas ir šūktels: valio, mūsų šun-
[nistai!

Gera taip pat pradžioje rašinio paklausti:

— Vyrai, kuo būt geriau man: šunim ar
[poetu...

ir t. t. ir t. t.

Rodos, prie pacituotų žodžių nėra kas pridėti: taip ir matai tą gerą, pilną doros ir krikščioniškos artimo meilės kunigą, gero skonio poetą ir kritiką. Iš tikrųjų, visais atžvilgiais sektiną pavyzdį parodai mum, gerb. jubiliate!

KONKURENTAI

Gerb. dailininkas A. Žmuidzinavičius - žemaitis, nežinia, ar norėdamas padidinti savo nuopelnų, ar Lietuvos grafomanų skaičių, surinko per kelias dešimtis metų rašytus eilėraščius ir išleido knygą „Gyvenimo takais“, neabejotinai užimdamas garbingą vietą šalia Gilbonio, Arėjo Vitkausko ir kitų žymių patriotiškų vyrų. Kad būtų stipriau, pridėjo savo fotografiją, o geraširdis Liudas Gira parašė ilgą įvadą ir uždėjo autoriui laurų vainiką. Mum nieko nelieka, kaip tik lenkti galvą prieš urną, kurioje ilsisi galutinis bankrotas, ir užgiedoti „Requiem aeternam“.

Taip pat su gilia godone lenkiame galvą prieš a. a. futuristą Kazį Binkį, kuris ne taip seniai išvertė į lietuvių kalbą Internacionalą, o dabar... Mutantur tempora, ponas Binki, ne pravda li?

UŽ LIETUVOS SIENŲ

IŠ VOKIEČIŲ ŽEMĖS

Apie Werfelį
ir
Edschmidą

Kad ekspresionizmas Vokietijoje atgyveno savo amžių, tai visų pripažinta. Bet kaip nyksta šis literatūros judėjimas ir kaip kuriasi naujas literatūros plėtotės etapas, — šis klausimas reikia panagrinėti. Mes paimsime du ryškiausius pavyzdžius.

Franz Werfel buvo ekstatiškausias, besiblaškas, isteriškas ekspresionistas. Jis buvo radikališkas „dievo ieškojimo“, „tiesos ieškojimo“ atstovas. Drama „Žmogus iš veidrodžio“, vienas įdomiausių ekspresionizmo dokumentų, mum rodo visą Werfelio „dievo ieškojimo“ gilumą, neramumą ir pasmerktą žūti blaškymąsi. Tokia pat buvo ir jo lyrika.

Ekspresionizmas buvo buržuazijos gyvenamo krizės revoliucijos sambrūzdžio ir infliacijos laikų išreiškimas. Werfelio kūryba buvo kraštutinė šios nuotaikos reiškėja.

Visa tai praėjo. Dabar, kada stabilizuota aukso markė, magazinai perpildyti prekių, ekstatiškas „dievo ieškojimas“ atrodo komiškas ir per daug pasenęs daiktas.

Reikia apsiginkluoti naujais ginklais. Reikia prisitaikinti. Reikia ieškoti naujų vaizdų ir žodžių.

Werfelis palinksta į prozą. Pirmame jo romane „Verdi“ (1924 m.) dar jaučiamas naujo kelio ieškojimas. Daikto schematizmas, abstraktiškumas, pabrėžtas sumanymo romantiškumas, pernelyg atsargi ir nedrąsi kompozicija. Šis romanas buvo preliudija į tokias Werfelio knygas, kaip „Smulkaus buržuazijos mirtis“, „Vieno žmogaus paslaptis“, „Abiturientų diena“, kur naujoji proza įgyja visai pastovius bruožus.

Svarbiausias Werfelio naujųjų prozos darbų bruožas — buitiškumas. Werfelis vokiečių buržuazijos gyvenimą vaizduoja su atsidėjimu ir smulkmeniškumu. Jis rodo mum pokarinės epochos miesčionis, pergyvenusius infliaciją ir prisitaikiusius prie stabilizacijos, kurių pilkoji buitį jis nori išžiūrėti heroizmo bruožų.

KRAUJO PERPYLIMAS IR KITOS MEDICINIŠKOS OPERACIJOS

„Gaisai“, pagauti didelės anemijos, kurios savo skystimu nestengia pašalinti nė p. Bičiūnas, perpildinėja kraują į save iš Miškinio, Kossu-Aleksandravičiaus, Salomėjos Neries, Juodelio ir k. Jei mokama, visada atsirastų norinčių būti operuojamais...

Matyti, „Gaisuose“ nuolat reikalingi ir dezinfektoriai, ypač „Trečio Fronto“ bacilom užmušti. Šias garbingas pareigas iš pradžių ėjo ponas Puida, paskui ponas Herbačiauskas, ponas Bičiūnas, o pastaruoju metu (žiūr. „Gaisų“ N 9—10) visus juos, pavargusius sunkiame darbe, sutiko pavaduoti jaunutis ponas Juodelis, kurio gražus straipsnis apie „Permanentinę krizę“ savo „aukštu skoniu“ ir „didele išmintimi“ drąsiai gali varžytis su kuriuo nors minėtų ponų skoniu ir išmintimi.

Tarp kitko, įdomu konstatuoti, kad „Gaisai“ pumpuoja sau kraują ir iš kitų versmių: spausdina iš „Ryto“ jau anksčiau spausdintą T. Manno „Mažojo pono Fridemanno“ vertimą (žiūr. 1930 m. „Ryto“ N N 182—184), ima straipsniukus iš vok. vaikams skiriamą žurnaliuko „Weltstimmen“ ir iš kitur. Duok dangau, kad bent šios operacijos

išgelbėtų mūsų gerb. ponų žurnalą nuo mirties, nes be jo būtų liūdna ne tik jiems, bet ir mes ne tektume linksmo pasiskaitymo.

GYVENIMAS KAIP PASAKA

Ir nusileido išganymas į mūsų šalį. Toks didelis, kaip soboras. Kasdien mūsų Parnasan kopija nauji talentų būriai, vieni smarkiai spardydami, kiti paklusniai Aukščiausiam giesmes triūbydami. Bet džiaukimės! Nes tas viskas kopija į mūsų Parnasą.

Ir nusileido darbas į mūsų šalį. Pilna įvairiausių laikraščių, — ūkiškų, bulvariškų, tautiškų, liberališkų ir klerikališkų. Ir visi jie visada prirašyti. Visuose reiškiasi lietuviškas genijus, kuris kada nors nušvies mūsų krašto vardą visame pasaulyje.

Ir nusileido geras gyvenimas į mūsų šalį. Nes kurie rašo *naudingus* eilėraščius — uždirba po pusantrą lito už eilutę, kurie rašo *naudingą* prozą, taip pat ne mažiau gauna, idant prasižyvytų patys ir šeimos niekuomet nebūtų alkanos.

Todėl džiaukitės! Džiaukitės visa širdimi ir visais penkiais kūno pajautimais. Tie, kurie spardosi, tie susipras kada nors, nes juk ir jiems reiks prasižyvyti! Tada tik mokėkime prie jų šviežios odos atitinkamus popierius priklijuoti. Tai jūsų, senių, darbas. O dabar... dabar dar arbata ne visa išgerta...

Šiuo atžvilgiu charakteringiausia jo „Smulkaus buržua mirtis“. Smulkus, pilkas nežymus žmogelis, 100% miesčionis čia pasireiškia niekingai ir komiškai, bet, be abejo, herojiškai.

Archimiesčioniškam kasdieniškume, miesčioniško gyvenimo purvyne yra sava herojika, sava menkutė didybė. Visa tai skaitome minėtojo aštriojo, žibančiojo ir puikiojo knygoj, kuri yra, šiaip ar taip, vienas stambiausių paskutinės vok. literat. kūrinių.

„Vieno žmogaus paslaptis“ ir „Abiturientų dienų“ Werfelis gilinasi taip pat į šių dienų miesčionių buitį. Tos knygos gilios, nuoširdžiai skaidrios, bet jas drasko vidaus priešgynybė. Ši meniška sistema gyvena dėl pasibaisėtino, tikrai be išeities pesimizmo. Ji pilna tokio skausmo, liūdesio, nusiminimo ir piktos neapykantos, jog tenka kalbėti tik apie visišką nusivylimą ir neramumą, pridengtą išviršine ramybe ir tvarkingumu. Kankinami prieštaravimai neužmiršti ir neišsilygino. Jie tik paslėpti po melaginga stabilizacinės gerovės žieve.

F. Werfelis savo paskutiniiais kūriniiais sukurią naują formą miesčioniško pesimizmo, — formą be atvirumo.

Kasimir Edschmid ekspresionizme buvo paviršutiniškas ir lengvamintiškas žonglierius. Jis niekad nedavė gilių kūrinių. Amžinai jis šposavo ir laužėsi. Taip gimė jo keistos, tačiau ne be aštrumo novelės: „Šeši įtakai“, „Hercogienė“, „Timuras“ ir margi kritikos mėginimai „Dvigalvė nimfa“, „Knygų Dekameronas“.

Ekspresionizmo sugurimas Edschmidui buvo vartai į buržuazijos rojų. Jis labai greitai „prisisitaikė“ ir virto pirmos rūšies snobu, pasiryžusiu aptarnauti einamuosius savim patenkintos miesčionijos reikalavimus. Jis nuėjo dviem linijom: *reportažo ir sensacinio romano*, sugaunančio paskutinį miesčionijos mados šūkį.

Naujausia ir madingiausia stabilizacijos laikotarpio literatūra yra aprašymas, fotografuojąs tikrovę su gero aparato tikslumu. Edschmidas prie to prisitaikė labai greitai. Jis rašo apie Ispaniją, apie Marokko, apie Juodkalniją, karalius ir šokėjas, anglų patrankas ir senas bažnyčias. Apie viską, ką nori. Jo puikus sąmojingumas dabar tarnauja fotografijai biurgeriam pasigėrėti.

Edschmido reportažas pilnas biauraus, savim patenkinto sotumo. Tai triumfuojančio snobizmo literatūra. Bet vis dėlto visa tai aštru, pasta-bu, savotiška.

Edschmidas dirba ir romanus. Čia jisai labai mėgiamas sensacijų skaitytojo. Jo romanai „Sportas aplink Gagali“ — tai keista ir šlykšti nesveikos erotikos, madingų džiaugsmų dėl sporto rekordų ir biauraus pataikavimo marmalynė. Edschmidas garbina „aukštesniąją visuomenę“ su tikrai pasigailėtinu pamėgimu.

Šis poetas galima laikyti žuvusiu tvankioj stabilizacinės Europos atmosferoj.

Vokietijoj yra du keliai. Virsti cinišku, savim patenkintu fokstrotuojančiu miesčionim. Tai Edschmido kelias. Paslėpti skausmą po išviršinio ramumo skraiste — tai Werfelio kelias.

Taip sunyko Vokietijoj literatūrinis judėjimas, kuris yra vadinamas ekspresionizmu.

Bet šalia šios nustumusios literatūros Vokietijoj kyla nauja darbo poezija, pilna maišto prieš dabartinę vokiško biurgerio ramią „laimę“, organizuojanti darbo žmones ryt dienos žygiui, pilna kovos patoso ir energijos. Svarbiausi šios srovės atstovai yra *Johannes R. Becher, Kurt Kläber, Kurt Tucholsky, Emil Ginkler, Oskar Kahnel* (mirus), *Ludwig Renn* ir kt., neskaitant daugybės antikarinųjų romanų autorių. Apie šių žmonių kūrybą teks kalbėti kitą kartą.

A. V.

Lampelio byla

Garsioji pernykštė „Lampelio byla“ dar ir dabar Vokietijoj nenustoja savo aktualumo. Radikališkai kairus rašytojas Lampelis anais metais išleido romaną, kuriame su dideliu atvirumu pasakojo vokiečių nacionalistų baisias veikimo paslaptis. Lampelį netrukus areštavo ir apkaltino priklausius vienose Aukšt. Silezijos žudynėse, suaruostose „Oberlando“ korporacijos, 1920-21 met. Ši byla sukėlė didelio susidomėjimo.

Pirmiausia — Petras Martinas Lampelis, smulkiosios buržuazijos atstovas, visiškai demoralizuotas karo, revoliucijos, infliacijos ir t. t. Dvasininko sūnus, aristokratiško instituto auklėtinis, karo metu — savanoris. Mokėsi teologijos Berlyne, buvo karininkas Baltijoje, vėliau — dalininkas, leidėjas, policijos karininkas, fiziškos kultūros mokytojas, banko tarnautojas ir Reichsvero biuro bendradarbis; būdamas policininku aktingai dalyvavo įvairiose fašistinėse korporacijose Tūringijoje. Staiga 1928 metais didžiausiam nusistebėjimui Lampelis meta viską, pakrypsta radikališkai kairėn. Jo knyga „Sukilimas auklėjimo namuos“ nuplėšė uždangą nuo buržuazinių pseudohumanistų ir pseudonacionališkos kultūros. Antrasis jo romanas pasirodė dar įdomesnis: atidengimas slaptų nacionalistų organizacijų paslapčių Vokietijoje.

Aukštojoj Silezijoje ir Bavarijoj 1919-21 m. ir vėliau buvo inscenuota keletas kruvinių vaidinimų, daugiausia Noskės, Liudendorfo, Hitlerio ir kitų pasekėjų, propaguojant „tėvynės meilę ir humanizmą“, anots vieno poetiškai nusiteikusio prokuroro.

Dalykai paaiškėjo labai ryškioje šviesoje. Lampelis kaltinamas. Taip, Lampelis galėjo nusi-kalsti dvidešimčia užmušimu, nes jį inspiravo

naujosios tautiškos kultūros ir humanizmo „trągeriai“, bet ir tai nė kiek nebūtų kreipta dėmesio, jei ir toliau jis būtų tą fašistišką kruviną misiją vedęs Aukšt. Silezijoje prieš darbininkus ir kitų nacijų žmones.

Lampelis kapituliavo. Jis pavargo. Pamatė visą buržuazinės visuomenės ir jos kultūros realybę. Išsigando. Jo „Sukilimas auklėjimo namuose“ — didelio atvirumo ir tiesos dokumentas, kurio neužtušuos joki teismai ir provokacija. Daugelis artimų buržuazinei kultūrai rašytojų nusivilią ja ir bėga neatsigręždami. Rašo vienas nusivylimo ir dekadanso knygas. Buržuazinės kultūros puve nos dvokia. Žlugimas jos — netolimas.

IŠ STRS ŽEMĖS

Internac. revoliucinių rašytojų konferencija

Yra dvi tarptautinės plačiu mastu veikiančios rašytojų organizacijos: *Pen klubas* ir *Internacionalinė proletarinių revoliucinių rašytojų sąjunga*. Prie pirmojo priklauso daugelis žymių Vak. Europos rašytojų iš buržuazinių sferų, klubo vadovybę sudaro renkama klubo valdyba. Prie antrosios — priklauso viso pasaulio proletariniai revoliuciniai rašytojai, sąjungai vadovauja centralinis prol. rev. rašytojų sąjungos biuras.

Tiesa, 1930 m. gale Heinricho Mann'o ir kitų rašytojų pastangom norėta suorganizuoti pasaulinę, taip sakant, demokratinių rašytojų sąjungą, bet reikiamo veiklumo iki šiol ji neparodė. Reikia konstatuoti, kad ir *Pen klubas* nepakankamai pajėgia išspręsti tarptautines kultūros ir literatūros problemas, išdirbti nuosaikią, visiems savo nariam priimtina generalinę liniją; šiaip ar taip, jo reikšmė apsiriboja profesiniuose įvairių tautų rašytojų rėmuose.

Griežtumo ir aktingumo, sprendžiant naujosios literatūros problemas ir kovos metodus už naują proletarinę kultūrą, pastaruoju laiku parodė tik Internacionalinė revoliucinių rašytojų sąjunga. 1930 m. lapkričio mėn. Charkove įvyko centralinio biuro sušaukta konferencija, kurioj dalyvavo iš 22 valstybių rašytojai, kalbą 20 įvairių žemės rutulio kalbų. Be Europos, dalyvavo rašytojai iš abiejų Amerikų, Japonijos, Kinų, Arabijos etc. Be daugybės kitų, konferencija svarbiausius nutarimus padarė iš dviejų referatų: *Bela Illes'o* apie Internacionalinio Biuro darbą iki šiol ir *Averbach'o* apie revoliucinės literatūros platformą.

Karščiausių ginčų sukėlė pirmasis referatas. Vieni tvirtino, kad prolet. literatūroje lemiamos reikšmės turi vadinamieji darbininkų korespondentai, palaikymas tik aiškiai nusistačiusių pro-

let. revoliucinių rašytojų ir darb. korespondentų. Kiti laikėsi prancūzų rašytojo *Barbusse* formulės: „Proletarinė literatūra gali atsirasti tik ten, kur laimėjo proletariatas. Šiaip jau revoliucinė literatūra gali būti tik revoliucinės inteligentijos literatūra“... Generaline sąjungos linija liko kompromisinis nutarimas: darbininkų korespondentų judėjimas proletarinės literatūros laimėjimui turi didžiausios reikšmės, bet taip pat vertinami ir tų rašytojų žygiai, kurie buržuazinėse šalyse stengiasi sukurti proletarinę literatūrą, daugiau ar mažiau atitinkančią savo krašto proletariato kovą už socializmo įgyvendinimą.

Apie naujos formos ir naujo turinio problemas kalbėjo *Averbachas*, vienas talentingiausių jaunųjų literatūros kritikų. Jis davė Vak. Europos buržuazinės literatūros analizę, kalbėjo apie naują *Henrik de Man* kultūros evangeliją, išaiškino pereinamą mistikos, antroposofijos rolę, moderninės literatūros seksualinę problematiką ir siaurą psichologizmą. Proletarinės literatūros sąvokos kriterijų jis taip formulavo: „Svarbiausia ne kas rašo, ne kam rašoma. Viskas pareina nuo idėjų turinio (idėjų turinys nėra identiškas temai). Nulemiamos reikšmės turi tai, iš kokios dvasinės struktūros literatūra eina ir kam ji tarnauja“. „Mes neskiriame formos nuo turinio, bet mes žinome, kad turinys vyrauja. Šiuo momentu mes gyvename naujo turinio ir senos formos kovos periodą. Naujų idėjų turinio ieškojimas veda į naują formą. Išėjimo tašku tėra vienas lozungas: mūsų forma turi būti suprantama milijonam. Mes negalime atskirai išspręsti žanrų klausimų, bet turime išeiti iš bendrų metodo klausimų“...

Tiesą sakant, marksistinė literatūros kritika jau seniai buvo tuos principus nustačiusi. Originalus čia *Averbach'o* gal tik formulavimas.

Antroji internacionalinė revoliucinių rašytojų konferencija sprendė dar daug įdomių literatūros klausimų. Deja, nei vieta, nei pagaliau mūsų gazetės tikslai neleisdžia juos visus čia surašyti.

B. R.

Baltgudžių literatūros orientacija

Baltgudžių dailioji literatūra greitai tempu ėmė augti tik nuo 1905 metų. To periodo literatūroje, kurios ryškiausiai atstovai buvo *J. Kupala*, *J. Kolas*, *C. Gartny* svarbiausia vyravo neapykanta prieš nacionalinius priešus ir kvietimas kovoti už nacionalinį išsilaisvinimą. Toji rašytojų grupė telkėsi apie centralinį visos tautos žurnalą „*Naša niva*“ ir to žurnalo bendradarbių tarpe sudarė labiausiai demokratišką sparną. Bet ideologine prasme ji niekuo nesiskyrė nuo to literatiškojo patriotizmo, kuris idealizavo Baltgudijos praeitį ir ūgdė vienos, beklasės baltgudžių tautos idealą. Savo socialinėje programoje toji rašytojų grupė

nesiekė nieko daugiau, kaip kiekvienam Baltgudijos valstiečiui duoti sklypelį žemės ir išlaisvinti jį iš pono bei valdininko nevalios.

Atstovaudama šitokią liberališką demokratizmą, šitoji rašytojų grupė proletarinę revoliuciją, ėjusią gyveniman su griežtai radikališka programa ir veiksmis, be abejo, priėmė neigiamai. Ir jei vėliau, įsigalėjus tai revoliucijai, ta rašytojų grupė ja ir pasiklovė, — vis dėlto ji tai padarė labai nenorom. Ir dabar tos grupės rašytojai, baigią savo amžiaus dienas, baltgudžių literatūroje nežymiai tebereiškia praėjusių laikų ideologiją.

Slenkstį iš baltgudžių tautinio atgimimo literatūros į revoliucinę, proletarinę literatūrą pirmas peržengė rašytojas M. Čarota, 1921 metais išleidęs poemą „Bosyja na vogni ščy“, kurioje vaizduojamas Baltgudijos proletariatas, kovojas už savąją revoliuciją.

Paskum Čarotą literatūrinė arenon išėina visa eilė jaunų rašytojų: Aleksandrovičius, Kuzma Čorny, Krapiva ir kit.

Jaunoji literatū karta įnešė baltgudžių literatūron naujų revoliucinių motyvų. Eilėraščiuose, poemose, apsakymuose jaunieji rašytojai pateikia ištisą eilę vaizdų iš pilietinio karo ir kovų už revoliuciją. Jų kūryboj apskritai jaučiamas tam tikras revoliucinės romantikos dvelkimas.

1923 met. susikuria lit. organizacija „Molodniak“. Socialinė tos organizacijos sudėtis buvo labai nevienoda. Be negausaus proletarinių elementų skaičiaus, organizacijoj daugiausia susitelkė valstietiško ir inteligentiško kilimo žmonės. Organizacija augo labai sparčiai ir jau 1925 metais turėjo 500 narių, įskaitant į tą skaičių ir įvairių ratelių korespondentus.

Bet aštrėjanti klasinė kova krašte sukėlė tam tikrą diferenciaciją ir „Molodniako“ organizacijoj. 1926 met. pabaigoj atsiskiria rašytojų grupė priešaky su Dubovka, Pušča ir kitais, ir suorganizuoja naują sąjungą „Uzvyšša“. Iš tos organizacijos paskelbtų tezių matyti, jog toji rašytojų grupė orientuojasi aiškiai antiproletarine linkme.

1927 metais nuo „Molodniako“ vėl atskyla ant-ra rašytojų grupė (Čarota, Aleksandrovičius, Zareckis, Dudaras), kuri drauge su rašytojais, anksčiau dirbusiais „Naujoj dirvoj“, sukuria lit. organizaciją „Polymia“. Šito naujo skilimo svarbiausia priežastimi buvo nacionaldemokratizmas, kuris padarė įtakos daliai „Molodniako“ narių.

Naujoji „Molodniako“ vadovybė, susidariusi po antrojo skilimo, ėmė orientuotis griežtai proletariškų elementų linkme ir telkti apie save Baltgudijos mažumų rašytojus. Tokiu būdu susikūrė vadinamasis Belapp'as (t. y. Baltgudijos proletarinių rašytojų asociacija), kuris pradėjo naują baltgudžių literatūros puslapį.

Kiekviena tų trijų literatūrinių organizacijų nesudaro aiškios vienumos kaip kūrybiškuoju, taip

ir ideologiniu atžvilgiu. Literatūrinė organizacija „Polymia“, nežiūrint to, kad jos bendro charakterio svarbiausias bruožas — nacionaldemokratizmas, savo narių eilėse turi tokį rašyt. kaip Čarotą, pateikusį visą eilę proletariškos dvasios kūrinių. Joje yra ir pora proletariatui artimų „popučikų“, kaip Nemanskis arba Staševskis. Bet joje taip pat randam ir M. Zareckį, parašiusį griežtai reakcinį romaną „Kriviči“, arba Dudan-Glybockį, davusį ne mažiau reakcinę apysaką — „Vėjas iš rytų“.

Labiau nacionaldemokratizmu persiėmusi antroji lit. organizacija „Uzvyšša“ taip pat turi keletą proletarinei ideologijai artimų „popučikų“. Ir apie Belapp'o sąstatą taip pat negalima kalbėti kaip apie kažką griežtai vieningą. Čia šalia proletarinių rašytojų (kaip Limanovskis, Golovač, Aleksandrovič, Kobec ir kit.) yra ir rašytojų valstietiškos ideologijos (V. Koval, Barakov ir kit.).

Be abejo, vadovaujamas vaidmuo baltgudžių literatūroje priklauso Belapp'ui. Jis veda atkaklią kovą su visais reakciniais elementais literatūroje ir jau spėjo sutelkti apie save geriausias jaunosios rašytojų kartos jėgas.

Proletarinė lit. kritika, tiesa, dar labai silpna ir šioje srityje svarbiausios pozicijos dar tebėra visokių idealistų eklektikų rankose. Bet pats gyvenimas ir laikas dirba jų atstovaujama pozicijų nenaudai.

Paskutinis, t. y. porevoliucinis dešimtmetis baltgudžių literatūros istorijoj gali būti laikomas didelių meniškų laimėjimų laikotarpiu. Dabar baltgudžių literatūra jau gali pasigirti kuone visų meniškų formų — pradedant romanu, poema ir baigiant drama — tobulai padirbtais kūrinių, ko toli gražu ji neturėjo carizmo laikais.

J. R.

IŠ SKANDINAVŲ ŽEMĖS

Jaunosios literatūros srovės Skandinavijoj¹ šių dienų Skandinavų literatūros kelias darosi nuolat sielvartingesniu romano ieškojimu. Bet šis kelias yra dar labai apžėlęs lyrika. Todėl gana nebloga rašytoja norvegė *Sigrid Undset* yra vienintelė, kuriai Švedų Akademija galėjo atiduoti Nobelio premiją, ir kas skaitė jos romanus, per daug aiškiai mato, kad Skandinavų literatūra, palyginus su paskutiniais praėjusio amžiaus dešimtmečiais, atsidūrusi tikrai liūdnoj būklėj.

¹ Šį straipsnį neseniai miręs švedų poetas Henry Parland parašė specialiskai „Trečiam Frontui“ netrukus prieš savo mirtį.

Šis tvirtinimas gali susidurti su prieštaravimu: vidutiniškas niveau palyginti aukštas. Bet dekadanso periodo poezijos vidutiniškas niveau visada aukštesnis arba žemesnis. Kad tai yra dekadanso periodas, išeina iš to, jog niekas nepakyla aukščiau vidutiniškumo, ir rašytojai egzistuoja vien savo technika.

Tas techniškas šlifotumas dabartinės Skandinavų literatūros charakteristikai galėtų būti beveik išsemiamas. Impresionistinė novelė, bagatelinė fin de siècle (šimtmečio pabaigos) lyrika, išspausdinta pirmos rūšies popieryje specialiai sužetui pritaikintų raidžių tipu, kas knygai patikrina rinką. Todėl daug skaitoma vertimų literatūros. Skandinavų skaitytojas mano dėl to esąs neatsilikęs nuo savo laikų ir pretenduoja į naują objektingumą (neue Sachlichkeit), dar neišmokęs suprasti ekspresionizmo.

Tiek apie „oficialinę“ literatūrą. Šalia jos esama — beveik galima išsireikšti, požeminių srovių, kurios kyla iš vegetuojančio estetizmo ir todėl į jas žiūrima su nepasitikėjimu. Jų pionieriai daugiausia lyrikai; nepasitikėjimas dėl to darosi dar didesnis.

Ypatinga Skandinavų lyrikos žymė: kad ji arba banališka arba perdėta. Paprastai čia tinka pirmas minėtas atsitikimas. Literatūros kritika taip pat išimtinai jam taikoma, ir kai į kraštą papūtė nauji vėjai, ji buvo bejėgė. Išsigandusi ji surado žodį „modernizmas“. Tai turėjo būti keiksmo žodis, bet pasidarė smogiamuoju žodžiu.

Šiais laikais daug kalbama apie modernizmą Skandinavijoje. Aš netikiu, kad kam nors visiškai aišku, kas tuo žodžiu suprantama. Bet šiuo banališku išsireiškimu būtų galima išreikšti tai, kas buvo iškelta prieš bagatelinę literatūrą.

Apie tai būtų galima pasakyti tas pat, kas ir apie ekspresionizmą. Nes šie vienur ar kitur suliepsnoję protestai yra išimtinai lyriški. Jie mielai vartoja net žodį — idealizmas. Gal būt, jie tuo ką nors supranta. Jų problematika yra chaotiška; iš jų išsirutuliojo ir berimiškos eilės, kas šiom dienom Skandinavijoje kultivuojama. Berimiškos eilės, labiausiai švediškosios, maža dulkių tenuitytė nuo rašomojo Skandinavų literatūros stalo.

Nežiūrint viso jo perdėjimo, jam pavyko nutiesti nauji keliai ir naujas — dažnai sinkopuojantis — ritmas. Berimiškos eilės, kokių jų pasitaiko vokiečių, rusų ir prancūzų poezijoje, neigia bet kokius architektoniškus įstatymus, jos gali virsti proza. Čia architektonika nuveda iki kraštutinumo, ji sulaužo rimo dekoracijas ir nueina į aforistinę koncentraciją.

Šioj vietoj naujas objektyvumas (neue Sachlichkeit) peršviečia ekspresionizmo rūko skraistes. Bet tos skraistės vis dar tirštos ir neperšviečia-

mos, ir tik neaiškiai galima suvokti, kas už jų yra. Lengviau kupranugariui pralįsti pro adatos skylę, negu švedų Akademijos kalėjimo sargui Fredrikui Bök'ui pažinti jaunosios Skandinavų poezijos architektoniką.

Todėl ji gyvena sunkų ir neaiškų gyvenimą. Trūksta kontakto su publika, nes ji nebepakenčia lyrikos — ta lyrika publika šeriama nuo 1890 metų ir tat jai perdėm įkyrėje. Publika pilna tradicijų ir dėl savo meniško skonio ieško saugumo jau patentuotom formom. Bet jaunieji vieton lygiai sufrižuotos literatūrinės technikos — reikalauja asmenybės.

Kiekvienas protestas pradžioj lyriškas. Skandinavų modernistai išėjo iš lyrikos ir naujo objektingumo įtakos dėka — nuėjo į aforistinę koncentraciją. Yra pavojaus, kad jie, kaip ir vienintelė, tikra švedijoje priešaky einančios generacijos asmenybė — Wilhelm Ekelund, — nori būti gilūs ir pradeda fabrikuoti aforizmus.

Henry Parland.

IŠ ŽYDŲ ŽEMĖS

Jaunoji hebrajų literatūra Teko nugirsti iš kai kurių žydų, kad Palestinos jaunieji rašytojai palyginti gana daug domisi lietuvių literatūra ir ypačiai jaunąja. Taigi mum pravartu šiek tiek susidomėti tais, kurie domisi mūsų darbais.

Seniau hebrajų literatūra buvo išimtinai šventa ir taip prikibusi prie senųjų tradicijų, kad niekas iš jaunesniųjų jos neskaitė ir pasaulis apie ją beveik nieko nežinojo. Todėl prancūzas, jeigu jis ko nors nesupranta, sako: „C'est l'hébreu pour moi“ — tai man hebraiška, vadinasi, nesuprantama.

Bet, štai, pasibaigus Didžiajam karui ir Palestinei išsilaisvinus, prasidėjo žydų plaukimas į savo tėvynę. Aišku, kad iš karto negalėjo būti jokios kalbos apie literatūrą ir kitas meno šakas. Visų dėmesys buvo nukreiptas į ūkių įrengimą, krašto atstatymą ir apskritai į visokią darbą, kuris galėjo fiziškąją Palestiną pastatyti iš primityvizmo į aukštesnę kultūros laipsnį. Tuo tarpu palengva pradėjo rodytis ir dvasinės kultūros pirmieji žiedai.

Daug vargo iškentęs, pėsčias ir apdriskęs atėjo į Palestiną žydų rašytojas Šlionskis su žmona, kuris beveik ir laikomas naujosios hebrajų literatūros tėvu. Kilimo jis buvo iš Krymo chasidiškos šeimos. Iškentęs rusų revoliuciją, visai be leidimo paspruko iš Rusijos ir, keliaudamas per visą Europą, pasiekė Palestiną. Jis pradėjo rašyti eilėraščius hebrajų kalba jau nebe švento,

bet kartais visai revoliucinio turinio. Paskiau juo pasekė visa eilė kitų žydų jaunųjų rašytojų.

Kadangi pirmasis gyvenimo etapas Palestinoj buvo nomadiškas, be patogaus materialinio gyvenimo, todėl tas viskas turėjo atsispindėti ir jo kūryboj.

Ir šlionskis ėmė agituoti už nomadiškumą, primityviškumą, kuris turi daug panašumo į Gorkio „bosiakiškumą“ ir „Trečio Fronto“ „berniškumą“.

Šlionskis, neblogai pažindamas Europos literatūrą ir įsigilinęs į Špenglerio „Untergang des Abendlandes“, išskėlė šūkį:

šalin nuo Europos!

Rašytojai, menininkai, filosofai, studentai, gyvendami patys lygų, vienodą ir nomadišką gyvenimą, susijungė ir įsteigė organizaciją „Trask“ (Triukšmas), kuris buvo labai panašus į vokiečių „Sturm und Drang“. Bet palengva palapinių gyvenimą keitė barakų gyvenimas, o iš barakų atsirado puikių namų. Aktyviška ir vieninga nuotaika turėjo atslūgti. Prasidėjo diferenciacija. Iš vieno didelio būrio — daug būrelių, iš vienos srovės — daug srovelių. Palestina per 10 metų padarė šimtmečio pažangą. Pagaliau buvo įsteigtas teatras „Ohel“ (Palapinė), kurio direktorium paskirtas tas pats šlionskis. Dabar Palestinoj vyrauja dvi svarbiausios literatūros ir meno srovės. Vienai vadovauja *Urevi Grünberg*. Ši srovė yra sionistiška ir ultratautiška. Kita srovė grupuojasi apie žurnalą „Ketubim“, kurioj yra ir šlionskis. Ši srovė yra radikališka ir tiek stengiasi naudoti nacionalizmą, kiek tas visuomenei ir pasauliui gali suteikti labo. Šioj srovėj yra gabių modernistų, kurie dar tebemėgsta ekspresionizmą arba jau nuėjo į neorealizmą.

Geriausi hebraiškųjų jaunųjų autorių yra gilus psichologas *Steinmanas Horovičius*, kuris gvildena tautos likimą sąryšy su pasaulinėm problemom. Žydų gyvenimą Sovietų Rusijoje puikiai vaizduoja *Hasas*. Kilęs iš Ispanijos *Burla* yra geras arabų gyvenimo žinovas, todėl jo visi kūriniai vaizduoja arabų liaudį. *Agnonas* su nepaprastu virtuoziskumu ir kalbos spalvingumu vaizduoja mažųjų miestelių gyvenimą. O *Avigdor Hameire* yra vadinamas *hebrajų Remarku*, nes jo parašyta knyga apie karą turėjo nepaprastą pasisekimą.

Ir Palestinos žydų kūryba iš tikrųjų gali pasauliui kai ką naujo ir nepaprasto duoti, nes jiem nebėra reikalo visur savo žydiškumo ginti ir pabrėžti, ir todėl jie gali sudaryti menišką sintezį iš žydų tautos ir viso pasaulio gyvenimo bei kūrybos problemų.

Pr. D.

IŠ ESTŲ ŽEMĖS

Naujesnioji estų literatūra Pati jauniausioji estų literatūra, kuri daugiausia yra progresyvišką ir net smarkiai radikališką, iš senesniųjų rašytojų nesulaukia pripažinimo. Senieji visokiais koliojimais stengiasi ją nuslopinti krašto viduje, kad kitų šalių revoliuciniai rašytojai neparodytų pasauliui naujojo diego. Todėl ir mes, neturėdami pakankamai žinių, negalime jauniesiojo literatūrinio estų judėjimo savo skaitytojams nušviesti.

Cia kalbėsime apie „*Noor Eetsi*“ (Jaunoji Estija) grupę, kuri vėliau ėmė skaldytis į radikališkesnes sroves.

Estų tauta yra labai daininga. Dorpatu prof. Andersonas sako: „Nė viena tauta pasauly nėra surinkusi ir užrašiusi tiek dainų, kiek estai“. Apie 1860-70 metus F. R. Kreuevaldas net epą sudarė iš surinktų dainų ir pasakų, panašią į suomių „*Kalevalą*“, ir pavadino ją „*Kalewipoeg*“.

Tuo metu bujojo estų romantizmas (J. Petersonas, Fählmanas, Kreuevaldas, Jansenas, Koidula). Didžiausiu estų realizmo atstovu laikomas *Eduardas Wilde* ir greta jo *Ernstas Petersonas*, daugiau naturalistas. Iš jaunųjų realistų, kurie dar teberašo, yra gana talentingi *A. H. Tammsaare*, *Mait Metsanurk*, *Karl Rumor* ir *O. Luts*. Bet jie neįėjo į „Jaunosios Estijos“ grupę ir liko nuošaly.

Pradėjus nuo 20 amžiaus, kapitalizmas įleido šaknis visoj Pabaltijoje ir rašytojai iš tos naujos kylančios miesčionijos, iš socialinių jos santykių su proletariniu pasauliu sukūrė daug miesčionijai opozicinių novelių ir romanų.

Estuose nauja kryptis literatūroj aiškiai ėmė reikštis nuo 1905 m. revoliucijos, nes kovos banga įjudino jaunosius. Jie pastebėjo tėvų klaidas, pastebėjo socialinę tautos sluoksnių nelygybę ir todėl „kilo kova tarp vaikų, nes pasauliožiūra buvo pajudinta ne vien literatūrinė, bet ir socialinė plotmėj“.

1905 m. išėjo pirmas Nr. „*Noor Eesti*“ žurnalo, kuriame bendradarbiavo poetai: *Gustavs Suits*, *Willem Ridala*, novelistas ir kritikas *Fr. Tuglas*. Vis dėlto ši grupė savo pradžioj, kaip reakcija prieš tuomet įsigalėjusį estuose tautinį utilitarizmą, išskėlė „gryno“ meno kriterijus. „Jaunosios Estijos“ lyderis G. Suits pasisakė: „Pirmausia mes surinksime tuos, kurie asmenybės principą stato aukščiau už visuomenės ir minios teoriją, ir kūrybinį darbą daugiau vertina už visokią populiarizaciją“. Pats Suits buvo didelis estetas ir didelis formos meisteris. Jo eilėraščių knyga „*Vėjo šalis*“ ir dabar dar laikoma žymia poezijos knyga.

Kitas lyderis Fr. Tuglas „Jaunosios Estijos“ principus suformulavo kritikai ir prozai ir vėliau pats, rašydamas prozą, griežtai tų principų laikėsi. Tik dabar iš dalies nuo jų atsiskė. Tuglas iš pat savo darbo pradžios atsistojo viso naujojo literatūrinio judėjimo vidury. Vėliau redagavo estų rašytojų sąjungos žurnalą „Looming“ („Kūryba“). Jo geriausi novelių rinkiniai „Antru kart“, „Likimas“, „Sunkumo dvasia“, „Sielų kelias“ ir romanas „Felix Ormusson“.

1917 m. rusų revoliucijos metu dalis subrendusių talentų įstojo į „Siuru“ grupę. Šiai revoliucinei grupei priklausė ir kai kurie „Jaunosios Estijos“ nariai, pav., Fr. Tuglas.

Nors „Siuru“ grupės gyvenimas buvo neilgas, bet ji spėjo sugrupuoti talentingiausius pažanguosius rašytojus. Poetai: *Marie Under, Johannes Semper, Arthur Adson ir Henrik Wisnapuu*. Prozaikai: *Fr. Tuglas ir August Galit*. Kartu su jais veikė dar poetai: *August Alle, Johannes Barbarus* ir prozaikai: *Aleksandr Tassa, Richard Roth ir Jaan Kärner*.

Iš šios grupės ypač Semper ir Kärner palengva pasidarė smarkiais revoliucionieriais poetais, nutolo nuo Suits suformuluotų estetizmo ir individualizmo principų, atiduodami savo lyrizmą masei. Kärneris visai mažai žiūrėjo savo eilėraščių formos ir nesistengė ieškoti naujų kelių. Jam svarbiau turinys. Jis pirmas ir parašė estetiškai eilėmis romaną „Bianka ir Ruth“.

August Alle laikomas estų poetų šeimoj „enfant terrible“. Jis daugiau savotiškas gyvenime negu kūryboj, nors nedaug parašytų knygųčių rodo gana žymų jo talentą. Be to, jis laikomas geriausiu estų feljtonistu.

Daug stipresnis ir mažiau ciniškas yra Johannes Barbarus. Nors ir labai subtylios sielos, bet „nepalankiamas senosios pasaulio tvarkos priešas, kurią jis nori sugriauti kartu su jos morale ir senojo pasaulio politinėm formom“. Jo eilėraščiai energingi, sklandūs.

Vienas gabiausių poetų yra Henrik Wisnapuu, kurio jau išleistos daugiau kaip šešios eilėraščių knygos. Jis, pradėjęs grynai formos reformą, pakėlė balsą prieš literatūrinį nemokšišumą ir, perėjęs futurizmo ir ekspresionizmo pakopas, priėjo ir prie turinio revoliucijos. Jo eilėraščiuose taip pat nemaža cinizmo (cinizmas estų literatūroj atliko didelį naudingą griovimo darbą ir tuo iškovojo sau pilietybės teises).

Vienas įdomiausių prozaikų yra *August Galit*. Savo kūrybos pradžioj natūralistas, begalinis ciniškas, viską išjuokias. Sunku susivokti, kas jam iš

tikro brangu. Pirmą novelių knygą išėjo pavadinta „Šėtono Karuselė“. Vėliau „Kelijantis riteris“ ir romanai „Pasakų šalis“ ir „Purpurinė mirtis“. Vėlesniais savo darbais jis daugiau realistas. Iki šiol vis buvo persiėmęs ekspresionizmo maniera, nors kiti jį vadina tik realistu.

Prie čia suminėtujų priklauso *R. Roth ir Albert Kiwikas*.

Daugelis jaunųjų rašytojų pirmosiom rašymo dienom buvę prisikabinę prie romantizmo, vėliau laimingai peršoko simbolizmą ir net ekspresionizmą ir pateko į neorealizmo sroves. Dabar estuose dominuoja realizmas, arba, kaip sakoma, neorealizmas ir visoks formos paprastumas.

Nežiūrint į kai kurių reakcingumą, vis dėlto pažangieji estų rašytojai žiūri į ateitį optimistiškai, nes plačiosios masės jiems pritaria, jų knygas ir žurnalus išperka, nors senieji ir stengiasi visokiais būdais juos diskredituoti.

Prašosi išvedama paralėlė...

P. S. Naudotasi H. Wisnapuu straipsniu estų literatūros almanache „Pallas“.

Pr. D.

Estų svečias Pereitų metų pabaigoj Kaune lankėsi jaunas estų rašytojas John Lepp — Ruven. Pasirašinėja jis tik slapyvardžiu Ruven. Jau yra išleidęs du prozos rinkinius, pavadintus vieną „Jūra“ (Meri) ir kitą „Vienybė“ (Uehendus), be to, dalyvauja iliustruoto estų žurnalo „Oli on“ (Buvo yra) redakcijoj. Baigęs Tartu universitetą magistro laipsniu (studijavo literatūrą ir meno istoriją), rašytojas leidosi kelionėn po Europą, kad pažintų gyvenimą ir žmones ne tik iš knygų.

Rašytojas reiškia didelių simpatijų Lietuvai, kaip bendro likimo mažai tautai, ir ypač susidomėjęs mūsų naujuoju literatūriniu judėjimu. Pats būdamas mum artimas pasauliožiūros žmogus, John Lepp prižadėjo užmegzti artimesnius ryšius su „Trečiu Trontu“, kai tik grįš iš kelionės (be Latvijos ir Lietuvos, rašytojas lankosi Lenkijoje, Čekoslovakijoje, Bulgarijoje ir k.). Pasikalbėjus matyti, kad užsieny apie mūsų vidujinę būklę gerai žino ir ją įvertina... Taip pat pažymėtina ir tai, kad nors Estija kur kas mažesnė valstybė už Lietuvą, tenai rašytojai profesionalai.

John Lepp žadėjo, be to, aplankyti Lietuvą dar kartą ir surengti literatūrinį vakarą, pradėti konkreтіšką jaunųjų Pabaltės rašytojų bendradarbiavimą.

Jul. But.

Tragiška kasdienybė

Knygos, patei- Pastaraisiais metais karo
sinančios karą romanai ir knyga apie karą
pasidarė dominuojanti viso
pasaulio knygų rinkose. Remarko, Hašeko, Bar-
busse'o, Renno ir kitų pasisekimas aiškinamas
įvairiausiai.

Ir tos literatūros rūšies srovė nesiliauja tekė-
jusi. Rašytojai stengiasi ne tik parodyti praūžu-
sio karo baisumus, reališkiausiai juos antspau-
duodami, bet jie agituoja, perspėja ir protestuoja
prieš būsimąjį karą, kurio pavojaus garai seniai
gaminami kapitalistinio pasaulio.

Prancūzija jau dabar jaučia pavojų savo sien-
nom ir neįstengia su pilna laisve ir atvirumu
pasisakyti prieš karą. Greta giliai pacifistinių
Barbusse'o, Duhamel'io ir Dorgelès'o knygų, štai,
matome knygas ir keliolikos autorių, kurių tiks-
las — atvirkščiai — padaryt karą gražų ir jį pa-
teisinti iš tam tikros pusės.

Michel Yell savo romane „Dezertyras“ stato
klausimą: kas geriau — pergyvent karo baisu-
mus, netekti rankos, kojos, bet grįžti garbingam
piliečiui, ar bėgti, užsitraukti amžiną negarbę ir
žūt ištrėmimo? Autorius tvirtai nusprendžia: ge-
riau eiti į frontą. Savo melodramiškai parašyta-
me „Dezertyre“ Yell su karšto nacionalisto ir
buržuazinio atvirumu visokiariopai pateisina karą.

Eugene Dabit'o romanas „Mažasis Lui“ pa-
rašytas gyvenimiškos apysakos tonais, prikimštas
žanrinių scenų ir vaizduoja Paryžiaus smulkiąją
buržuaziją. Bet autoriaus daikto prasmė ta pati.
Norėdamas demaskuoti visus karo šlykštumus,
autorius sąmoningai išvengia fronto ir savo he-
rojams duoda veikt grįžus atostogų, grįžus iš mū-
šio į pozicijų užpakalį.

Kada karas baigiasi, visi trys — motina, tė-
vas ir sūnus herojus garbina ramų gražų gyve-
nimą, garbina vėl grįžusį ramumą ir lengvabū-
diškai žegnoja praėjusį. Romanas baigiasi pačio
tos baisios imperialistų suruoštos skerdynės da-
lyvio fraze: „Mama, mes vėl gyvensim laimin-
gai“.

Karo vargai išperkami grįžimo džiaugsmiais.

Šiaip ar taip, čia paminėti iš daugelio du bur-
žuaziniai rašytojai, du tipingi imperialistinio re-
žimo garbintojai neįstengs savo menkom, melo-
dramiškom knygelėm užtenkti tos bangos, kuri
liejasi, kuri nenori karo, kuri visokiariopai eina
prieš jį. Bet jeigu jis ir kultų kada, tai tik pačių
imperialistų nenaudai.

Monarchistinis Mes žinome katalikų bažnyčios
indeksas indeksą, kuriame atsiduria vi-
sų šalių pažangieji rašytojai.

Diena iš dienos triūsiasi „šventosios žiurkės“
po sielos turtus, išleistus į pasaulį, ir surašinėja
„prakeiktuosius“. Užgintų knygų sąrašai kas mė-
nesis pasirodo „Osservatore Romano“ laikraštyje.
Bet maža kas juos dabar bestebi, ir patys kuni-
gai dažnai skaito tai, kas indekse užginta, nes
užginta beveik... viskas.

Bet štai Londone ėmė eiti „Internacionalinės
monarchistų žinios“, kurių tikslas atremti visus
puolimus prieš monarchijas, vistiek, kur jos be-
būtų: Europoj, Azijoj, Amerikoj ar Centralinėj
Afrikoj. Šis laikraštis ėmė spausdinti knygų in-
deksą ir autorių sąrašą, kurie yra kenksmingi
skaityti monarchistam, ir kurių reikia vengti bei
naikinti. Bet gaila tų monarchistų daugiau negu
katalikų, nes jų balso juo mažiau kas klauso.

Kol kas spėta įrašyti į indeksą Anatole
France, kuris smarkiai juokėsi iš monarchijų ir
monarchistų. Jis esąs juo pavojingesnis, nes esąs
paveldėjęs iš Voltaire'o aštrią satyrą ir savo juo-
ku greičiau įtikina skaitytoją negu rimtais ar-
gumentais.

Paskiau Maksimas Gorkis, Lenino draugas ir
mokinys, kurio raštai esą abejotinos meniškios
vertės.

Romain Rolland'as — kurio visi veikalai esą
gana silpni, bet turį savy sprogdinamos medžia-
gos, su kuria esą galima koncentruotą jėgą iki
anarchijos išsprogdinti. Albertas Einštein'as —
vokiečių profesorius, garsus reliatyvizmo teorijos
kūrėjas, kuris esąs priešas visom tradicijom. Jis
neapsiriboja vien matematikos mokslu, bet esąs
labai palankus bolševistinėm idėjom ir kitiem po-
litiniam šio pasaulio reliatyvumam. Toliau eina
Bernardas Shaw, kuris esąs klounas ir didelis
monarchistų priešas, toliau Hagar Wells'as, ku-
rio veikalai ypatingai veikia jaunas sielas. Labai
pavojinga esanti monarchijai jo „Pasaulio Isto-
rija“ (yra du tomai lietuviškai. „Kultūros“ lei-
diny), Uptonas Sinclair'as, kuris visur skelbia
socializmą ir anarchiją. Blasco Ibanez'as, kuris
esąs niekas kitas kaip ispanų komunistas.

Aišku, kad čia tik dėl pavyzdžio mes surašė-
me dalelę tų kvailysčių, kurias monarchistai uoliai
registruoja ir leidžia į pasaulį. Visai panašus
indeksas yra leidžiamas ir fašistų.

Juk toki indeksai šiuo metu tėra juokų verti
lapai, kurie rodo visokiariopą anemiją ir pastan-
gas prieiti su šautuvu prie laisvos dūšios. Tai
fanatikų tragikomedija, kurią vaidindami bent
patys artistai stengiasi rodyti rimtus veidus.

M E S G A V O M E

1. *Daugava*. Latvių literatūros, meno ir mokslo žurnalas. 1930 m. NN 10-12, 1931 m. N 1. Leidžia Akc. b-vė Valters un Rapa. Red. J. Grins.
2. Petras Gintalas. *Dinamo 1000 H. P.* 5 paveikslų pjesa. Kaunas. 1930 m.
3. Rapolas Mackevičius. *Pilkieji didvyriai*. II dalis. Aut. leidinys. Vilnius. 1930 m. Kaina 4,50 lt.
4. *Laisvas žodis*. Kultūros ir visuomenės gyvenimo mėnesinis laikraštis. Ryga. 1930 m. Nr. 9, 10.
4. *Jauno Trauksme*. Latvių modernistų literat. žurnalas. 1930 m. NN 4-7. Red. J. Plaudis.
6. Juozas Ambrazevičius. *Literatūros teorija*. Poetika. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 4 lt.
7. J. Gvildys. *Aritmetikos uždavinynas*. Pradžios mokyklai. II dalis. „Sakalo“ b-vės leidinys 1930 m. Kaina 2 lt.
8. J. Gvildys. *Sakomieji uždaviniai ir greitasis skaičiavimas*. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 80 ct.
9. P. Bunin. *Jezuitai*. Vertė P. Kybartiškis. „Žemaičio“ Red. leidinys. Telšiai. 1930 m. Kaina 1 lt.
10. Red. Pr. Skardžius. *Kalba*. Bendrinės kalbos žurnalas. I tomas. 2 ir 3 sąsiuvinis. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m.
11. Pivoša. *Žvilgsnis į gyvenimą*. Kaunas. 1930 m. Kaina 1,50 lt.
12. P. Orintaitė. *Vingių Vingiai*. Lyrika. Pr. Stikliaus leid. Kaunas. 1930 m. Kaina 1,50 lt.
13. Thomas Mann. *Buddenbrooks*. Romanas. Vertė K. Karnauskas. „Vairo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 3,50 lt.
14. Georges Duhamel. *Salavino dienoraštis*. Romanas. Vertė J. Urbšys. „Vairo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 2,50 lt.
15. A. Diuna (sūnus). *Dama su kamelijomis*. Romanas. Vertė P. Laurinavičius. „Vairo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 3,75 lt.
16. Edgar Wallace. *Raudonasis ratas*. Romanas. Vertė A. Urbonas. „Vairo“ b-vės leid. Kaina 2,50 lt.
17. *Jaunosios kartos kalendorius 1931 m.* L. T. J. S-gos „Jaunoji Lietuva“ C. V. leid. 1930 m. Kaina 0,75 lt.
18. Red. Ant. Šatas. *Alma Mater*. Mūsų universitetas ir jo studentija. V. D. Un-to St. Atstovybės leid. 1930 m. Kaina 3 lt.
19. Kazys Inčiūra. *Ant ežerėlio rymojau*. Romanas. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 4 lt.
20. Red. E. Medišauskas. *Litova Esperanto Revuo*. Nepriklausomas mėn. esperanto propag. laikraštis. 1930 m. NN 1-12.
21. Red. J. Steponavičius. *Literatūros naujienos*. 1931 m. N 1.
22. P. Vingis. *Vilniaus padavimai*. „Aistros“ leid. 1931 m. Kaina 3,50 lt. Sukrauta „Sakalo“ b-vėje.
23. Red. Michael Gold. *New-Masses*. Amerikos revoliucinių rašytojų žurnalas.
24. Red. Henry Barbusse. *Monde*. Meno, mokslo ir kritikos prancūziškas žurnalas. 1931 m. N N 1 — 5.
25. Antanas Virbickas. *Bokštai iš toli*. Eilėraščiai. „Aistros“ leid. 1931 m.
26. Antanas Venclova. *Beržai vėtroje*. Apyšakos. „Spaudos Fondo“ leidinys. 1930 m. 3 lt.
27. Petras Cvirka. *Saulėlydis Nykos Valsčiuje*. Apyšakos. „Spaudos Fondo“ leid. 1930 m. 3 lt.

P A D Ė K A

„Trečio Fronto“ Redakcija ir Rašytojų Aktyvistų Kolektyvas nuoširdžiausiai dėkoja prof. P. Leonui, aukojusiam 100 litų, p. Č-kiui 50 lt., p. K. Andriūnui 30 lt., ir dr. P. B-kiui 25 lt. Fondui „Trečiam Frontui“ leisti.

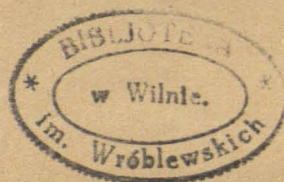
„Trečio Fronto“ Redakcija
ir Rašytojų Aktyvistų Kolektyvas.

Redaktorius-leidėjas ANTANAS VENCLOVA

Redakcinę kolegiją sudaro BRONYS RAILA, JONAS ŠIMKUS ir ANTANAS VENCLOVA
Redakcijos ir administracijos adresas: KAUNAS, PRŪSŲ G-VĖ NR. 8 B. 4.

Karo cenzūros leista.

Kooperatinė „Raidės“ spaustuvė Kaune, Kęstučio g. 44. Tel. 758

Ne dėl konkurencijos, bet dėl Jūsų sveikatos
„Pienocentras“ parduoda stiklą 25% riebumo
maistingos

grietinėlės

pigiau negu stiklą arbatos ar kavos
gaunama „Pienocentro“ krautuvėse.

Vienintelis rimtas, populiarus, skiriamas
dėmokratiškajam Lietuvos jaunimui
dvisavaitinis, iliustruotas

JAUNIMAS

Kaina metam 6 litai, pusei metų 3 litai
Kreiptis:
Kaunas, Gedimino g-vė 38, „Jaunimui“

Visi demokratijos šalininkai 1931 metais skaito
vienintelį laisvos ir progresyviškos minties
dienraštį

„LIETUVOS ŽINIOS“

todėl, kad „LIETUVOS ŽINIOS“, nors ir ap-
karpytos, nenuilstamai kovoja už demo-
kratinę tvarką ir laisves.

Kam tikrai rūpi laisva, nepriklausoma,
demokratiška platiems sluoksniams tarnau-
janti spauda, tas turi prisidėti prie
„LIETUVOS ŽINIŲ“.

Nuo Naujų Metų „LIETUVOS ŽINIOS“ išeina 6 puslapių.

Kaina: Lietuvoj, Latvijoje, Estijoje ir Vokietijoje
metam 60 lt., pusei metų 30 lt., mėn.
5 lt. Stud. metam 36 lt., pusei metų 18 lt.,
3 mėn. 9 lt. ir kitose valstybėse metam
8 dol., pusei metų 4 dol. ir vienam mė-
nesiui 7 litai.

Kaunas, Gedimino g. 38 nr.

„Kultūros“ žurnalą skaito visi

Šiomet žurnalas žymiai padidintas, ypač literatūros skyrius

Prenumeratos kaina:

Lietuvoj, Latvijoje, Estijoje ir Vokietijoje **ėmėjam rėmėjam** metam —
24 lt., pusei metų — 12 lt.; **šiaipjau ėmėjam** metam — 20 lt., pusei me-
tų — 10 lt., ketvirčiui — 5 lt.; **Kultūros būrelių nariam ir mokslei-**
viam: metam — 16 lt., pusei m.—8 lt., ketvirčiui—4 lt.

„Kultūros“ ž. administracijos adresas:

Šiauliai, Aušros alėja 15.

Jei nori suprasti

pasaulio darbininkų kovas dėl socializmo,
pažinti jų milijonines organizacijas, Lie-
tuvos darbo žmonių sunkią būklę,

skaityk

„SOCIALDEMOKRATA“

Jame dirba tvirčiausios socialistinės pa-
jėgos Lietuvoje. Literatūros skyriuje
dirba visi proletariniai rašytojai.

Metam kaštuoja 6lt. pusei—3 lt.

Adresas: „Socialdemokratas“
Ožieškienės g. 11 a. Kaunas.

VISI SKAITO

A. Šato redaguotą knygą

ALMA MATER

kuri duoda plačiausių informacijų
apie mūsų universitetą, jo įstai-
gas bei studentų organizacijas.

Reikalaukite visur!

KAINA 3 LITAI

Skaitykite Pr. Stikliaus išleistus eilėraščius:

Kazio Binklo — 100 pavasarių — 1 lt.

Juozo Tysliavos — *Tolyn* — 1 lt.

Salto Semerio — *Liepsnosvaidis* — 1 lt.

Šiuos eilėraščius turi perskaityti kiekvienas
pradedas poetas ir kiekvienas žmogus, kuris
nori pažinti lietuvišką futurizmą ir jo atstovus.

Tik ką išleista

P. Orintaitės

VINGIŲ VINGIAI

Lyrika

78 puslapiai. Kaina 1,50 centų

Reikalaukite knygynuose ir „Spaudos“ kioskuose.

Kaina 1,50 ct.

Ne tik Lietuvoj,

bet ir Latvijoj, Vokietijoj, Lenkijoj, Amerikoj ir kitur yra plačiai žinomas aktingosios literatūros žurnalas

„TREČIAS FRONTAS“

„Trečią Frontą“ įkūrė ir leidžia jaunųjų rašytojų aktyvistų kolektyvas, kuris savyje jungia visą pažangiąją jaunųjų rašytojų kartą.

„Trečiame Fronte“ bendradarbiauja: A. Bilijūnas, K. Boruta, J. Būtėnas, Butkų Juzė, P. Cvirka, P. Čiurlys, Pr. Daugnora, V. Drazdauskas, E. Eriška, K. Jakubėnas, K. Korsakas - J. Radžvilas, K. Lino, V. Montvila, Pr. Morkūnas, A. Ragaila, Br. Rāila, J. Šimkus, A. Venclova ir kiti.

„Trečią Frontą“ redaguoja *Ant. Venclova*.

Kiekvienam N-ry naujos apysakos, eilėraščiai, Lietuvos ir užsienio lit. apžvalga, vertimai, plati informacija, straipsniai lit. klausimais etc.

Dar galima gauti visų Nr. Skubėkite, nes NN 1 ir 2 liko vos keletelis egz. Kaina NN 1 ir 2 po 1 lt., NN 3 ir 4 — po 1,50 lt. Kas atsiųs 5 litus, gaus visus ligi šiol išėjusius keturis NN. Kas išsirašys bent penkis bet kurių Nr. egz., tas gaus juos su 30% nuolaida. *Skolon niekam nesiunčiama.*

Gimnazijose, miesteliuose, kaimuose reikalingi platintojai. Atsiliepkite! Platintojam duodama 30% nuol.

Jei neskaitote „Trečio Fronto“, jūs labai daug nustojate. Kam rūpi gyvenimo ir literatūros pažanga, tas be „Trečio Fronto“ jokiū būdu negali apsieiti.

Visais reikalais kreiptis: „Trečias Frontas“, Kaunas, Prūsų g. 8, b. 4.

Centr. Apdraudimo Sąjunga
„KOOPERACIJA“
Valdybos būstinė — Laisvės Alėja 62,
Kooperacijos Banko Rūmuose.

Sąjunga įsteigta 1925 m. ir vienija virš 2000 ūkininkų, apie 500 miestiečių ir 300 kooperatyvų, kurių turą apdraudžiamė, todėl Tamata legi ten apdrauski savo turą.

Visi skaite

„DARBO SVEIKATA“

vienintelį Lietuvos ligonių kasų laikraštį.
Kaina metam 4 lit., atskiras nr. 75 ct.
Adr.: Kauno miesto lig. kasa,
Kaunas, Maironio g-vė 1 Nr.

„Darbo Sveikata“ būtina turėti kiekvienam ligonių kasos darbuotojui ir naudinga kiekvienam kasų nariui ar šlaip piliečiui.

„Darbo Sveikatoj“ įdomus **sveikatos skyrius,**

kur rasim patarimų ir pamokymų, kaip išsaugoti ligų, būti sveikam ir linksmam.

„Darbo Sveikatoj“ plati Lietuvos ligonių kasų statistika, naudinga medžiaga kiekvienam socialinės politikos darbuotojui.

Tiražas 1500 egz. Kooperatinė „Raidis“ spaustuvė Kaune, Kęstučio g. 44. Tel. 768 Karo cenzūros leista

